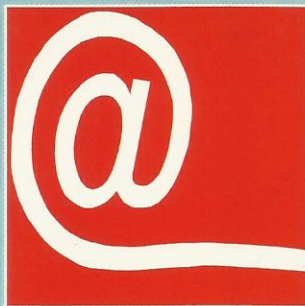
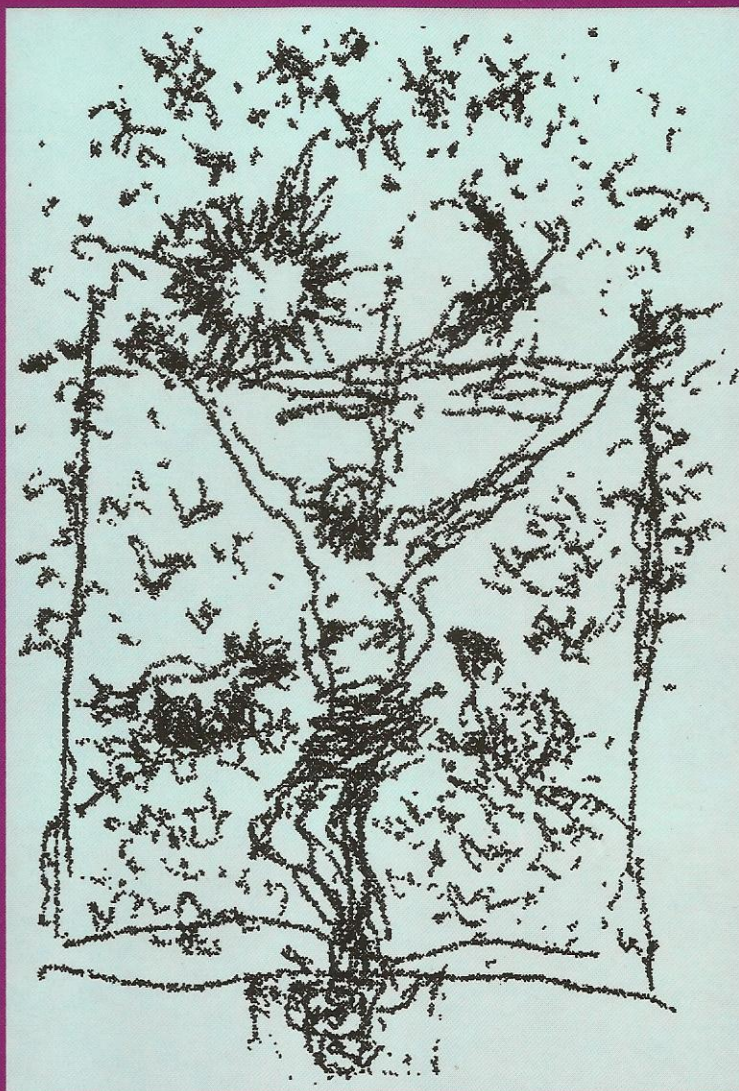

POČEĆI

ČASOPIS BOGOSLOVA FRANJEVAČKE PROVICIJE PRESVETOGA OTKUPITELJA

POČECI

godina IV, br. 1
Split, svibanj 2003.

Časopis bogoslova Franjevačke provincije
Presvetog Otkupitelja

Izdavač:

Franjevački bogoslovni klerikat - Split

Glavni urednik:

fra Goran Kalašević

Odgovorni urednik:

fra Šimun Bilokapić

Uredničko vijeće:

fra Ivica Jurić, fra Ivan Uzun, fra Domagoj Volarević,
fra Filip Mimica, fra Mijo Šabić, fra Ljubomir Ladan

Lektor:

fra Josip Grbavac

Grafička obrada:

fra Marko Domazet Lošo

Adresa uredništva i uprave:

“Počeci”, HR-21000 Split, Bribirska 10
Tel: (021) 387-317, Fax: (021) 380-315

Časopis izlazi uz odobrenje redovničkih poglavara.

Na osnovu mišljenja Ministarstva kulture Republike Hrvatske,
klasa: 612-10/96-01-1301-VJ/CJ, urbroj: 532-03-1/7-96-01 od 26. lipnja 1996.
časopis “Počeci” oslobođen je plaćanja poreza na promet.

Časopis izlazi povremeno.

Narudžbe, dopise i priloge slati na adresu Uredništva.

Tisak:

Slobodna Dalmacija

Dragi prijatelji!

Radosni smo što vas, nakon nekoliko "gladnih godina", ponovno možemo obdariti novim brojem naših i vaših "Početaka". Naime, iako "Počeci" izlaze povremeno, stanka od pet godina prijetila je konačnom ugasnuću Lista pokolebavši mnoge. Toj sumnji othrvali su se najhrabriji koji su sačuvali nadu u svojim srcima. Njihova nada je postala bremenita i svoj plod želi podijeliti s vama.

Oni koji su nekoć uređivali "Početke", više nisu tu. U nedostatku "starog vina", nudimo vam "mlado". Vi sudite o njegovoj kakvoći. Mi se nadamo da ćemo s vremenom postajati bolji - kao i vino?! U tome obilato računamo na vašu pomoć.

Urednik

SADRŽAJ

Poprtna riječ o. Magistra.....3

FILOZOFSKO-TEOLOŠKI POKUŠAJI

Kafkino hrvanje sa strahom.....5

Zavjet poslušnosti.....23

Kršćanin – nositelj mira danas.....34

RAZMIŠLJANJA

Radikalnost - izazov prosječnosti41

Oprostiti bližnjemu45

INTERVIEW

Međureligijski dijalog i "evanđeoski vrapci".....48

UMJETNIČKI KUTAK

Cilj, Tebi prijatelju.....57

Svetac na kiši.....58

Ave Maria.....59

Pjevajte Gospodinu pjesmu novu.....60

Sasvim običan čovjek.....61

VELIKANI DUHA

Sveti Franjo i radost..... 65

Duhovnost svetog Vinka.....73

AKTUALNOSTI

Novi religiozni pokreti.....75

Tolkiënov svijet dobra i zla.....83

Meditacija.....85

POP RATNA RIJEČ O. MAGISTRA

Prva tri broja časopisa studenata Franjevačke teologije u Makarskoj - "Počeci", nastali su u kontemplativnom i studijskom ozračju Makarskog samostana i tadašnje Franjevačke teologije. Riječ uredništva u prvom broju "Početaka" (Makarska, lipanj 1996.) oduševljeno kazuje čitateljstvu zašto takav naziv časopisu, pripovijeda povijest njegova nastanka, njegovu narav i svrhu, njegove naslovnike i u širokim crtama rubrike časopisa. Listajući dalje, vidjeti je da studenti pišu otvorena i čista srca, zaobilazeći spektakularnost, podilaženje i "žutilo", vođeni mišlju o nepromjenjivosti i nepodmitljivosti istine. Pišu o svom vremenu, njegovim problemima, motivirani kršćanskim i franjevačkim vrednotama; pišu o sebi, vlastitim traženjima i izborima; pišu meditacije i poeziju... Čitatelji su zadovoljni. I tako to ide do 1998. A onda tišina.

Jesu li se umorili? Jesu li se istrošili? Jesu li se, budući da su mladi, "ubili u vrat"? Je li nestalo poleta? Je li ih vrijeme pregazilo ili su oni samo, ipak, djeca svoga vremena nesklonog ustrajnosti, kontinuitetu, vjernosti obećanom? Ništa od toga! Razlozi nepodnošljivoga muka oko "Početaka" nalaze se ipak na objektivnoj razini koja dobro nadilazi njihova htijenja i volju.

Studenti Franjevačke teologije u Makarskoj, naime, sele 1999. godine u Split. Daljnji razlog selidbe, čisto kronološki gledano, potpisivanje je Ugovora o udruživanju dviju teologija i ujedno o osnivanju Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Splitu. Ugovor je potpisan 30. rujna 1997. između biskupa ordinarija Splitske metropolije, u ime Teologije u Splitu i provincijala Franjevačke Provincije Presvetog Otkupitelja, u ime Franjevačke teologije u Makarskoj. Bliži razlog je, opet kronološki, potpisivanje Ugovora o radu Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u sastavu Sveučilišta u Splitu, dana 9. srpnja 1999. Istoga je dana Kongregacija za katolički odgoj u Vatikanu izdala uredbu o osnivanju toga Fakulteta. Iz ovih zvučnih imena i događaja, izvući je голу činjenicu: trebali smo napustiti Makarsku i preseliti se u Split!

Svako preseljenje izaziva pomiješane osjećaje. Napuštanje stare i časne institucije, dobro poznatog i naviknutog ambijenta i ljudi, uhodanih aktivnosti i posebno samostanskog mira, rađa nelagodom. No, mogućnost novoga, drukčijega, raznovrsnijega, izaziva radost i blaženi nemir. Smirenu ozbiljnost, ipak, rađa svijest da "biti franjevac" i "živjeti franjevački" ne ovisi bitno o mjestu i okolnostima.

Ali još vam nismo dali odgovor na pitanje tišine koja se slegla oko "Početaka". Preseljenje, ipak, reći ćete, nije dovoljan razlog. Split nije razlog, jer franjevci umiju sa svim stvorenim. Dapače, izazov i doživljaj novoga, kako na osobnoj, tako i na razini zajednice, bogomdana je i poklonjena tema za nekoliko brojeva časopisa. Zato se iskreno nadam da će neki od budućih brojeva biti posvećen upravo analizi odnosa između "traditio" i "novum". Razlog tišine oko "Početaka" nalazimo, paradoksalno, u mnoštvu drugih i drukčijih početaka (imenjaka). Evo nekolicine! Počeli smo stanovati, nakon preseljenja iz Makarske, izvan "samostanskih zidina" i to u zgradi koju smo dijelili s drugima, nama često nepoznatim ljudima. Prilagođavanje traži zauzetost i vrijeme. Nakon nekog vremena, selimo se iz tog boravišta i počinjemo stanovati u još uvijek nedovršenom samostanu časnih sestara. Priča se ponavlja. U međuvremenu, dok još stavljamo stvari na svoje mjesto, očekujemo novi i skor početak stanovanja u našoj novoj klerikatskoj zgradi u Splitu. Novim početkom možemo nazvati i iskustva bogoslova u susretu s novim profesorima, kolegama i kolegicama na spomenutom Fakultetu koji je i sam na neakvim svojim počecima. Isto vrijedi i za novu otvoreniju i raznolikiju sredinu grada u kojemu živimo. Ukratko, dolazak i prilagođavanje novoj sredini, nestalnost boravka, promijenjeni odnosi i obveze klerikatske zajednice, uz stalnu mogućnost i osobne odgovornosti, dio su razloga zašto su "Počeci" ostali zaista na počecima.

Klerikatska je zajednica nedavno jasno formulirala ono što je u njoj nejasno tinjalo već duže vrijeme. A to je imperativ: Natrag na "Početke"! Ovaj poziv nema zasigurno onu širinu i dubinu prije saborskog povratka na izvore, ali će za ovu malu i mladu franjevačku zajednicu značiti mnogo. Nadamo se kao i za Crkvu povratak na izvore. Ako "Početke", naime shvatimo kao sredstvo i to na onaj način na koji je sv. Franjo želio biti sredstvo u Božjim rukama, časopis može i trebao bi biti sredstvo mira, dobrote, ljubavi, vjere, istine, radosti, pravednosti kako na vani tako i unutar zajednice. Za zajednicu, u ovom trenutku i u ovakvim okolnostima, on može i trebao bi imati čisto odgojnu funkciju. "Počeci" nam mogu pomoć da: ako smo se raspršili da se skupimo, ako smo izgubljeni da se nađemo, ako smo odlutali da se vratimo, ako smo zaneseni da se otrijeznimo, ako smo previše obični da postanemo "neobični", ako smo previše prozaični da postanemo trubaduri, glasnici Velikoga Kralja, ako smo se razvikali, postali brbljavi da se učimo kontemplaciji, molitvi i poeziji, ako smo previše izvan samostana da navratimo u "samostanske zidine" i redovničke sobice. "Počeci" su, dakle prigoda za uvijek novi i drukčiji životni i franjevački

početak. Takvi franjevački počeci nisi frustrirajući, nego oslobađajući. Traže budnost i spremnost. Bremeniti su sviješću o mogućnosti novoga i rađaju, upravo zbog toga, istinskom franjevačkom radošću.

Takvom se radošću radujemo prigodom izlaska novoga broja našega časopisa. Narav, svrha, struktura, rubrike, ostali su više-manje kao i na početku "Početaka". Jedino se mijenjaju ljudi. Stariji urednici su već svećenici, a mladi urednici gledaju s udivljenjem na njihova prva literarna dostignuća i obećavaju trud i kontinuitet. Mi se pitamo: Hoće li "Počeci", zbog takvih brzih izmjena, kvalitativno biti uvijek na počecima? No, to i nije najvažnije. Bitno je da nam ovi mladi ljudi bez ustručavanja daju uvida u svoj način razmišljanja, svoja usmjerenja i nagnuća, svoje interesne sfere. Cijeniti je njihovu hrabrost sučeljavanja u temeljnim ljudskim pitanjima u "filozofsko-teološkim pokušajima", poštivati spremnost da otvore dušu u "umjetničkom kutku" i "razmišljanjima", podržavati nakanu da pitaju i saznaju u "intervjuima", poticati da još pozornije čitaju znakove vremena u "aktualnostima". Oni sazrijevaju kao ljudi i franjevci, a mi im želimo pružiti svaku podršku.

Štovani čitatelji, ovaj broj "Početaka", časopisa bogoslova Franjevačke Provincije Presvetog Otkupitelja, novi je početak, prolamanje petogodišnje tišine, izlazak na vidjelo, pružanje prijateljske i suradničke ruke. U nadi da će svatko pronaći nešto za sebe, otvoreni vas srca pozivamo na suradnju. Pozivamo vas da svojim opaskama, prijedlozima, osvrtima obogatite ovu franjevačku zajednicu, njezin rad i zalaganje i da tako zajednički doprinosimo kulturi suživota i dijaloga.

"Ad multos annos" i neka nas sve prati MIR I DOBRO!

Fra Šimun Bilokapić, magistar bogoslova

KAFKINO HRVANJE SA STRAHOM

Cilj ovoga rada je otkriti zagonetnost straha: kako strah nastaje, kako se umnožava i kako (ne)nestaje? Ima li svoje zakonitosti kojih se pridržava ili ne pridržava. Inače to je vrlo aktualna tema u ovo naše postmodernu dobu. Ta aktualnost očituje se i u filozofiji. U antičko doba, od Talesa pa nadalje, udivljenje je bilo ono što je otvaralo vrata filozofskom promišljanju. Izgleda da je danas strah došao na mjesto udivljenja. On nas budi iz pospanosti, budi nas iz kolotečine života i poziva na autentično življenje. Štoviše, ne da nam ni spavati dok ne odgovorimo njegovu pozivu. Ali, strah je puno kompleksniji nego što izgleda na prvi pogled. Otuda i želja: odazvati se tom izazovu.

Prije nego se upustimo u daljna promišljanja, trebamo znati da strah ne stoji nikada sam za sebe. Uvijek je vezan uz konkretnu egzistenciju. Čovjek je taj koji strahuje. On se boji jer je obilježen strahom.¹ Sama egzistencija podložna je promjenama. Mijenja li se s tim promjenama i strah? Za razliku od literarnog djela čiji sadržaj ostaje nepromijenjen, autorov je život poput nabranog gorja. Postoje vrhunci i postoje doline. Širi i uži obzori. Trenuci straha i trenuci odsutnosti straha. Trenuci vjere i trenuci sumnje. Nas baš zanima ta simbioza čovjeka i straha, što se najočiglednije ogleda u djelu Franza Kafke.

Od svih Kafkinih djela najviše pažnje posvetili smo autobiografskim djelima. To smo učinili da bismo, barem donekle, olakšali našu zadaću. Druga Kafkina djela obiluju individualnim simbolima, a oni u svojoj višeznačnosti zahtijevaju više truda i vremena. Stoga, ostajemo uz dnevničke zapise i pisma. Uvrstili smo, što je malo čudno, i aforizme. Razlog tomu je taj što aforizmi daju puno više građe za proučavanje odnosa strah-vjera od prethodnih, a taj odnos je, čini se, najvažniji za razumijevanje Kafke i njegova djela.

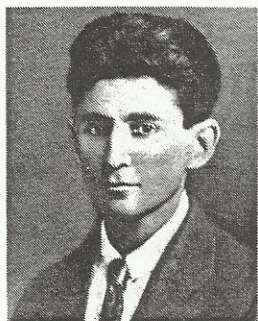
Dakle, ovim radom želimo saznati kroz Kafkin primjer kako čovjek ophodi sa strahom. Pobjeđuje li čovjek strah i, ako pobjeđuje, kako?

Može li ono Neuništivo u čovjeku uništiti strah?!

¹ Usp. M. Heidegger, *Bitak i vrijeme*, Naprijed, Zagreb, 1985., str. 161.

1. Kafkin životopis

Franz Kafka² rođen je 3. srpnja 1883. u Pragu kao prvi sin u židovskoj obitelji, u kojoj se govorilo njemački. Prelazak iz nebitka u bitak je datost na koju ne možemo utjecati. To je jedan, možda i jedini trenutak života, bez našega

Franz Kafka, 1917.g.

utjecaja. Ne možemo izabrati ni mjesto ni vrijeme rođenja. Također, ne biramo ni roditelje - netko bira nas. Sve su to datosti s kojima počinjemo i koje trajno obilježavaju naš život. Kafka kao indiferentni Židov nije pripadao ni kršćanstvu ni židovskom svijetu. A "tamo gdje sam živio, bio sam odbačen, osuđen, poražen..."³, to piše u *Pismu ocu*. Otac Hermann Kafka probio se vlastitom ustrajnošću do bogatog trgovca. Majka Julija Kafka potjecala je iz ugledne ortodoksne židovske obitelji Lowy. Franzova obitelj je nesretan spoj nasljednih

osobina - čudnih, bojažljivih, tihih ljudi s majčine strane, i očevih predaka s jakim smislom za stvarnost.⁴ U podnožju je sukob sina melankolika i oca spartanskih osobina. Sve te datosti pobuđuju u Kafki osjećaj izgubljenosti - ne zna kome pripada i prema komu ima obveze.

Od 1893. do 1901. pohađa njemačku gimnaziju u Pragu. Poslije toga slijedi studij prava do 1906. godine. Franz je bio njemački odgojen. Tek će kasnije iz vlastitih pobuda naučiti dobro češki jezik i upoznati kulturu.⁵ Od 1908. radi u osiguravajućem društvu za radnike. Svoj pravnički poziv smatrao je samo kao pomoć u nuždi i maštao o nekoj drugoj djelatnosti. Bila je to književnost. "Umjetnost i samoća najveći su ljubavnici ikada stvoreni."⁶ Kafka se susreo sa svojom samoćom i sa svojom umjetnošću. Za života objavio je zanemariv broj djela. Posthumnu slavu pribavio mu je prijatelj Max Brod koji mu nije ispunio posljednju želju.⁷ Budući da je bio činovnik važnog javnog

² Kafka je riječ češkog podrijetla (kavka) transkribirana na njemački, a znači "čavka".

³ F. Kafka, *Pismo ocu*, str. 37. (Odabrana djela Franza Kafke, Knjiga druga, Zora - GZH, Zagreb, 1977.). Od sada citirano skraćeno *Pismo ocu*.

⁴ Usp. *Isto*, str. 9.

⁵ Usp. M. Brod, *Franz Kafka*, Znanje, Zagreb, 1976., str.7.

⁶ A. Čavka, *Čovjek I čovjek*, Split, 1995., str. 104.

⁷ Kafka je zamolio Maxa Broda da spali sve njegove rukopise, dnevnike, pisma i bilješke što ovaj nije učinio.

zavoda, oslobođen je odlaska na bojišnicu u prvom svjetskom ratu. Tu će raditi sve do izbijanja bolesti u rujnu 1917. godine.⁸

Bolest je prekretnica u Kafkinu životu. Ona će mu otvoriti nove obzore i nova shvaćanja života, svijeta i Boga. Žene su također igrale značajnu ulogu u njegovu životu, ali nikada nije otišao dalje od zaruka.⁹ Godine 1919. počela je romanca s Milenom Jesenskom. Iz tog perioda sačuvana je prekrasna korespondencija. Ta veza usrećila je Kafku u početku, ali je ubrzo dobila tragični epilog.

Posljednju godinu života proveo je s Dorom Dymant u Berlinu. Umro je 3. lipnja 1924. u četrdeset i prvoj godini života u sanatoriju Kierling kraj Beča. Kad više nije mogao podnositi bolove, podsjetio je svog prijatelja i liječnika Roberta Klopstocka na njegovo obećanje da će mu okončati boli smrtonosna injekcija opijuma. Budući da je liječnik oklijevao, Kafka mu je rekao: "Ubijte me - jer ćete inače postati ubojica!"¹⁰ Bio je to kraj borbe sa strahom. Bio je to kraj jednog života koji je prošao u najvećem paradoksu: ne bojim se, ali me je strah. Pokopan je na poznatom židovskom groblju u Strašnicama, jednom od praških predgrađa.

2. Strah

Mi smo u svijetu i dijelimo nesigurnost svijeta. Strah je naša svagdašnjica. Doživljavamo ga na različite načine. Strah je tako prodoran da je ušao i u naše snove. Sanjamo nered u mislima i osjećajima te se budimo ili uopće ne možemo zaspiti. Strah nas ograničava u slobodi. Veli se: u strahu su velike oči. Oči rastu tamo gdje se susrećemo s nepoznatim. Velikim očima čovjek vidi, razumijeva i uzima dio stvarnosti u velikim, nestvarnim omjerima. Tek kad se strah smanji, smanjuje se i oči. Ako su oči u strahu velike, može im pomoći samo onaj tko ima normalne oči.

Strah je reakcija na opasnost. Opasnost pretpostavlja mogućnost tjelesnog ili duševnog razaranja. Strah je neugodan ali predstavlja pokušaj (i uspjeh) ponovnog uspostavljanja izgubljenog sklada. Otuda tvrdnja da je strah

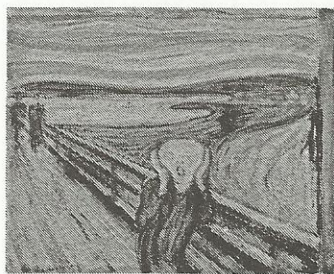
⁸ Radi se o plućnoj tuberkulozi.

⁹ Imao je tri pokušaja braka sa F. B. i J. W..

¹⁰ W. Has, *Pogovor*, u "Pisma Mileni", str. 195. (Odabrana djela Franza Kafke, Knjiga sedma, Zora - GZH, Zagreb, 1977.). Od sada citirano skraćeno *Pisma Mileni*.

svrhovit i pozitivan. Otkloni li se opasnost, prestaje i prijetnja, a prestankom prijetnje i strah. Opasnost se otklanja sučeljavanjem ili bijegom (ponekad i skrivanjem) ako je strah izazvan vanjskom opasnošću. Unutrašnja opasnost je puno složenija. Od nje se ne može pobjeći, a niti je se može uništiti, jer je ta opasnost dio osobe. Misлити takav strah znači umnažati ga. Tada strah ide do ekstremnih granica i postaje nepodnošljiv. U religioznom promišljanju strah je posljedica napuštanja ili kršenja Božjih zakona, posljedica narušavanja harmonije između Boga i čovjeka.

2. 1. Strah u psihologiji

Edvard Munch, Vrisak (ili Plač) 1893

Strah spada uz radost, srdžbu i tugu u tzv. "primarne emocije". Sve ostale emocije kombinacija su primarnih. Nemogućnost borbe s opasnošću ključni je moment u doživljaju straha. Strah je vrlo snažna restriktivna sila koja može snažano utjecati na život. On nas sprječava da učinimo ono što smo naumili. Tjera nas da činimo stvari koje ne želimo činiti. Sprječava nas u razvijanju naših sposobnosti ili ih potpuno uništava. Strah nam "koči pamet i vezuje ruke" (Ivo Andrić). Kao primarna emocija dotiče sve tri razine čovjekova psihičkog života.¹¹

Kod osoba zahvaćenih strahom na psiho-fiziološkoj razini očituju se somatske reakcije: suha usta, lupanje srca, znojenje, drhtanje, mučnina u želucu, napetost, poteškoće u disanju... Nestaje zraka u grudima, kao da ih nešto steže. Riječ je o uskoći iz koje nema izlaza. Upravo je u tome strah kontradiktoran sam sebi. Koliko paralizira, istom tolikom mjerom i ubrzava fiziološke reakcije.

Psiho-socijalna razina odnosi se na društvene odnose. Posljedice straha mogu se različito osjećati. Neke osobe zahvaćene strahom izoliraju se od društva i stvaraju imaginarni svijet. U njemu se često vide kao vrlo snažne i moćne, upravo suprotno od onoga što su u stvarnom životu. Posljedica je to osjećaja manje vrijednosti. S istim problemima suočavao se i Franz Kafka.

"Na razumsko-duhovnoj razini strah koji čovjek osjeća pred silama prirode može čovjeka predisponirati ili barem potaknuti na dublje razmišljanje i tako dovesti do dublje spoznaje smisla života i do spoznaje Boga."¹² Ovo je

¹¹ Usp. M. Nikić, *Psihologija straha*, u „Strah - naš životni pratilac“, uredio Valentin Pozajić, FTI - Centar za bioetiku, Zagreb, 1995., str. 33 - 35.

¹² *Isto*, str.35.

jako bitno jer nam može pružiti mogućnost lakšeg razumijevanja uzajamnog odnosa bolesti i vjere kod Kafke.

Stanje straha može se brzo pojaviti, i brzo nestati. Može se također javljati postupno. U tom slučaju njegovi učinci mogu biti trajni, jer je strah postao konstitutivni dio osobnosti (Kafka). Često je teško uočiti granicu koja razlikuje strah i tjeskobu. "Kad svjesno znamo čega se bojimo, to je strah."¹³ Tjeskoba nema objekt pred koji može stati. Njezin izvor ostaje nepoznat. Ona je uvijek podsvjesno, a nikada svjesno stanje. Stupanj svjesnosti o izvoru straha temeljna je razlika straha i tjeskobe. Fobiju možemo definirati kao kombinaciju straha i tjeskobe.¹⁴ Ono čega se bojimo mora simbolično predstavljati neki naš stvarni strah. Vrlo dugotrajni oblici straha su zabrinutost i nervoza od kojih je patio i Kafka. Zabrinut čovjek cijelo vrijeme misli o strahu. Usredotočen je na ono čega se boji i svoj strah ne ispušta iz misli. "Tri stanja su svjesna (strah, nervoza i zabrinutost), dva su podsvjesna (tjeskoba i fobija), a jedno je i simbolično (fobija)."¹⁵

2. 2. Strah u filozofiji

Ako je filozofija misaono ophođenje sa zbiljom koja nas okružuje, onda i fenomen straha mora imati svoje mjesto u filozofiji. I doista, mnogi su se filozofi nagnuli nad ponor straha. Ono što čovjeka u strahu straši i stežnjuje jest zapravo život, svijet i on sam. Iako su stari Grci u svojem Panteonu imali mjesto i za boga straha (Fobosa), njihova filozofija nije poznavala strah kao nešto svesvjetsko i sveljudsko. Aristotel govori o bojazni pred razornom silom, pred kojom drhti priroda zbog prirodne čežnje za bitkom.¹⁶ No čovjek može nadvladati bojazan i to ga razlikuje od životinje. Čovjek živi u svijetu koji je red, kozmos i tu nema mjesta strahu. S pojavom gnoze javlja se i temeljni osjećaj straha. Svijet više nije nošen Dobrotom i u takvom svijetu otvorena su vrata strahu. Što učiniti da se čovjek oslobodi straha? Kakva je mogućnost filozofije u tom pogledu? Epikur u svojoj filozofiji života nudi rješenje. To je oslobođenje od svega što čovjeku zadaje brigu i nanosi strah. Bogovi se ne

¹³ P. Hauck, *Kako svladati strah?*, Založba Mladinska knjiga, Ljubljana - Zagreb, 1991., str. 17.

¹⁴ Usp. *Isto*, str. 18.

¹⁵ *Isto*, str. 20.

¹⁶ Usp. Aristotel, *Retorika*, 1, II c, 5.

brinu za ljudske stvari, oni žive svojim blaženim životom u međukozmičkim prostorima i stoga ih se ne treba plašiti. Smrt je lišenost osjeta, a to znači, dok smo mi nema smrti, a kad je smrt nema nas. Stoga se ne treba ni smrti plašiti.¹⁷ Sv. Toma Akvinski nadi (spes) suprostavlja strah (timor) kao dobro zlu. Objekt nade je "bonum futurum", a objekt straha je "malum futurum".¹⁸

U novijoj filozofiji glavni mislitelji straha su: Hegel, Kierkegaard i Heidegger. Za Hegela strah je uvijek strah od nevidljivoga, od apsolutne moći koja je suprotnost svijesti o vlastitoj moći.¹⁹ Kod Kierkegaarda strah pred nečim što još nije tu (tjeskoba ili bojazan) pojavljuje se kao nemir u slobodi. Iako je Ništa predmet tjeskobe, to Ništa stalno iskrsava. Tjeskoba je psihološko stanje u kome čovjek razmišlja o budućnosti. Samo onaj čovjek koji ništa ne misli može biti slobodan od tjeskobe. Tjeskoba se rješava mišljenjem ili vjerovanjem. Kierkegaard se odlučuje za vjeru!²⁰ U razradbi pojma "Angst", Heidegger se oslanja na Kierkegaarda.²¹ I on razlikuje "Furcht" (bojazan) i "Angst" (strah). Za Heideggera "strah je jedan modus čuvstvovanja".²² Čuvstvenost je način na koji se nalazimo u svijetu. Kroz prizmu straha mi gledamo stvarnost. On strah raščlanjuje na tri dijela:

1. Pred-čim straha, ono "Strašno" je malum futurum, ono što čini da se bojimo. Strah dolazi iz cjelokupnog bića - ljudi, instrumenti i postojeće. Strah izaziva najviše ono što će doći, što još nije došlo. To iščekivanje je strašno, to je strah do krajnjih granica.

2. Samo strahovanje je otkrivanje onoga što prijeti u njegovoj strahoti. Čuvstvenost je i način shvaćanja. Način na koji se pojavi osjećaj tako i shvaćam.

3. "Ono za-što strah strahuje jest samo strahujuće biće, tubitak."²³ Samo onaj kome je stalo do njega samoga može se boriti. To je pozitivni segment straha.

¹⁷ Usp. A. Vučković, *Smislenost smrti*, u „Pristupi umiranju i smrti“, Zbornik radova teološkog simpozija, priredili Nedjeljko Ante Ančić i Nikola Bižaca, CuS, Split, 1999., str. 34 - 35.

¹⁸ Usp. T. Akvinski, *Summa theologiae*, I, 2, q. 41, a. 2, c.

¹⁹ Usp. I. Koprek, *Filozofsko promišljanje o strahu*, u „Strah - naš životni pratilac“, uredio Valentin Pozaić, FTI - centar za bioetiku, Zagreb, 1995., str.21.

²⁰ Usp. B. Bošnjak, *Povijest filozofije 3*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1993., str.177.

²¹ Njemačka riječ „Angst“ jest terminus technicus u filozofiji. Izvedenica je latinske riječi „angustia“ što znači „tjesnac“. „Angst“ (strah) stoga znači suženost, pritiješnjenost, skučenost, tjeskobu.

²² M. Heidegger, *nav. dj.*, str. 159.

²³ *Isto*, str. 161.

Iz ovoga proizlazi da je strah vezan uz buduće - uz ono što će doći. Heidegger smatra da je dimenzija vremena straha vezana uz prošlost. Čovjek je egzistencijalna mogućnost. On je bačen u bitak, ne zna odakle dolazi ni kamo ide. "Nichts" je taj koji izaziva strah (Ništavost). Strah je u sferi onostranog. Budući da sam stvoren od "Ništa", ono uvijek prijeteći da me pozove sebi.

Postavlja se pitanje: kako nadvladati te osjećaje? Fichte drži da "svako stravično priviđanje iščezava pogledamo li mu ravno u oči".²⁴ Nasuprot doživljaju i iskustvu straha stoji povjerenje. Dok strah paralizira, dotle povjerenje oživljuje, obnavlja čovjeka. Pouzdanje daje snagu, krijepti i jača!

3. Analiza Pisma ocu

Pismo ocu Kafka piše 1919., u trideset i šestoj godine života. Ono je samo obično pismo po svom naslovu i formi. Po sadržaju je to osobno razgolićavanje pred drugim. Razgolićavanje do srži. Priznavanje svojih slabosti sebi i drugima. Ono je značajno kao najopsežniji pokušaj piščeve autobiografije. U retrospektivi slike iz djetinjstva izlaze na vidjelo. Slike kojih se Kafka nikada nije oslobodio. Iako postoji stanoviti vremenski odmak, izgleda da se ništa bitno nije promijenilo. Glavni problem je i dalje isti: sinova slabost i očeva snaga.

Ali, dogodila se velika novost. Kafka ispisuje svoj strah. I prije je strah doživljavan, ali je ostajao skriven. Sada strah hoće da ga se izrekne. To je velika stvar da netko priznaje svoj strah. On se skriva u najdubljim dubinama. On paralizira i ostavlja bez riječi. Kod Kafke odnekud je prodrila svjetlost u tamne dubine. Spone su pukle i strah izbija na površinu. Strah se razbija. Cijeli mehanizam koji je Kafku držao u srahu, doveden je u pitanje. Je li Kafka konačno pronašao "Arhimedovu polugu" u borbi sa strahom? Radi lakšeg razumijevanja *Pismo* možemo analizirati kroz dvije tematske cjeline: strah od oca i njegove posljedice te pokušaji bijega iz očeve utjecajne sfere.

²⁴ M. Nikić, *nav. dj.*, str.29.

3. 1. Strah od oca i njegove posljedice

Povod *Pismu* je očevo pitanje, zašto ga se Franz toliko boji. Budući da je sin nijem uz izvor straha (očeva prisutnost), on odgovora pismeno. Svjestan je da će i to biti vrlo teško, "dijelom također zbog straha, a dijelom i zato što veličina predmeta daleko prelazi njegovo pamćenje i um".²⁵

Prvi problem s kojim se Kafka želi suočiti je razlog otuđenja koje se dogodilo između njega i oca. On počiva u različitim karakterima. Suprotnost dvaju karaktera oštro je ocrtana. Otac je čovjek kafkijanskog kova jake, neslomljive volje, a sin tiho, bojažljivo dijete levijevskih osobina.²⁶ No, čini se da to nije pravi razlog otuđenja. Raznolikost je bogatstvo i u raznolikosti život ima šire obzore. Problem je u podčinjavanju drugog, u želji da drugi bude kao ja. To je tako stara pritužba da sinovi nisu nikada ono što bi očevi željeli da budu - vjerna slika njihova. "Možete im dati svoju ljubav, ali ne i svoje misli, jer, ona (djeca) imaju vlastite misli."²⁷ Otac Hermann, iako je želio dobro, činio je najgore svome sinu. Želeći u njemu probuditi darove kojih nema, uništavao je već postojeće darove. "Ti si me, na primjer, sokolio kad sam dobro salutirao i marširao, ali ja nisam bio budući vojnik, ili si me hvalio kad sam za nekim pjevao pjesme koje nisam razumio, ili sam za tobom frfljao tvoje omiljene uzrečice, ali ništa od toga nije pripadalo mojoj budućnosti."²⁸ Nepovoljni očevi sudovi o malim zadovoljstvima djeteta tište ga kao nepodnošljiv teret i konačno ga vode do preziranja samoga sebe.

Još veće posljedice su te što se otac, kao moralni autoritet, ne pridržava dosljedno svojih sudova i pravila. Time je svijet za mladoga Kafku bio podijeljen na tri dijela. Na prvi, gdje je živio kao rob pod zakonima koji su bili pronađeni samo za njega. U drugom je živio otac zaposlen vladanjem, izdavanjem zapovijedi i srdžbom zbog njihova neispunjavanja. I napokon, u trećem svijetu, živjeli su ostali ljudi, sretno i slobodno od zapovijedi i pokoravanja. Svjetovi su jasno razgraničeni i nema prijelaza iz jednoga u drugi.²⁹

²⁵ *Pismo ocu*, str. 7.

²⁶ *Usp. Isto*, str.9.

²⁷ H. Džubran, *Prorok. Prorokov vrt*, GZH i KS, Zagreb, 1990., str.15.

²⁸ *Pismo ocu*, str.11.

²⁹ *Usp. Isto*, str. 14 - 15.

Problem autoriteta igra veliku ulogu i u Kafkinim djelima. Tu su prvenstveno romani *Proces* i *Zamak* kao i pripovijetke *Na gradnji kineskog zida*. Posljedice takvog odgoja su te da se očevu sudu pridaje pretjerana, odlučna uloga u životu i smrti svih sinovih nastojanja. "Izgubio sam povjerenje u vlastito djelo. Bio sam nestalan, kolebljiv."³⁰ U majčinu krilu isto tako nije našao sigurnost, jer, između njega i oca, majka se odlučuje za oca. Kafka potpuno shvaća majčin postupak bilo da je u pitanju ljubav prema mužu ili popuštanje pred čovjekom koji ne trpi protivljenje. Taj majčin postupak iostavio je duboki trag u Kafkinu djelu. U maloj priči *Bračni par*, za majku tvrdi: "Izgubio sam je još u djetinjstvu."³¹ Na taj način roditelji sačinjavaju jedinstvo, zajedničku opoziciju protiv sina. Posljedice takvih obiteljskih odnosa su katastrofalne. Obitelj je jedno tijelo i ako boluje jedan član, boluje cijela obitelj.

Simptomi straha postupno sa somatske dimenzije (batine) prelaze u duševnu, moralnu dimenziju (osjećaj krivnje). "Ja sam pred tobom izgubio samopuzdanje i zamijenio ga beskrajnim osjećajem krivnje."³² Strašan je to osjećaj - krivnja bez granica.

Strah kao obrambeni mehanizam je prirodna funkcija koja je pozitivna jer služi očuvanju života. Ovdje nije riječ o takvom strahu. Kod Kafke strah je nastao zbog utjerivanja straha u djetinjstvu. To je mehanizam straha koji se uči. Tu strah ima tendenciju širenja i opadanja. Ako nema nekoga tko će ga sprječiti, on će nesmetano rasti. Povjerenje sprječava strah. Kafka se nema na koga osloniti, jer majka i otac imaju jednake stavove prema njemu. A svako dijete je slabo i nemoćno. Otac i majka su jači i oni štite svoje dijete. Ali, ako otac i majka ne sprječavaju nego siju strah - strah onda ekspandira. Tata više nije riječ koja se s ushitom izgovara. Pred njim se mora skrivati jer je on "Bog i batina".

Slika tjelesnog oca djelovat će i na stvaranje slike o Bogu. Takav Bog je strašni sudac koji samo pazi na naše pogreške. Ima li strašnije predodžbe Boga za dijete od one koja ga ispunja beskrajnim osjećajem krivnje? Sigurno nema! Bog je strašni sudac, a i za šibu se veli da je izašla iz raja. Pozitivan moment straha može biti i pedagogija, ali ovdje nije riječ o tome. Gdje su zajedno stalni

³⁰ *Isto*, str.16.

³¹ F. Kafka, *Pripovijetke 2*, Zora - GZH, Zagreb,1977., str. 156.

³² *Pismo ocu*, str. 30.

osjećaj krivnje i strah, tu nema pedagogije. To je tiranija - držanje u slijepoj pokornosti. Tada se ne može ni Boga postaviti u pitanje, a ni šibu. Uvijek je kriv: i prije batina, za vrijeme batina i poslije batina. Uvijek je kriv i nikada ne može biti u pravu. Problem je taj što zakon nema čvrste temelje. Samo je čvrst onaj tko drži šibu. On tvori zakon. I taj što kroji zakon, sam ga krši. "Kosti nitko nije smio gristi, ti da. Ocat se nije smio srkati, ti da."³³ Ove, naoko, beznačajne pojedinosti otkrivaju nam puno toga.

Kafka je postao nesigurno dijete. Ta nesigurnost otvorila je vrata strahu. Nesigurnost što mu je činiti, prouzročila je da se u dušu počeo uvlačiti strah. Nad njim je kao "Damaklov mač" uvijek visilo pitanje: kako će se ponašati temeljni autoritet prema njemu? Što će reći otac? Odgovornost pred obitelji susrećemo kao središnju temu i u nekim Kafkinim djelima. To je ključ pripovijedaka kao što su *Preobražaj*, *Osuda*, *Ložac*, i neki fragmenti u drugim djelima. Naravno da je takav odgoj polučio suprotan učinak od očekivanog.

Na pozadini prvoga poraza javlja se i drugi. Kafka traži utočište u majčinu naručju. Njezino pristajanje uz oca dodatno je izbacivanje u nesigurnost. Razočaran povlači se u samoću. Izdan je u trenutku kad je trebao biti zaštićen. Izgubio je povjerenje u "nježnost". Nježnost je prijevara, varka, iluzija! Iz tog odnosa mogu biti određeni i svi daljnji odnosi sa ženama. Način ponašanja je kodiran: privući, pružiti nježnost i onda odbaciti. Leže li takvi uzroci i u razvrgnuću Kafkinih zaruka. No, to je samo jedan od mogućih načina ophođenja sa ženama. Izlaz iz toga začaranog kruga ne vodi preko moraliziranja. Potrebno je shvatiti da on ophodi s drugima po mehanizmu koji je jači od njega. Kada to uvidi, može se dogoditi da strah nestane. Tek će tada uvidjeti da majčin pristanak uz oca koji ga napada, ne znači istovremeno i biti protiv njega.

3. 2. Pokušaji bijega od oca

Za Kafku osjećaj ništavnosti povezan je s očevim prezirom prema njemu i prema svemu što radi. Sin taj prezir osjeća kao teško breme koje ga tišti. To je bolno iskustvo pred autoritetom oca. "Između nas dvojice nije ni bilo pravoga boja; ja sam bio brzo dotučen i preostali su mi samo bijeg, ogorčenje, tuga,

³³ Isto, str.14.

unutarnja borba.”³⁴ Otac, naprotiv, ne vidi sina takvog. On će za sebe reći da je čitav život teško radio i žrtvovao se za svoju djecu, osobito za Franza. Tako je Franz mogao živjeti kao gospodin, slobodan, studirati ono što želi. I sve to bez materijalnih poteškoća. To u očevim očima znači bez ikakvih poteškoća. Ovo je zapravo kritika koju otac upućuje sinu i ona je u mnogim aspektima materijalistička. Taj i takav materijalizam je glavni grijeh zbog kojega Kafka optužuje svog oca. “Ja sam se, otkad mogu misliti, tako duboko brinuo za duhovnu potvrdu egzistencije, da mi je sve ostalo bilo ravnodušno.”³⁵

Kafka opsesivno traži rješenje za enigmu zakona koji je predstavljen u liku oca. Zapovijedi i zabrane imaju svoj smisao samo ako ih netko postavlja. One su svete i obvezujuće samo dok ih zapovjednik, i sam svet, sankcionira svojim postojanjem. Izostane li onaj tko zapovijeda i zabranjuje, time nužno otpada i opravdanost zapovijedi. Zapovijed bez zapovjednika gubi i svoju svetost i obligatornost. Kafka misli da će se bijegom od autoriteta umanjiti i strah od istoga. Svoj daljnji život Kafka konstruirao kao niz pokušaja da se probije iz sfere očeva utjecaja. Želi doprijeti do prostora koji je daleko od očeva utjecaja.

Tako stavlja i svoj književni rad pod zajednički naslov “pokušaji bijega od oca”. “U mojem pisanju radilo se o tebi, ta ja sam plakao samo tako nad onim što nisam mogao isplakati na tvojim prsima. Bio je to oproštaj od tebe, namjerno razvučen u dužinu, samo što si ga ti, doduše, nametnuo, ali je protjecao u pravcu koji sam mu ja odredio.”³⁶ Kroz istu prizmu pokušaja bijega gleda Kafka i druge sastavnice svoga života: obitelj, prijateljstvo, židovstvo, zanimanje, konačno i svoje ženidbene namjere. Pravničko zanimanje i književnost predstavljaju vrlo loš spoj, jer “i najmanja sreća u jednom, postaje nesreća u drugom”.³⁷ Samom židovstvu kao i ženidbenim pokušajima moramo dati više prostora. To je učinio i Kafka u svom *Pismu*.

3. 2. 1. Odnos prema židovstvu

Ova je problematika jako bitna za daljnju analizu Kafine borbe sa strahom. Po prvi put Kafka se susreće s nečim što može pobijediti strah. Susreće

³⁴ Isto, str. 27.

³⁵ Isto, str. 35.

³⁶ Isto, str. 35.

³⁷ F. Kafka, *Dnevnik*, str. 46. (Odabrana djela Franza Kafke, Knjiga osma, Zora - GZH, Zagreb, 1977.). Od sada citirano skraćeno *Dnevnik*.

se s vjerom. Potrebno je "samo" povjerovati. Za razliku od psihologije koja iz onoga što je bilo prije, očitava ono što je danas, vjera ima drugi pristup u ophođenju sa strahom. Za nju je najveći strah ispred čovjeka, a to je strah od smrti. Smrt je najvlastitija mogućnost svakog pojedinca. Vjerom u vječni život, žalac smrti se otupljuje. Tu je i tzv. eshatološki strah - strah od vječne propasti. Ali, vjera u Ljubav je i od njega jača. Ljubav sve pobjeđuje. Je li Kafka postao vjernik? Sam je odgovorio na to pitanje. "Isto tako malo spasa pred tobom našao sam u jevrejstvu (sic!)."³⁸ Razlozi su kristalno jasni. "Jednim dijelom bili su to nepremostivi dojmovi iz mladost, drugim dijelom tvoje biće, koga sam se plašio."³⁹ Kafka nije postao vjernik. Sve što je dolazilo od oca bilo je za njega nepodnošljivopa tako i vjera običaja. Vjera ne poznaje prisilu. Sloboda je preduvjet vjeri. Očeva vjera temeljila se na "pjesku" i on ju je kao takvu nametao Kafki. To i nije vjera jer ne počiva na "čvrstoj stijeni". Takva vjera ne oslobađa od straha kad se i sama utjeruje strahom.

Otac svoj autoritet dodatno osnažuje takvom vjerom. On svoj autoritet veže uz Božji autoritet. Izvan svake sumnje je to da su se kod Kafke ti autoriteti spojili u jedan. Borba protiv očeva autoriteta istovremeno je i borba protiv Božjeg. Dodamo li tome stalni osjećaj krivnje, možemo naslutiti Kafkin odgovor na najvažnije pitanje teodiceje. Uobičajeno pitanje teodiceje glasi otprilike ovako: ako je Bog dobar i ako nadalje postoji zlo - kako spojiti te dvije proturječne činjenice. Njegov odgovor glasio bi: ako postoji zlo, Bog je svakako zao. Rješenje teodicejske zavrzlane dugo će imati odlučnu ulogu u njegovu životu.⁴⁰ Kod Kafke se poklapaju Božja instanica i zakon koji proizlazi iz nje s onim zlim. Tako će junak najpoznatijeg njegova romana *Proces* biti jednoga dana uhićen iako ništa nije skrivio. On će biti osuđen od suca kojega nikada nije vidio. On je nekome smetao i morao je nestati. Ne predstavlja li taj sudac glavnoga "Suca"?! To je prvotni Kafkin odnos prema vjeri koji će se kasnije bitno promijeniti. Vidjet ćemo i zbog čega.

3. 2. 2. Ženidbeni pokušaji

I ovi pokušaji spadaju u tzv. "pokušaje spašavanja". Iako je tripot bio nadomak žuđene luke spasa, nepovoljni vjetrovi odnijeli su lađu njegovog života

³⁸ *Pismo ocu*, str.31.

³⁹ *Isto*, str. 33.

⁴⁰ Usp. G. Anders, *Kafka - za i protiv*, Narodna prosvjeta, Sarajevo, 1955., 93.

na nemirnu pučinu. Ponovljeni neuspjesi ulijevali su mu još veću nesigurnost. Strašno je biti u lađi bez kormilara na uzburkanoj morskoj pučini. Poslužili smo se ovom slikom da bismo dočarali mehanizam koji je bio jači od Kafke i koji je upravljao njegovim odnosima s drugim ljudima. Tu svakako spada i nedokučivi svijet žena.

Kafka se ubraja u one koji čitav život nisu izašli na kraj s dojmovima i strahovima iz djetinjstva. Dijete se pouzdaje u roditelje i želi da se roditelji isto tako pouzdaju u njega. To je mjesto gdje nastaje jedan od prvih sukoba kojem je izloženo ljudsko srce. Umjesto uzajamnog povjerenja u krugu obitelji, Kafka je doživio samo nesigurnost i strah. Taj prvi odnos postat će paradigma svih ostalih odnosa: čovjek traži povjerenje i ne dobiva ga. Traži sigurnost, jer je nema.⁴¹

Osnovna zamisao bračnih pokušaja bila je osnovati dom i postati samostalan. "Oženiti se, osnovati porodicu, svu djecu koja dođu uzeti, održati u ovom nesigurnom svijetu i čak još malo voditi, najviše je, po mom mišljenju, što uopće može uspjeti nekom čovjeku."⁴² To je najviši životni ideal Franza Kafke. Njegov život protekao je, naravno, daleko od tog ideala. Za Kafku ženidba je zabranjena, jer je ona očevo najvlastitije područje. "Ženidba je, doduše, ono najveće i daje najčasniju samostalnost, ali je istovremeno i u najužoj vezi s tobom."⁴³ Oženiti se značilo bi izjednačiti se s ocem tamo gdje je on najmoćniji. To bi značilo biti ono što nisam i ne biti ono što jesam. Za Kafku je to nemoguća misija, jer nema očeve predispozicije. A otac je uz sve te neophodne predispozicije zakazao u najbitnijoj stvari, u odgoju djece. Nesvjestan mehanizma koji upravlja njime, Kafka sebe i ovdje vidi kao glavnog krivca. Hod je to iz krivnje u krivnju. "Nijedna od djevojaka nije me razočarala, nego sam ja njih obje."⁴⁴ Ovi pokušaji kao i svi drugi bili su i ostali samo pokušaji.

Bijeg od straha i nije ništa drugo doli pokušaj bijega. Strah se bijegom ne pobjeđuje. Strah kao konstitutivni dio osobnosti bježi zajedno s čovjekom. Dokaz je tome i to što *Pismo* nikada nije stiglo na pravu adresu. No, ono sigurno predstavlja pozitivan momenat Kafkine borbe sa strahom. Strah je izvučen na površinu i počelo je sučeljavanje s njim. Sučeljavanje je suprotnost

⁴¹ Usp. M. Brod, *nav. dj.*, str. 32 – 35.

⁴² *Pismo ocu*, str. 39.

⁴³ *Isto*, str. 44.

⁴⁴ *Isto*, str. 43.

bijegu i ono ima suprotne učinke. To predstavlja "Kopernikanski obrat" u Kafkinu ophođenju sa strahom - prijeći iz bijega u napad. Zapravo, tek sada počinje pravo hrvanje. Dosad je postojao samo bijeg. Što je pomoglo Kafki da se sučeli sa strahom? Odgovor na to pitanje ne nalazimo u *Pismu*. Moramo ga potražiti u drugim djelima.

4. Strah i Neuništivo

Odgovor na zadano pitanje moramo tražiti u vremenskom intervalu od izbijanja bolesti (1917.) pa do smrti (1924.). U taj period spada i *Pismo oči*. Kafka se u svom *Dnevniku* često tuži na glavobolju, nesanicu, bolove u želucu i ružne snove. Budući da se često budi, snovi mu ostaju u sjećanju i on ih zapisuje. Praveći paralelu između sebe i ujaka zapisao je: "obojica najprije umišljeni bolesnici, onda doista bolesni".⁴⁵ Bolest je nastala iz duhovnih kriza, ili su one bar pogodovala njezinu napredovanje. Kafka je postavljao stroge zahtjeve sebi samome i gotovo nikad nije bio sa sobom zadovoljan. Kako je Kafka doživio svoju bolest, zapisao je 15. rujna 1917., jedanaest dana nakon što je ustanovljena tuberkuloza. "Ti imaš mogućnost, ukoliko takva mogućnost uopće i postoji, da započneš iz početka. Nemoj je uludo potratiti. Ako hoćeš prodrijeti u dubinu sebe, nećeš moći izbjeći prljavštinu što će se lijevati. Ali nemoj se valjati po njoj. Ako je plućna rana samo simbol, kao što ti to tvrdiš, simbol rane koje se upala naziva F., a njezina dubina opravdanje, ako je tome tako, onda je i liječnički savjet (svjetlost, zrak, sunce, mir) također simbol. Drži se toga simbola."⁴⁶ Plućna rana je višeznačan simbol, koji je teško iščitati.

Kafkina su djela prožeta simbolima koji primoravaju čitatelja na ponovno čitanje. Katkad postoji višestruka mogućnost tumačenja i odatle proizlazi ta potreba.⁴⁷ Očitavati sva značenja bolesti nije toliko bitno za ovaj rad. Puno je važnije razjasniti vezu između bolesti i religijskog buđenja kod Kafke. S mladenačkom slikom Boga kao suca Kafka se više nije mirio. A religiozna su pitanja takve naravi da nam uvijek iznova dolaze pred oči, ako na njih nismo ispravno odgovorili. Očito je da su religiozna iskustva kod Kafke bila vrlo intenzivna od listopada 1917. pa do veljače 1918. godine. To je vrijeme

⁴⁵ *Dnevnik*, str. 453.

⁴⁶ *Isto*, 426.

⁴⁷ Usp. A. Camus, *Nada i apsurd u djelu Franza Kafke*, str. 117. (Odabrana djela Alberta Camusa, Svezak peti, Zora – GZH, Zagreb, 1976.).

Kafkine totalne slabosti u kojem pokušava prihvatiti nedaću koja ga zadesila. I u toj slabosti javljaju se "lucida intervalla". On je ta iskustava bilježio u obliku aforizama. Na žalost, *Odabrana djela* Franza Kafke u izdanju *Grafičkog zavoda Hrvatske* ne donose te aforizme. To je neoprostivi propust, jer upravo oni ponajbolje izražavaju tajnu njegova života i djela. Kafka tu tajnu nije odgonetnuo. On je samo znao da je postojala i djelovala. Max Brod objavio je te aforizme pod naslovom *Razmišljanja o grijehu, patnji, nadi i pravom putu*.⁴⁸ Analizom aforizama želimo otkriti spone bolesti, straha i vjere.

4. 1. Analiza aforizama

Glavna preokupacija Kafkinih aforizama je Neuništivo. To je ono što je u suprotnosti prema uništivom. Kafka se "dao zvesti" od Neuništivog. To je postupno izazvalo novu perspektivu u njegovom životu. Posljedica toga je radikalno preispitivanje i promjena svih dotadašnjih uvjerenja i načina razmišljanja. "No, o tom Neuništivom ne može se, nažalost, više mnogo toga reći. Ono se može doživjeti u svojoj djelotvornosti, ali ne i u svojoj biti."⁴⁹ Kafku ne zanima podrijetlo Neuništivog. Za njega je najvažnije to da Neuništivo egzistira. Njegovu egzistenciju potvrđuje njegovo djelovanje, a Kafka se ne uklanja zahtjevima Neuništivog. "Čovjek ne može živjeti bez trajnog povjerenja u nešto Neuništivo u sebi, pri čemu mu i Neuništivo i povjerenje mogu ostati trajno skriveni. Jedna od mogućnosti izražavanja te skrivenosti jest vjerovanje u svoga, vlastitog boga."⁵⁰ Neuništivo mijenja čovjeka koji mu se otvori.

Aforizmi mijenjaju dosadašnju sliku o Kafki. Isti čovjek u čijim je djelima prisutna sumnja u prepoznatljivost istine, ovdje govori o jednom "putu", o "zvijezdi sjajnijoj od Sunca", o "sveopćoj ljudskoj ljubavi". Prije je sve bilo drugačije. U Zamku zemljomjer K., u Procesu je to Jozef K., nikako ne uspijeva pronaći put od sela do dvorca. Put od sumnje do vjere. Postoji li, uopće, takav put? Aforizmi predstavljaju taj put. Ogromni je to paradoks da bolesni, usamljeni i bojažljivi čovjek govori o Neuništivom. "Vrane tvrde da bi jedna jedina vrana

⁴⁸ Usp. K. Dietzfelbinger, *Kafkina tajna – tumačenje Kafkinih "Razmišljanja o grijehu, patnji, nadi i pravom putu"*, Globus, zagreb, 1993., str. 6. Od sada citirano skraćeno *Kafkina tajna*.

⁴⁹ *Isto*, str. 6 – 7.

⁵⁰ *Isto*, str. 96. (Aforizam br. 50.).

mogla uništiti nebo. U to ne treba sumnjati, ali to protiv neba ništa ne dokazuje, jer nebo znači: nemogućnost vrane.”⁵¹ Ovdje je izrečena nespojivost dimenzije tajne (Neuništivo) s pojavnim svijetom (vrane simboliziraju uništivo). Zbog toga Neuništivo ostaje tajna. Nebo je u sferi Neuništivog.

Unatoč nespojivosti dvaju svjetova, jedino čovjek ima udjela u oba. Čovjek je biće na granici. Zbog toga doživljava oba svijeta. Njemu je prepušteno kojem će se svijetu predati.⁵² U tom izboru čovjek zadržava svoju slobodu kao najvlastitiju mogućnost. Ako čovjek ostane u svijetu uništivoga, dovodi se u opasnost da i sam bude uništen. Ako pusti da Neuništivo djeluje u njemu, ono će uništiti ono propadljivo, a ostalo će privući sebi. Izričaji su ovo koji tako neodoljivo podsjećaju na Krista. “Tko sačuva svoj život, izgubit će ga, a tko zbog mene izgubi svoj život, sačuvat će ga” (Mt 10, 39).

Je li ta otvorenost Neuništivom proizašla iz bolesti? Dopuštamo i tu mogućnost. Kafka je za to ponajbolji primjer. Usamljeni, bolesni i strahom namučeni čovjek ima mogućnost osloboditi se svojih demona. Za to se traži pristanak uz Neuništivo. Slomljeni čovjek koji više ne vidi izlaz u uobičajenom životu, lakše se oslanja na Neuništivo. Upravo zbog svoje nemoći. Snažni i moćni teže zamjećuju signale iz sfere Neuništivog. “Ali jao vama, bogataši, jer imate svoju utjehu” (Lk 6, 24)! “Kako će mučno ući bogataši u kraljevstvo Božje” (Mk 10, 23)! Kafka Neuništivo imenuje još kao “svjetlo, vjera i život, Gospodin, ptica ili zvijezda”. Ono može dobivati uvijek nova imena kojim se uvijek iznova pokušava okarakterizirati njegova djelotvornost.⁵³

Pristanak uz Neuništivo oslobađa čovjeka svih strahova pa tako i straha od smrti. “Ja sam, ne bojte se” (Mt 14, 27)! Smrt se čak priželjkuje jer ona donosi potpuno razotkrivanje tajne. To je prestanak kušnja i konačni pristanak uz Neuništivo. Kršćanstvo poznaje takve primjere. Strah se još jedino može javiti kao posljedica ponovnog napuštanja sfere Neuništivog. Ovo nam daje jasniju sliku o Kafki. Pismo ocu pisano je poslije tih iskustava. Možda nije bilo predano ocu zbog nekih drugih razloga, a ne zbog straha? Možda nije želio dodatno narušiti ionako loše odnose s ocem? Zašto ne!?

⁵¹ *Isto*, str. 10. (Takoder Kafkin aforizam).

⁵² *Usp. Isto*, str. 10 – 11.

⁵³ *Usp. Isto*, str. 18.

I odnos s Milenom koji pada u vrijeme nakon bolesti, dodatno osnažuje to novo svjetlo o Kafki. Konstatirali smo da su ženidbeni pokušaji završili neuspjehom zbog snage mehanizma koji je zarobio Kafku. A on je silno želio brak. Želio je preko zajednice s ljudima uzdići se Bogu i iz srastanja s prirodnim oblikom života crpsti religioznu snagu.⁵⁴ Brak bi za njega predstavljao ostvarenje svih ideala. Ali i ovaj pokušaj završio je neuspjehom, samo što ovaj put uzrok neuspjeha nije na Kafkinoj strani. Milena je bila spremna, uz dopisivanje, i na povremene susrete s Kafkom. Nije bila spremna ostaviti muža i trajno živjeti s njim. Kafka se nije mogao zadovoljiti takvim surogatom braka. Za njega je brak predstavljao svetu krunidbu života.⁵⁵ Zbog toga je i strah našao svoje mjesto u *Pismima Mileni* - strah da će biti ostavljen.

Zaključak

Može li Neuništivo uništiti strah?

Sve što spada u sferu uništivoga, nemoćno je pred Neuništivim. Strah također spada u uništivo. Gdje je Neuništivo, tu nema straha. Čovjek svojim slobodnim pristankom uz Neuništivo postaje dionikom pobjede nad strahom.

Je li se Kafka oslobodio svojih demona?

Odgovor ovisi prvenstveno o njegovu izboru: uništivo ili Neuništivo. Nakon što smo proanalizirali Kafkinu životnu dramu, ostalo nam je još samo spustiti zastor. Čini se da nije izabrao Neuništivo, jer je sa strahom napustio borilište života. On je čovjek koji je ostao na granici. Ostao je nezaštićen. On više nije pripadao uobičajenom svijetu, ali isto tako još nije bio spreman stupiti u svijet tajne. Strah ga je vezao uz pojavni svijet, a nada uz Neuništivo. Ostao je u raskoraku između vjere i nevjere. Skepsa ga je vodila do istraživanja, a istraživanje do Istine. Ali, on nije bio spreman za Istinu. Kafka nije imao stamenu vjeru koja bi pobijedila njegove demone. Pristanak na eutanaziju prekinuo je potpuno dovršenje *Jazbine*, njegova posljednjeg djela. Ono na simboličan način predstavlja njegovo hrvanje sa strahom. Kako je Kafka završio svoj život, tako bi isto trebalo shvatiti i konačnu sudbinu junaka *Jazbine*.⁵⁶ Kafka je svoje hrvanje okončao bijegom: "Ubijte me - inače ćete postati ubojica!"⁵⁷ Ovo sigurno

⁵⁴ Usp. M. Brod, *nav. dj.*, str. 166.

⁵⁵ Usp. *Isto*, str. 204.

⁵⁶ Usp. F. Kafka, *Jazbina*, str. 186 – 215. (Odabrana djela, Knjiga druga).

⁵⁷ *Pisma Mileni*, str. 196.

nije klik od žudnje za Neuništivim. To je posljednji krik nesretnog čovjeka. Strah je bio i ostao njegova nesreća. Kako god interpretirali taj krik, strah uvijek ostaje. Veći strah nadjačao je manji strah, ali strah je ipak ostao. Bio to strah od bolova ili strah od smrti. Samoubojstvo ili eutanazija, svejedno, prividno je sučeljavanje sa strahom. To je bijeg u besciljnost. Kafka je "izgorio" od traženja smisla, ali smisao nije našao.

"Hvata te tjeskoba kad pomisliš na smrt? Ja se samo užasno bojim bolova. To je loš znak. Željati smrt, ali ne i bolove, to je loš znak. Inače se čovjek može odvažiti na smrt! Čovjek je baš kao biblijska golubica poslan napolje, ali ništa nije zeleno, pa se opet vraća u mračnu arku."⁵⁸

Fra Goran Kalašević

Felix Nussbaum: *Strah*

⁵⁸ Isto, str. 166.

ZAVJET POSLUŠNOSTI

Općenito o zavjetima

Evandeoski zavjeti po kojima su redovnici posvećuju Bogu i Crkvi živeći u poslušnosti, siromaštvu i čistoći, utemeljeni su na Kristovu životu i njegovim riječima u Evanđelju. Božji su dar Crkvi, i po Njegovoj milosti se čuvaju i obdržavaju. Pod vodstvom Duha Svetoga Crkva ih tumači, upravlja njihovom praksom i ustanovljuje stalne oblike života po njima. Redovi i zajednice koje žive po njima slijedeći Božju volju i vođeni Duhom Svetim, čine da u Crkvi izrasta divna raznolikost redovničkih zajednica koje pridonose tomu da Crkva bude pripravna ne samo za svako dobro djelo u izgradnji Kristova Tijela - Crkve, nego da različitim darovima bude nakićena kao Zaručnica za Zaručnika, te da se po njoj očituje mnogovrsna mudrost i dobrota Božja.

Redovnik se u svojoj malenosti polažući zavjete u potpunosti predaje Bogu. Slijedeći sv. Pavla, po krštenju je umro grijehu, a po zavjetima sebi samome te nastoji svoj život suobličiti Kristovu životu. Na tom putu posvećenja prema Bogu želi se osloboditi svih zapreka koje bi ga mogle sputavati "od žara ljubavi i od savršenog božanskog štovanja, te se potpunije posvetiti božanskoj službi."¹ U tom smislu zavjeti nisu odricanje nego štoviše oslobađanje koje pomaže posvećenim osobama da se uzdignu iznad ovog svijeta prolaznosti te tako izbavljeni od ovozemnih briga trude se pokazati nebeska dobra već na ovome svijetu svojim svjedočanstvom i navještanjem novoga, vječnog života. Zavjete, iako uključuju žrtvu, ne treba promatrati negativistički u smislu odricanja i trpljenja. Oni su više oslobođenje od "nebitnog", od onoga što narušava i sputava odnos prema Bogu. Oni su uvijek opredjeljenje za bolje, za više u ljubavi i služenju u odnosu prema Bogu i ljudima.

Redovnički zavjeti imaju trostruku strukturu, odnosno ostvaruju se kroz tri temeljna odnosa: odnos prema Bogu, Crkvi i društvu. Kao odnos prema Bogu oni su *Confessio Trinitatis* – ispovijedanje vjere u Trojstvo; kao odnos prema Crkvi oni su *Signum caritatis* – znak djelotvorne ljubavi, a kao odnos prema društvu, svijetu možemo ih promatrati kao *Servitum veritatis* – služenje

¹ Dokumenti II. vatikanskog sabora, *Lumen Gentium*, br. 44., KS, Zagreb, 1986.

istini.² Redovnik zavjetovanjem ispovijeda vjeru u Boga Oca, priznajući da sve dolazi od njega i da se sve mora njemu vratiti. On je izvor i darivatelj svih darova i svakoga dobra. Ispovijedanjem vjere u Sina, redovnik uzima Krista za uzor na putu spoznavanja i služenja Bogu. Ispovijedanjem, pak, vjere u Duha Svetoga priznaje njegovu prisutnost i snagu po kojoj on može slijediti Krista u konkretnim situacijama svoga života. Duh stoji na početku svakoga puta posvećenja. On privlači i zove, potiče i vodi one koji su krenuli putem posvećenja Bogu i služenja Crkvi i ljudima. Život zavjetovanika dakle predstavlja ispovijedanje Božjeg božanstva u kojem siromaštvo vidi Boga kao Stvoritelja, celibat ističe Boga kao ljubav a poslušnost u svemogućemu Bogu vidi milosrdnog Oca.³

Zavjeti se predaju Bogu, na službu su Crkvi a na korist ljudima. U odnosu prema Crkvi oni su djelotvorni znakovi nesebične ljubavi. Oni su izvor inicijative, snage i raznolikosti služenja. Crkva njima upravlja usmjerujući ih na slavu Bogu i na služenje ljudima. Nadalje, zavjeti su u odnosu prema društvu u službi istine. Danas je lako uočiti nedostatak osjetljivosti za istinu. Gotovo se može reći kako postoji na mnogim područjima zavjera protiv istine. Istinitim se smatra samo ono što služi, što je korisno i ugodno. U takvoj situaciji relativiziranih vrijednosti i gubitka osjećaja za istinito i dobro jasno se osjeća potreba za obnovom duhovnih vrijednosti bez kojih društvo ne može funkcionirati. Budući da je kriza našega društva eminentno duhovna jer je društvo odlučilo kako nema ničega drugoga iznad čovjeka i da je vrijedno samo ono što je korisno, onda redovnički život postaje istaknuta točka kršćanske svijesti u službi istine. On osporava temelje na kojima je zasnovan red (nered) koji se sastoji u neutaživom uživanju i u slobodi bez odgovornost. Svojim načinom života redovnici se opiru načelima dekadencije kojima je zaraženo ovo naše društvo i zalaže se za život i društvo utemeljeno na kršćanskim vrijednostima.

Općenito se drži da sva tri redovnička zavjeta imaju jednaku vrijednost i važnost. Zavjeti su međusobno tako vezani da kad bi se primjerice umanjila vrijednost jednoga, nužno bi se umanjila vrijednost i drugih zavjeta, poremetila bi se i duhovna ravnoteža redovničkog života, a samim tim i redovnička bit.⁴ Dakle ne postoji nikakva hijerarhija zavjeta barem ne u objektivnom smislu,

² Usp. P. Giordano Cabra, *Kratko razmatranje o zavjetima*, Brat Franjo, Zagreb, 2001., str. 8.

³ Isto. str. 12-14.

⁴ Usp. S. Topić, *O redovničkoj poslušnosti*, Bosna franciscana 9 (2001), br. 15., str. 53.

dok u subjektivnom smislu zavjetovanik može različito osjećati i proživljavati pojedini zavjet u smislu lakšega ili težega podvrgavanja jednomu u odnosu na drugi (zavjet). Kako živimo u vremenu opće divinizacije slobode, individualizma, samoostvarenja, krize autoriteta..., posebno se nameće aktualnom a donekle i problematičnom tema o zavjetu poslušnosti.

Poslušnost i zavjet poslušnosti

Što je poslušnost? Je li ona krepost ili pak gruba nužda i oblik ropstva, kako smatraju neki? Poznato nam je kako poslušnost u životu čovjeka igra vrlo važnu ulogu. Doista možemo reći kako čovjeku s rođenjem počinje a smrću završava škola poslušnosti. Od kolijevke on upoznaje i doživljuje prvo autoritet roditelja, zatim autoritet učitelja, škole, države, društvene i političke vlasti, Crkve... Poslušnost predstavlja, dakle, jednu od bitnih odrednica čovjekova života uopće. Tako čovjek s jedne strane ima slobodu mišljenja i djelovanja a s druge, opet, valja mu slijediti razne upute i naloge raznih autoriteta, poštivati zakone i propise, slušati druge, živjeti s njima. Poslušnost u svijetu nam se pokazuje kao nužnost, kao neophodan uvjet da bi društvo uopće funkcioniralo. Nužnost je to koja se s poteškoćama prihvaća i kojoj se mnogi, osobito u ovo novije vrijeme, protive.

No nas ovdje ne zanima poslušnost općenito nego redovnička poslušnost. O njoj je Drugi vatikanski ustvrdio: "Po zavjetu poslušnosti redovnici prinosu Bogu kao žrtvu samih sebe potpuno posvećenje vlastite volje i time se stalnije i sigurnije sjedinjuju s božanskom spasiteljskom voljom. Zato po primjeru Isusa Krista, koji je došao vršiti volju Očevu te uzevši oblik sluge po mucima naučio pokornosti - redovnici se na poticaj Duha Svetoga u duhu vjere pokoravaju poglavarima, koji zamjenjuju Boga. Time se pod njihovim vodstvom stavljaju u službu svojoj braći i Kristu, kao što je i sam Krist, po svojoj pokornosti Ocu, poslužio svojoj braći i život svoj dao kao otkupninu za mnoge. Tako se tješnjom vezom uključuju u službu Crkve i nastoje doseći mjeru dobi punine Kristove."⁵ Redovnici, dakle, odričući se svjesno i slobodno svoje volje poradi Boga podlažu se svojim zakonitim poglavarima kako bi se što potpunije suobličili poslušnome Kristu. Zavjet redovničke poslušnosti čin je kojim redovnik prinosi Bogu darove svoga uma, volje i srca i sve naravne i nadnaravne

⁵ *Perfectae caritatis*, br. 14.

darove. To se redovito događa prihvaćanjem i vršenjem povjerenih dužnosti u zajednici. Takva poslušnost nastavlja Kristovu poslušnost u svijetu koja se usavršuje patnjama i žrtvama sudjelujući na taj način u Kristovu djelu otkupljenja i spasenja. Za Balthasara "svijet nije bio spašen govorom i činima, niti Isusovim čudesima, nego jedino poslušnošću do smrti u napuštenosti sa strane Oca."⁶ Kristovom smo poslušnošću, dakle, spašeni a po vlastitoj poslušnosti, koja je put koji nas suobličuje Kristu i vodi k Ocu, sudjelujemo u Kristovu spasiteljskom planu. Poslušnošću dakle istovremeno nasljedujemo Krista i sudjelujemo u njegovu spasenjskom poslanju.

Kršćanska poslušnost nije svrha samoj sebi. Ona je put Bogu, a krajnji cilj joj je sjedinjenje s Bogom. Njezin korijen ne izvire iz ljudske psihologije i logike, već pripada Otajstvu Kristova posluha Ocu. Njezini temelji su duhovne naravi: vjera i ljubav prema Bogu i bližnjemu, Kristova poslušnost i Kristov križ. Ima kristološki i teocentrični karakter, nasljedujući Krista usmjerena je Ocu.

Evandeoski zavjet poslušnosti je poziv koji proizlazi iz Kristove poslušnosti "do smrti". Koji slijede taj poziv izražen riječima "idi za mnom" ulaze u samu bit čitave ekonomije otkupljenja. Obdržavanjem poslušnosti žele postati izabrani sudionici poslušnosti onoga "samoga i jedinoga", po čijoj poslušnosti mnogi postaju pravednici. Prihvaćajući poslušnost posvećene osobe nastoje otkriti vlastitu ulogu u Kristovu otkupljenju i svoj vlastiti put posvećenja. A to je put koji je Krist opisao u Evanđelju govoreći toliko puta o vršenju volje Božje⁷ i o stalnom traženju te volje.⁸ Podložnost volji Božjoj i poslušnost njegovu zakonu u svakom staležu stav je kršćanskog života. Ipak, u redovničkom staležu zavjet poslušnosti usađuje u srce svakoga obvezu da se na poseban način poveže s Kristom "poslušnim do smrti".

Tko je poslušan? Možemo li u svakodnevnom životu u konkretnim primjerima istaknuti ponašanje koje bi bilo u skladu s poslušnošću? Možemo. Evo nekih primjera. Poslušan je onaj koji se ne vrti oko samoga sebe i nije svoj vlastiti štovatelj. Onaj tko osluškuje što od njega traži trenutak kad je naišao na

⁶ A. Nadrah, *Za Kristom, Smisao posvećenog života*, KVRPJ, Zagreb, 1991., str. 58.

⁷ "Djelo je moje vršiti volju onoga koji me posla i dovršiti djelo njegovo" (Iv 4,34) ili "Ja ne tražim svoje volje, nego volju onoga koji me posla." (Iv 5,30).

⁸ Usp. Papa Ivan Pavao II., *Redemptionis donum, Apostolski nagovor redovnicima i redovnicama o njihovu posvećenju u svjetlu tajne Otkupljenja*; Uzeto iz: V. Nuić, *Crkveni dokumenti o posvećenom životu*, HKVRP, Zagreb, 1997., str. 227-228.

Božju volju, te je spreman učiniti ono što spozna da Bog od njega traži. Posluššan je i onaj tko se zna zbog drugih odreći svojih želja, predrasuda i koristi, tko zna surađivati s drugima i tko je sposoban prihvatiti kritiku. Jednostavno možemo zaključiti kako je poslušnost uvjet za služenje drugima.

Ispravno shvaćena poslušnost nema ništa zajedničkog s autoritarizmom niti s "raspamećivanjem" podložnika. Ne radi se, pak, ni o beskičmenjaštvu ili sluganstvu od strane podložnika. Poslušnost jedino ima smisla ukoliko se iskazuje Bogu, jedinom i apsolutnom gospodaru naših života. No postavlja se pitanje kako znati što Bog hoće od nas? Kako nam progovara? Vrlo su rijetki slučajevi u kojima Bog izravno u dušu obznanijuje svoju volju. Dakako isključujući one koji vlastitu fikciju smatraju Božjom voljom. No, Bog osim što je transcendentan, nedokučiv i neizreciv on nam je i blizu. Blizu nam je i objavljuje nam se po ljudima i kroz njih progovara. Prije svega po onima kojima smo u zajednici povjereni i koji se brinu da zajednica, čiji smo članovi skladno ostvaruje svoje poslanje. Poslušnost je, dakle, utemeljena u dubokoj vjeri da Bog preko Duha Svetoga vodi Crkvu i njezine službenike na putu spasenja u Bogu.

Kristova poslušnost

Na mnogo mjesta u Novom zavjetu govori se o Kristovoj poslušnosti Ocu. Jedan od ponajboljih tekstova o Kristovoj poslušnosti donosi nam apostol Pavao u Poslanici Filipljanima, u kristološkom himnu govoreći o Kristu kao o Božjem sluzi: "On, trajni lik Božji, nije se kao plijena držao svoje jednakosti s Bogom, nego sam sebe 'oplijeni' uzevši lik sluge, postavši ljudima sličan; obličjem čovjeku nalik, ponizi sam sebe, poslušan do smrti, smrti na križu. Zato ga Bog preuzvisi i darova mu Ime, Ime nad svakim imenom" (Fil 2, 6-9). Navedene Pavlove riječi sadrže samu bit otkupljenja. U toj stvarnosti i na prvom mjestu, kao njezin bitni dio nalazi se Kristova poslušnost. Upravo to Pavao potvrđuje u Poslanici Rimljanima kada kaže: "Kao što neposluhom jednoga čovjeka mnogi postadoše grešnici, tako će i posluhom Jednoga mnogi postati pravednici" (Rim 5, 12). Tim riječima Pavao ističe otkupiteljsko značenje Kristova posluha Ocu uspoređujući ga, pritom, s neposlušnim Adamom.

Poslušnost je temeljni Isusov stav u odnosu prema Ocu. Sav Isusov život, nauk i djelovanje u funkciji je ispunjenja volje Očeve. U Ivanovu evanđelju nalazimo tekst koji nam govori kako je Krist u cijelosti upravljen k

Ocu i vršenju njegove volje. “Moja se hrana sastoji u tom da vršim volju onoga koji me poslao i dovršim njegovo djelo” (Iv 4, 34). Kad je Isusu bilo dvanaest godina ostao je u hramu, jer je to bila Očeva volja. Živi iz posluha Ocu u Nazaretu nepoznat trideset godina. Poslušnost Ocu bila mu je posebno teška u vrijeme muke, ali i tada se Isus pokorava Ocu. Muka i smrt na križu predstavljaju vrhunac Kristove poslušnosti: “Oče! Ako hoćeš, otkloni ovu čašu od mene. Ali ne moja volja, nego tvoja volja neka bude” (Lk 22, 42). Već tamo od molitve u Getsemanskom vrtu Kristova potpuna spremnost da vrši volju Očevu puna je trpljenja i postaje ona poslušnost “do smrti, smrti na križu” o kojoj govori apostol Pavao. O tome govori i Ivan evanđelist: “Kad podignete Sina Čovječjega tad ćete saznati da Ja jesam i da ništa od sebe ne činim, već da govorim ono što me Otac nauči... Ja uvijek činim ono što je njemu ugodno” (Iv 8, 28). Iz ljubavi prema Ocu Krist je kao čovjek svoju volju u potpunosti podvrgao volji Očevoj. Isusovo podvrgavanje volji Očevoj značilo je istinsku žrtvu. Kristovo uskrsnuće dokaz je da je na njegovu ljubavlju i žrtvom prožetu poslušnost, Otac uzvratio velikom ljubavlju.

Poslušnost i predanost u Očevu volju bila je plod Isusova srca, njegove preduboke ljubavi prema Ocu. Isus nije imao ništa svoga. Sve je bilo Očevo. Njegove misli, riječi, djela, njegova volja, na koncu njegov život, sve je to Očevo. Kod Krista poslušnost i ljubav u odnosu prema Ocu idu zajedno, nerazdvojne su. Posluh je izraz ljubavi. Otac ljubi Sina, a Sin mu se posve izručuje u poslušnosti, prožetoj ljubavlju. Međusobna veza Oca i Sina jest Duh Sveti. Sve Isusovo spasenjsko djelovanje, od utjelovljenja do poslanja Duha Svetoga na Duhove, vršilo se je pod vodstvom i po djelovanju Duha Svetoga. Duh Sveti ga je tako vodio i nadahnjivao da je uvijek ispunjao Očevu volju. Za Kristovu ljubavlju prožetu poslušnost Ocu možemo reći kako ima narav zavjeta, odnosno prazavjeta koji je temelj svim drugim zavjetima.

Franjevačka poslušnost – nasljedovanje Isusova posluha Ocu

Život i djelovanje Isusove braće ne može biti drugačije i od Isusova. Ocu treba jednako odgovoriti kao što je i Isus odgovorio: “Oče, budi volja tvoja”. Sve ono što smo prethodno rekli o zavjetu poslušnosti odnosi se i na franjevačku poslušnost. Ovdje ju na poseban način obrađujemo kako bismo istakli Franjino shvaćanje poslušnosti. Sv. Franjo, osnivajući svoje bratstvo, ne predviđa ustaljene strukture po kojima bi ono funkcioniralo, nego način

očuvanja jedinstva vidi u ozračju poslušnosti. O njoj govori već na početku u prvom poglavlju jedinstvenog Pravila: "Brat Franjo obećava poslušnost i poštovanje gospodinu papi Honoriju i njegovim zakonitim nasljednicima i Rimskoj Crkvi. A ostala braća dužna su slušati brata Franju i njegove nasljednike".⁹

Nadalje, poslušnost je za Franju krepost koja ostavlja najviše prostora za pohvalu: "Gospođo sveta Ljubavi, neka te Gospodin uzdrži s tvojom sestrom svetom poslušnošću... Sveta poslušnost suzbija sve tjelesne i pohotne sklonosti i kroti tijelo da bude poslušno svom bratu, i potiče čovjeka da bude poslušan svim ljudima ovoga svijeta".¹⁰

Sv. Franjo od poslušnosti čini jednu od svojih najvećih obveza. O njoj često govori i na mnogo mjesta je spominje u svojim spisima. U trećoj opomeni o savršenom posluhu piše: "Gospodin kaže u Evanđelju: Tko se god ne odreče svega što posjeduje, ne može biti moj učenik; i: tko htjedne sačuvati svoj život, izgubit će ga. Onaj čovjek ostavlja sve što ima i gubi svoj život koji se potpuno po posluhu predaje u ruke svoga starješine, i što god učini ili rekne, za što zna da nije protiv volje ako je dobro ono što čini, to je pravi posluh. I ako bi podložnik koji puta smatrao da je nešto bolje i korisnije za njegovu dušu od onoga što mu poglavar naređuje, neka ono svoje dragovoljno žrtvuje Bogu a ono poglavarevo nastoji izvršiti. Jer ovo je pravi i pun ljubavi posluh koji udovoljava Bogu i bližnjemu. Ako poglavar zapovijeda nešto što je protiv njegove savjesti, iako ga ne mora poslušati, neka se ne razilazi s njim. I ako bi ga netko progonio zbog toga, neka, ga još više radi Boga ljubi, jer tko radije trpi i progon nego da se razilazi sa svojom braćom, taj ostaje u pravom posluhu, jer zalaže svoj život za braću svoju."¹¹ A u dvadeset trećoj opomeni o poniznosti dodaje: "Blago sluzi koji strpljivo podnese upozorenje, opomenu i ukor, smjerno posluša, iskreno prizna i dragovoljno dade zadovoljštinu! Blago sluzi koji nije brz na ispričavanju i ponizno podnese sramotu i ukor za prekršaj kad i ne počini grijeha!"¹²

Franjevac mora sve ostaviti, svega se odreći i samoga sebe, biti sav u Gospodinovu vlasništvu i pustiti da ga vode poglavari zastupnici Božji. Takva

⁹ *Pravilo, Generalne konstitucije i Generalni statuti reda Manje braće*; Uredio: N. Vukoja, Brat Franjo, Zagreb, 1988., str. 5.

¹⁰ S. Marija od Presvetog srca (A. Petričević), *Spisi sv. Franje i sv. Klare Asižana*, Symposium, Split, 1991., str. 146-147.

¹¹ P. G. Montorsi, *nav. dj.*, str. 264.

¹² *Isto.*

poslušnost moguća je samo u vjeri koja je čvrsto uvjerena da Bog djeluje u Crkvi i vodi svoje po službama koje u njoj postoje. Ne mora se slušati samo onda kad se nešto zapovijeda nego to treba biti stav cijeloga života. Kad je poglavar s nama i kad smo sami. Žrtva poslušnosti uvodi nas u žrtvu Krista. Poslušnošću s njim sudjelujemo u daru njegova otkupljenja, ostvarujemo s njime žrtvu vlastite volje da bi u svakom bio proslavljen Bog.

U poglavaru redovnik franjevac ne smije gledati čovjeka nego Onoga iz ljubavi prema komu je postao podložnik. Franjo, dakle, promatra poslušnost kao izvornu bogoslovnu krepost koja se izravno odnosi na Boga. Bog joj je i cilj i motiv. Poslušnost je ime za ljubav koju čovjek, a redovnik osobito, ima prema svom Stvoritelju i Ocu.¹³ Kod Franje su pojmovi poslušnost i ljubav tako tijesno povezani da ih se može uzajamno mijenjati. Poslušnost i ljubav dva su pojma koja označavaju jednu te istu stvarnost. Poslušnost se izjednačuje s bratstvom, s osjećajima za drugoga. Svatko treba unutar bratstva pronaći slušatelja. Ako je u nevolji mora osjetiti da je njegov brat za njega kao prava majka koja sluša i pomaže. Ako je netko sagriješio, mora znati da će brat pun razumijevanja prikloniti uho i posredovati Božje oproštenje. Svaki brat mora biti slušatelj sposoban slušati druge bez predrasuda i s razumijevanjem. Ono "slušati" uvijek je povezano sa "služiti". Brat je zato kao slušatelj u isto vrijeme i služitelj drugima. Sam Franjo primjer je i ogledalo takve poslušnosti. Znamo kako je Franjo, premda je bio iznad cijeloga bratstva, postavio jednoga brata sebi za gvardijana i njemu se ponizno i pobožno pokoravao, kako bi otklonio svaku prigodu za oholost.¹⁴ Franjo je odgajao svoje sinove ne riječima, nego djelima i primjerom života. Od njega i potječe ona glasovita rečenica: "Propovijedajte na sve načine, a po potrebi se poslužite i riječima"! Poglavarima Franjo naređuje da budu služitelji. Zato ih i naziva ministri – poslužitelji, sluge. A u Nepotvrđenom pravilu govori: "Neka se ministri sjete što veli Gospodin: 'Nisam došao da mi služe, nego da služim'...Neka se nitko u ovom redu ne naziva 'prior' nego neka se svi općenito nazivaju braćom i neka peru noge jedan drugom".¹⁵ Poglavari kako vidimo nisu za Franju kao oni koji upravljaju drugima, nego oni drugu braću trebaju predusretati pozornošću, malenošću i služenjem.

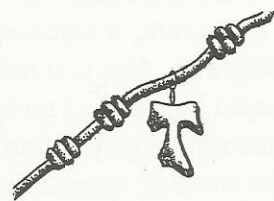
¹³ Usp. G. Bini, *Franjevački Red danas*, Rim 2000., str. 32-33.

¹⁴ U *Oporuci* piše: "Iskreno ću slušati poglavara bratstva i gvardijana kojeg mi on dadne. I tako želim biti predan u njegove ruke, da ne mogu nikamo ići niti što učiniti protiv njegova volje".

¹⁵ S. Marija...*nav. dj.*, str. 126.

Poslušnost je i sinonim s malenošću. Biti pozoran, služiti, poslušati - to su vrijednosti koje se uvijek mogu usavršavati. Braća su u početku bili tako u poniznosti i ljubavi utemeljeni i ukorijenjeni da su jedan drugoga poštivali kao oca. Svi su se posvema prepuštali poslušnosti, neprestano su bili spremni poslušati volju onoga koji im je nešto nalagao. Ljubav koja ih je vodila da druge cijene više nego same sebe, ista je ona ljubav koja je i Boga pokrenula da postane čovjekom i da bude poslušan. Poradi te ljubavi koja je u konačnici Bog, oni mogu u drugome prepoznavati svoga gospodara dok mu se pokoravaju i dok mu služe.¹⁶ Tako je to bilo u počecima reda. Kako je danas - to najbolje sami znamo.

Zavjetom poslušnosti redovnici u potpunom priznanju ispovijedaju Boga svojim Ocem. Kvaliteta poslušnosti izražava kvalitetu našeg sinovskog odnosa. Uzdamo se u Boga i poput djeteta se bezbrižno prepuštamo, sve prihvaćamo, ne brineći se za sutra, jer Otac nebeski se brine za nas. Takvo povjerenje ne izražava se samo predanjem nego i traženjem Očeve volje. Njegova volja svim upravlja, sve vodi svome cilju, sve ispunja, sve ostvaruje. Stoga tražiti njegovu volju znači biti mudar. Posjedovati strast za prihvaćanjem i vršenjem Božje volje, znači proglašavati i priznati kako vlastitu kratkovidnost i ograničenost, tako i prisutnost u svome životu Oca koji ima svoje planove s nama.

Poslušnost i sloboda

Znamo da je poslušnost samo drugo ime za mnoštvo odnosa u društvu koji su neophodni kako bi ono funkcioniralo. Znamo također kako svugdje treba biti reda, a da bi ga bilo treba se znati tko zapovijeda a tko sluša. Nema ljudskog bića koje ne bi bilo u nekoj ovisnosti, a oblici ropstva toliko su brojni da ih ni prebrojiti ne bismo mogli. No ipak, uza sve navedeno, ne zvuči li redovnički zavjet poslušnosti kao skandal za svijet koji teži za slobodom i neovisnošću kao svojim najvećim vrednotama. Jesu li poslušnost i sloboda suprotstavljeni pojmovi? Na koncu protivi li se poslušnost temeljnim vrijednostima svakoga čovjeka? O ovim pitanjima mnogo se raspravljalo a

¹⁶ Usp. A. Rotzetter & T. Matura, *Živjeti evanđelje s Franjom Asiškim*, Zagreb, 1984., str. 66-71.

plod tih rasprava ušao je i u najnovije crkvene dokumente o redovničkom životu uopće.

Ukratko. Prvo moramo definirati što je sloboda. Ako slobodu shvaćamo kao slobodni i svjesni izbor dobra i razvijanja odnosa ljubavi prema Bogu i čovjeku, onda sloboda i poslušnost nisu suprotstavljene jedna drugoj.

Redovnička poslušnost čvrsto oslonjena na svoje duhovne temelje, ne samo da se ne protivi slobodi i drugim spomenutim vrijednostima, već ona pomaže čovjeku doći do istinske slobode, ona je osobni izraz slobode. Tako Drugi vatikanski koncil među dobra redovničkog staleža ubraja i "slobodu osnaženu poslušnošću" (LG 43) te ističe da on nipošto ne umanjuje dostojanstvo ljudske osobe, nego je, povećanu slobodom djece Božje, dovodi do zrelosti" (PC 14).

I apostolska pobudnica o posvećenom životu i njegovu poslanju u Crkvi i svijetu "Vita consecrata" govoreći o odnosu slobode i poslušnosti donosi: "Nema proturječja između poslušnosti i slobode. Uistinu, držanje Sina otkriva tajnu ljudske slobode kao hod poslušnosti prema Očevoj volji i tajnu poslušnosti kao hod postupnog osvajanja prave slobode".¹⁷ Zavjetovana poslušnost, dakle, ne dokida i ne ograničava našu osobnu slobodu nego njome bezuvjetno prihvaćamo da nas netko Drugi vodi dalje od naših želja i nesigurnosti jer bolje od nas zna što je za nas dobro i kako ćemo brže i sigurnije postići puninu dostojanstva djece Božje.

Uvažavajući procese i promjene u duši i mentalitetu današnjih ljudi, od poslušnosti želimo otkloniti onaj "juridički" kruti duh i umjesto njega želimo uspostaviti jedan ljudski, bratski, prijateljski odnos suradnje poglavara i podložnika obogaćen obostranim razumijevanjem i poštovanjem. Poglavari svakako trebaju kroz dijalog i obostrano razumijevanje podložniku pomoći svojim pristupom da on zapovijed doživi kao svoju, kao svoj izbor a ne kao nešto strano i nametnuto. Neizbježno će uvijek postojati napetost između procesa dijaloga, traženja suglasja, i predavanja sebe u ruke braće, ali to je plodonosna napetost više nego postignuti kompromis.¹⁸

¹⁷ Papa Ivan Pavao II., *Vita consecrata, Apostolska pobudnica o posvećenom životu i njegovu poslanju u Crkvi i svijetu*, KS, Zagreb, 1996., str. 152.

¹⁸ Usp. T. Radcliffe, *Redovnici, jeste li sretni?*, Dominikanska naklada Istina, Zagreb, 2001., str. 29.

Redovnik polaže svoje zavjete pod uvjetom da ono što mu bude naređeno da se slaže s njegovom savješću. Ne polaže se zavjet poslušnosti samo zato da bi besprijeckorno funkcionirao "sustav" niti da bi se održavale beživotne strukture, nego zato da se po njemu lakše pronalazi i vrši volja Božja. Volja Božja i savjest pojedinog redovnika okvir su izvan kojega ne smije ići odluka poglavara, jer i poglavar je tu da vrši volju Božju, a ne svoju!¹⁹

Poslušnost možemo gledati kao korektiv i snagu koja je znak protivian slobodi bez odgovornosti rasonodi i blagostanju bez solidarnosti. Poslušnost ne pretpostavlja pasivnost, redovnika kao "mrtvo puhalo" koje će se kotrljati gdje ga poglavar gurne. Naprotiv, poslušnost pretpostavlja angažirane osobe, spremne upotrijebiti slobodu, razum i volju na dobro ljudima i na slavu Bogu. Poslušnost nije svrha samoj sebi. Cilj joj je dati slavu Bogu, služiti ljudima i vlastito posvećenje. Anthony de Mello negdje je zapisao kako poslušnost obdržava pravila, ali ljubav zna kada ih treba prekršiti.

Služenje, drugo ime za poslušnost, je unutar crkvenog shvaćanja diakonie, poslanja Crkve, redovitog i svakodnevnog rada članova Crkve samorazumljiv pojam. Izidemo li izvan crkvenih okvira ono ima negativan i zastarjeli prizvuk. Tendencija je služenje u odnosu prema Bogu promatrati kao oslobođenje, dočim se služenje u odnosu prema čovjeku gleda kao ropstvo kojeg se svakako treba osloboditi. Služenje je ponižavajuće u optici modernog čovjeka koji se mjeri prema stupnju slobode i neovisnosti.²⁰ No, pitamo se kako služiti Bogu ako ne preko čovjeka, služeći mu?

Zaključak

Sve ovo što je prethodno napisano o poslušnosti ima li uopće smisla za današnjeg čovjeka? Reći će netko: Nije li to samo lijepa priča, posebno ono o vladanju poglavara koje se predstavlja i krije pod krinkom služenja. Ne čini li se stoga da i Nietzsche ima pravo kad govoreći o kršćanstvu kaže: "A ovo licemjerje smatram u njih najgorim: što se i oni koji zapovijedaju pretvaraju da imaju kreposti onih koji služe".²¹ Ipak mislimo kako ni Nietzsche niti oni koji

¹⁹ Usp. Š. Marasović, *Demos ante portas, Crkva u Hrvatskoj pred demokratskim izazovima*, CUS, Split, 2002., str. 327.

²⁰ Usp. A. Vučković, *Služenje kao susretište crkvenih i društvenih služba*, BS 72 (2002), br. 2-3, str. 406.

²¹ F. Nietzsche, *Tako je govorio Zaratrustra*, Naprijed, Zagreb, 1991., str. 150.

bi slično razmišljali nemaju pravo i kako crkvene službe i poslušnost nipošto ne predstavljaju paravan za dokazivanje vlastite moći. Poslušnost i služenje za redovnike i općenito za službenike Crkve način je življenja vlastitog poziva i poslanja. Poslušnost koja je usko povezana s služenjem, ne ostvaruje se samo u okviru onoga što zahtijeva služba, nego zahvaća cijelu osobnost redovnika. Stoga služenje kroz poslušnost u Crkvi nije način govora iza kojega se krije volja za moć nego je zastupanje onih koji nemaju glasa i koji se nalaze na rubu društva. Služenje, dakle, predstavlja jasno opredjeljenje i aktivno zauzimanje Crkve za siromašne i obespravljene, a ne tek deklarativnu podršku.

Redovnički zavjeti stoga su proročki znak, putokaz današnjem čovjeku, protuodgovor na pogrešno shvaćanje slobode, poziv na ispit savjesti i promišljanje u shvaćanjima čovjeka, njegova cilja i poslanja u svemiru. Oni su znak nade za bolji, čovječniji svijet sutrašnjice. Istinsko življenje redovničkih zavjeta najrazumljiviji je govor o Bogu i najsnažnije svjedočanstvo. To je govor života, a život je najbolja propovijed!

Fra Ivica Jurić

KRŠĆANIN – NOSITELJ MIRA DANAS

Bitna poruka koju je Isus Krist donio na svijet može se svesti na ove riječi: Mir vama! Taj pozdrav koji je uputio učenicima nakon svog uskrsnuća, treba obilježiti svaki kršćanski navještaj. Jer kršćanstvo je prvotno poruka mira, koja se stavlja pred čovjeka kao ponuda od samoga Boga.

Padom u grijeh čovjek je odbio iskonsko stanje mira i blaženstva u potpunoj harmoniji odnosa s Bogom i bližnjim. Po Kristovoj muc i uskrsnuću, Bog želi čovjeku ponovno ponuditi mogućnost povratka. No, čovjek u svojoj slobodi može odbaciti i tu ponudu Božje ljubavi.

Kristov život i djela opisani u Evanđelju i preneseni Predajom trajno su mjerilo istinskog života za svakog kršćanina. Poruka mira osobito je potrebna današnjem čovjeku, koji je izgubljen u vrtlogu svekolikog razvoja. Mnoga dostignuća, nezamisliva čak prije nekoliko desetljeća, olakšala su u mnogočemu život današnjeg čovjeka, ali, unatoč tolikom napretku, u samom čovjeku postoji nezadovoljstvo s postojećim, jer je zbog neprekidne težnje za korisnošću u

njemu ostao nemir. Sve ovo povod je i mnogim ratovima i nemirima koji se neprestano događaju u različitim područjima svijeta.

Stoga je Crkva, kao nositelj Kristove poruke pozvana biti stalni glasnik i poticatelj mira, tog osnovnog uvjeta za ljudskiji život na zemlji. U ovom radu želim najprije istaknuti neke bitne evanđeoske elemente kršćanskog mira, zatim ću pokušati kratko dotaknuti bitne značajke kršćanskog mira kroz povijest, da bih na kraju nešto rekao o ulozi i zadaćama Crkve u težnji za mirom.

1. Evanđeoska utemeljenost mira

Svaki kršćanin kao i Crkva u cjelini neprestano su pozvani vraćati se na svoj temelj i izvoriste: Sveto pismo. Evanđeoski tekstovi donose nekoliko ulomaka koji govore o miru. Ovdje ćemo iz nekoliko takvih ulomaka pokušati predočiti evanđeosko poimanje mira.

Slava Bogu na visini, a na zemlji mir ljudima koje ljubi (Lk 2, 14)! Ovaj veličanstveni radosni poklik anđela koji se zaorio nad Betlehemom nakon Isusova rođenja, izraz je novosti koja se dogodila u taj čas. Započinje jedno novo vrijeme. Isus Krist Božji Sin silazi čovjeku. Želeći pružiti čovjeku primjer istinskog ljudskog života, sam postaje čovjek.

Iz sveukupnog Kristova zemaljskog života i djelovanja možemo zaključiti da je u svom zemaljskom životu imao dvostruki cilj: proslaviti Boga i donijeti čovjeku mir. Biblijski shvaćen, mir je u uskoj vezi sa spasenjem. Ta dva fenomena za biblijskog čovjeka su gotovo sinonimi, jer su sreća i blagostanje, koje donosi spasenje, usko povezani s mirom.¹

Dvostruki odnos: prema Bogu i prema čovjeku nerazdruživo je povezan. Čovjek je često u opasnosti mnoge stvari u životu činiti zbog vlastite koristi i tako zapada u egoizam. U ovome nalazimo korijen samog istočnog grijeha. Naime, čovjek je u jednom trenutku odbio Bogu dati slavu koja mu pripada. Rekao je 'ne!' na Božje 'da' i tako se okrenuo od Boga. Povezanost čovjeka s Bogom Stvoriteljem spada u čovjekovu narav, to jedinstvo nalazi se u samoj biti čovjeka. Jedino u takvom odnosu čovjek dobiva istinski mir koji se onda prenosi na druge.

¹ Usp. J. Gnilka, *Blago mirotvorcima*, u "Svesci", KS, Zagreb, 1992. str. 3.

Blago mirotvorcima: oni će se sinovima Božjim zvati (Mt 5, 9). To je sedmo blaženstvo koje je Isus izrekao u svom Govoru na gori. Isus nositeljima mira obećaje Božje sinovstvo, koje je čovjek izgubio padom u grijeh. Ovaj Isusov proglas sadrži u sebi radikalnost i poziv je na aktivno ostvarivanje mira.

Zanimljivo je primijetiti povezanost ovoga blaženstva i zapovijedi ljubavi prema neprijatelju. U daljnjem kontekstu govora na gori Isus je rekao: "A ja vam kažem: 'Ljubite neprijatelje, molite za one koji vas progone da budete Sinovi svoga Oca koji je na nebesima.'"² Ovdje se pokazuje sva izvornost, novost i ljepota kršćanske poruke. Naime, kršćanin treba biti promicatelj mira i nositelj ljubavi, osobito prema neprijateljima i siromasima. I upravo to čini čovjeka sličnim Bogu i ponovno ga stavlja u odnos sinovstva koji je vladao prije prvog grijeha.

U koju god kuću uđete, najprije recite: 'Mir kući ovoj!' (Lk 10, 5) Isus, šaljući svoje učenike propovijedati radosnu vijest, u središte stavlja pozdrav kojim treba započinjati svaki kršćanski navještaj: 'Mir kući ovoj!'. Ovaj pozdrav po Božjoj snazi danoj navjestiteljima, djelotvoran je, postaje riječ koja oslobađa za Evandjelje.

Spremnost na mir i prihvaćanje mira plod je Božje milosti, ali i čovjekove aktivne suradnje. Evanđeoski mir je Božja ponuda čovjeku, koji ga u svojoj slobodi može prihvatiti ili odbiti. Zadivljujuća je ona mirnoća i sigurnost koju susrećemo u ljudima koji aktivno žive svoj kršćanski život u odnosu s Bogom.

Međutim, danas velika većina ljudi u neprekidnoj žurbi koju je sa sobom donio suvremeni razvoj, nema vremena za susret s Bogom. Rezultati takvog načina života su strahoviti poremećaji kao što su stres i depresija. Traženje pomoći kod psihijatarata i raznih tzv. iscjelitelja, ne rješava problem, nego ga samo skriva ili za kratko vrijeme odgađa. Međutim, rješenje se nalazi u evanđeoskoj poruci mira koja je, kao i u vrijeme Isusova zemaljskog života i djela, suvremena i vodi do istinskog oslobođenja čovjeka.

Isus im reče: 'Mir vama!' Autentičnost svoje poruke mira Krist je potvrdio svojim uskrsnućem. Ovaj pozdrav uskrslog Krista baca novo svjetlo na njegovo poslanje. Isus ne samo da je nositelj mira, nego je on sam mir. Njegov lik je uosobljenje mira. Stoga je i kršćanin navjestitelj mira.

² Usp. J. Gnilka, *nav. dj.* str. 6.

2. Razvoj kršćanskog mira kroz povijest

Za razliku od grčkoga kulturnog područja gdje je mir shvaćan kao vrijeme bez rata i rimskog pravnog poimanja da je uloga države osigurati miran život građana, među kršćanima u počecima Crkve prevladava razlikovanje između eshatološkog mira i zemaljskog mira koji je samo blijedi odsjaj onog eshatološkog. Iščekivanje paruzije dovelo je do usmjerenosti prvih kršćana na traženje eshatološkog mira.

Ovo razlikovanje nalazimo i kasnije kod sv. Augustina. On u svom glasovitom djelu: "De civitate Dei" govori o kršćanskim mirovnim poretku utemeljenom na pravdi i miru. Međutim, mir koji je stvorio car Konstantin, ne izjednačuje se s kršćanskim mirom koji je donio Krist. Zemaljska država ima malo mira (nonnullus pax), koji izvire iz iskonskog mira (tranquillitas pax) koji je svojstven Bogu i koji je temelj novog poretka koji se sastoji u predanju Bogu i ljubavi prema bližnjemu.³

U razdoblju srednjega vijeka dolazi do preokreta. Sveukupna društvena i politička stvarnost prožeta je kršćanstvom i javlja se potreba za novim načinima promicanja mira. S obzirom na to potrebno je istaknuti nastajanje mnoštva malih zajednica, tijekom cijeloga srednjeg vijeka. Njihove težnje uistinu možemo svesti na življenje kršćanske poruke mira.

S vremenom kršćanske države za očuvanje mira i pravednosti osnivaju sudišta, a stvaranjem modernih država stvara se unutardržavni prostor mira. Moderna država posreduje mir snagom političkog dogovora i vladajućeg poretka u društvu. Također se razvija ideja o međunarodnom pravu, koja u sebi sadrži napore Crkve za općim mirom.

3. Doprinos Crkve miru danas

S obzirom na današnju krizu mira u svijetu potrebno je progovoriti o ulozi Crkve u promicanju mira u današnjem društvu. Brojni dokumenti i nastupi trojice zadnjih papa: Ivana XXIII., Pavla VI. i osobito Ivana Pavla II. ukazuju na mnoge probleme današnjeg društva pozivajući čovječanstvo na mir. Tako Ivan XXIII. u enciklici *Pacem in terris* na samom početku naglašava kako mir

³Navedeno prema: H. Maier, *Kršćanska mirovna misao i mir među državama novoga doba*, u "Svesci", KS, Zagreb, 1992. str. 18.

može postojati samo savjesnim održavanjem naravnog reda što ga je Stvoritelj postavio.

Mnogi dokumenti također upozoravaju odgovorne u društvu da se prestane s utrkom u naoružanju i da se među svim ljudskim društvima uspostavi iskreni dijalog. Glavni kriterij u odnosima među ljudima, kako unutar država, tako i među različitim narodima, u današnjem društvu, redovito je interes i korisnost. Međutim ljudski odnosi trebaju se temeljiti na istini i uskladiti s pravednošću.

Velike razlike između bogatih i siromašnih trebaju se smanjiti raspodjelom bogatstva. Među ljudima treba vladati duh opće solidarnosti. Solidarnost nam pomaže da drugoga ne promatramo kao sredstvo, nego kao brata, koji je stvoren na sliku Božju. Socijalno treba pobijediti ekonomsko. Stoga težnja za mirom i pravdom treba krenuti od svakog pojedinca, jer svaki čovjek mora dati svoj doprinos u stvaranju mira.⁴

Govoreći o toj problematici prefekt kongregacije za nauk vjere kardinal Joseph Ratzinger⁵ ističe povezanost mira i pravednosti, a sva narušavanja mira u današnjem svijetu svrstao je u četiri skupine:

- 1) opasnost od svjetskog rata
- 2) pojedinačni ratovi u različitim dijelovima svijeta
- 3) gubitak unutrašnjeg mira u državama koji se događa zbog tzv. oslobodilačkih grupa koji stvaraju slobodu bez pravde i mira
- 4) privid pravnog poretka i mira koji stvaraju grupe na svoj vlastiti način (Hitler, Musolini...)

Kriza današnje društva, kad je govor o miru, prema Ratzingeru, leži u trećem i četvrtom obliku narušavanja mira. Naime shvaćanje mira i pravednosti, u ovakvim slučajevima, podvrgnuta je volji onoga koji ima vlast. Odbacuje se bitni sadržaj koji mir i pravednost imaju u sebi.

⁴ Poziv na mir nalazimo u mnogim o Papinim enciklikama, dokumentima, govorima. Usp. osobito one koje su sabrane u knjizi: *Sto godina katoličkog socijalnog nauka (Socijalni dokumenti Crkve)*, KS, Zagreb, 1991.

⁵ O doprinosu Crkve miru i pravednosti kard. J. Ratzinger piše u članku: *Zadaća religije u odnosu na sadašnju krizu mira i pravednosti*, Svesci, KS, Zagreb, 1992. str. 12 – 17. Ovdje donosim neke važne naglaske.

Ovakvo razmišljanje nalazimo i kod engleskog filozofa T. Hobbesa koji tvrdi da auktoritet čini zakon. Iz ovog proizlazi da je zakon provođenje volje trenutno jače grupa, a njegova važnost gubi se s odlaskom te grupe s političke scene.

Slično ovome često se može čuti izreka: Korist, a ne istina čini mir. Mir tako shvaćen nalazi se u službi egoizma i kao takav gubi svoje temeljno značenje.

Iz ovih tvrdnji Ratzinger zaključuje *da pravo može biti djelotvorna snaga mira, samo onda kada njegovo mjerilo ne leži u ljudskim rukama, nego u Transcendentnom.*

U ovom kontekstu Crkva mora danas *osuvremeniti osnovna mjerila pravednosti*, koja je primila od Krista. Kršćani trebaju kroz Krista gledati svaku stvarnost. Kao što u čovjeku postoji težnja za vlašću, autoritetom, korisnošću, u njemu također postoje i težnje za istinskim mirom, pravednošću, istinom. Ove težnje ne smiju biti nadvladane, a snagu za pravilnu realizaciju tih težnji kršćanin nalazi u Kristu.

Veliku ulogu Crkva ima *u odgoju društva*. Potrebno je među ljudima stvoriti osvjedočenost za neizmjernost, veličinu i bogatstvo kršćanske poruke mira. Zadaća Crkve je i razbijati pozitivističke okamine nagomilane u svijesti današnjeg čovjeka, te učiniti čovjeka prijemljivim za istinu.

Crkva danas ne smije stajati po strani, nego se *mora uključiti u javno djelovanje* u društvu, te biti u ulozi savjetnika mira. Kršćanski mir rađa se iz ljubavi koju je Krist prema nama pokazao na križu. Toj ljubavi Crkva treba dati društveno proživljena obličja.

U današnjem svijetu na mnogim mjestima vode se ratovi, ugrožavaju se temeljna prava čovjeka, kao bića koje ima dostojanstvo i koji je stvoren na sliku Božju. Odgovor Crkve na takva stanja treba se sastojati u poticanju na pomirenje i dijalog. On mora u svim, pa i najtežim trenucima biti nositelj nade u bolje sutra.

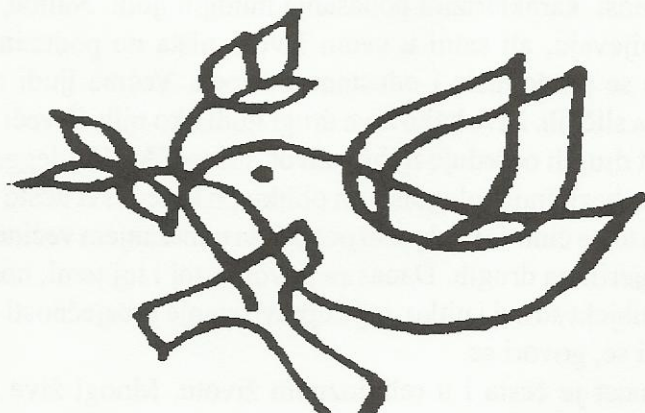
Ovi vapaji za mirom i pravdom pokazuju svijest odgovornosti Katoličke crkve da je pozvana biti glasnica savjesti svih ljudi i u svim društvima. Stoga su svi kršćani pozvani dati svoj doprinos toj zadaći koju im je Krist povjerio: Crkve da je pozvana biti glasnica savjesti svih ljudi u svim društvima. Stoga su svi kršćani pozvani dati svoj doprinos toj zadaći koju im je Krist povjerio: da budu nositelji mira u današnjem nemirnom svijetu.

Zaključak

Iako se težnja za mirom nalazi u najvećoj dubini ljudskog srca, iako spada u najdublje potrebe ljudskog bića, svjedoci smo da je mir često narušen. Prema istraživanjima, kako kaže današnji predsjednik papinskog vijeća: Pravednost i mir, kardinal Roger Etchegaray, od drugog svjetskog rata do danas u svijetu je bilo samo 60 dana stvarnog mira.⁶

Kao kršćani pozvani smo biti nositelji mira u današnjim svijetu. Jakost i snagu nalazimo u Kristovim obećanjima danima u Evanđelju. Tu poruku mira treba prosljeđivati i obogaćivati svaki kršćanin. Danas je osobito potrebno svjedočanstvo života. Autentični i istinski kršćanski život utemeljen na ljubavi po uzoru na Krista treba postati znak koji će provocirati današnjeg čovjeka i neprestano ga pozivati na ostvarenje mira u svom vlastitom životu, pa tako i u svijetu.

Fra Jure Hrgović

⁶ Usp. R. Etchegaray, *Što Crkva kaže o miru i što čini za mir*, u CuS, 2, 1992. str. 58.

RADIKALNOST - IZAZOV PROSJEČNOSTI

Neki su ljudi kadri sve učiniti kako bi postigli uspjeh u životu. Sportaši ustrajno vježbaju da se usavrše u određenoj sportskoj disciplini; glazbenici će vježbati svakodnevno satima kako bi što bolje svirali određeni instrument... Mnoštvo je takvih primjera u kojima ljudi sve poduzimaju, podnose golem napor, odriču se svakojakih stvari ne bi li postigli određeni cilj u svome životu. Mnogi se, s druge strane, zadovoljavaju nekakvom osrednjošću, čak egzistencijalnim minimumom. Mnogi će studenti odustati od ustrajnog studiranja zaustavljajući se na solidnom ili prolaznom uspjehu. Možda je aktualniji primjer osoba s viškom kilograma koje su svjesne svog problema, žele ga riješiti, ali ne ide. Držim da je temeljni razlog njihova neuspjeha u inertnosti, tromosti volje. Naime, uspješna dijeta zahtijeva discipliniranost u provođenju, zahtijeva mnogo truda i muke u vježbanju, što te osobe lako obeshrabri, razočara. Najednom od početnog zanosa dolazi do mlitavosti i bezvoljnosti. Priželjkivani rezultat nije tada moguće ostvariti te stanje ostaje kakvo je i bilo.

Prosječnost

Prosječnost karakterizira ponašanje mnogih ljudi. Naime, oni se dive onima koji uspijevaju, ali sami u svom životu ništa ne poduzimaju ili ako poduzmu, brzo se predomisle i odustanu od toga. Većina ljudi ravna se po ponašanju njima sličnih. Žive kako žive drugi ljudi oko njih. Živeći tako, uopće ne žive jer život drugih određuje njihov život. Filozof M. Heidegger pisao je o tzv. *se*. Radi se o bezličnom glagolskom obliku po kojem svi nešto čine, a opet konkretno nitko to ne čini. Čovjek se tu povodi za ponašanjem većine - usklađuje svoj život po mjerilima drugih. Danas *se* govori o toj i toj temi, nosi *se* takva i takva odjeća. Subjekt su svi i nitko, to je upravo stanje prosječnosti - u prosjeku *se* djeluje, misli *se*, govori *se*.

Prosječnost je česta i u religioznom životu. Mnogi žive svoju vjeru kako to drugi čine ili, još gore, jer to drugi čine. S druge je strane prisutna opasnost od zadovoljstva samim sobom u religioznoj dimenziji. Takav je bio stav farizeja Isusova vremena. Oni obavljaju sve što je propisano i ostaju na tome. Takav im je religiozni život dovoljan. Zadovoljni su svojom religioznošću, svojom *pravednošću*, smatraju kako su ostvarili sve preduvjete da Bog djeluje

u njihovu korist i ne dopuštaju drugima da rade drukčije od njih. Sami sebe stavljaju kao normu.

Valja uočiti još jedan problem. Ljudi su na religioznom području skloni minimaliziranju, reduciranju - ne primaju Božju riječ radikalnu kakva ona uistinu jest, nego je prilagode svom životu. Dolazi, dakle, do izvrnute situacije. Umjesto da Božja riječ mijenja njih, oni mijenjaju nju.

Radikalnost

Nasuprot svim tim stavovima prosječnosti i minimalizma Isus stavlja radikalni zahtjev: *Budite savršeni kao stoje savršen Otac vaš nebeski* (Mt 5, 48). Ovaj *kao* ne smijemo shvatiti doslovno. Gospodin je svjestan, a i mi uviđamo da čovjek ne može biti savršen kao Bog. Bog uvijek nadilazi, on je apsolutno svet. Uvjeren sam da Isus ovdje izriče svoje povjerenje u čovjeka. Čovjek nije potpuno nemoćan pred Bogom. Bog ga je stvorio na svoju sliku. Dakle, čovjek ima u sebi potencijale, mogućnosti koji može i treba ostvarivati. Stoga je ovaj *kao* uputa, poticaj, ohrabrenje čovjeku. Čovjek je pozvan na usavršavanje, a ne na biti savršen; upućen je na neprestani rast, razvoj, hod prema ostvarenju svojih potencijala. Čovjek stoga nema pravo biti zadovoljan samim sobom u smislu konačnog uspjeha, u smislu nepotrebnosti daljnjeg truda. On uvijek može biti bolji, uvijek može napredovati, rasti. Kao franjevac navodim primjer sv. Franje koji pred kraj svoga života potiče sebe i braću da počnu napokon činiti dobro. On ne želi reći da nisu dotad ništa dobra učinili, već da mogu još, da ne stanu, da se ne uljuljaju u prosječnost.

Primjer i dokaz mogućnosti ispunjenja ovog Kristova poziva svakako su sveci. Kao takvi, oni su nam poticaj na rad na sebi, na rast u odnosu prema Bogu. Mnogima ipak oni tek ostaju posebni ljudi, vrlo jaki, ustrajni i hrabri koji su život ostvarili na način ostalim ljudima nedostižan. Takvo shvaćanje nije ispravno jer su i sveci bili ljudi poput nas, ali otvoreni Božjem pozivu i milosti.

Unatoč Isusovu pozivu koji je upućen svim njegovim učenicima, dakle, svim vjernicima, većina je onih koji ne odgovaraju na nj, koji njegovu radikalnost nisu spremni provesti u svoj život. No, Isusova riječ ostaje nepromijenjena. Njegov poziv ostaje kakav i jest - radikalan. Ta se radikalnost očituje posebno na dvije razine:

- Isusov zahtjev treba ispuniti odmah - dakle, *hitnost*;
- taj zahtjev treba ispuniti do kraja - *potpunost*.

Radikalnost - hitnost

Za ilustraciju prve razine zahtjeva poslužit ću se tekstom iz Matejeva evanđelja o providnosti (Mt 6, 31 - 34). Isus u tom odlomku govori o pouzdanju u Božju providnost. To nije poziv na lakomislenost, nego na pouzdanje koje se izražava molitvom upućenom Ocu koji nas oslobađa zabrinutosti.

Nas posebno zanimaju riječi: *Ne budite zabrinuti za sutra*. Ljudi su često preokupirani onim što će sutra biti. Mnogi žive samo od sutra, od svojih iščekivanja bolje budućnosti dok sadašnjost prolazi pokraj njih. Takvo sutra nikad neće doći. Isus poziva na život sada. Mnogi, naime, u religioznom životu sve ostavljaju za sutra: sutra će se pomiriti sa susjedom, sutra će prestati psovati... Mnogima tako prođe život, a da ništa nisu učinili na religioznom planu - duhovni im je život prošao u iščekivanju sutrašnjeg dana, koji pak nije došao.

Nasuprot tome Isus zove na život sada, u ovom trenutku, danas. Danas trebam biti bolji, danas trebam činiti dobro, danas se trebam pomiriti... Svaki zahtjev koji Isus upućuje jest imperativ koji traži odmah ispunjenje, hitno, sad: *Pusti neka mrtvi pokapaju svoje mrtve, a ti idi i navješćuj kraljevstvo Božje* (Lk 9, 60); *Ako dakle prinosiš dar na žrtvenik, pa se ondje sjetiš da tvoj brat ima nešto protiv tebe, ostavi dar ondje na žrtveniku, idi i najprije se izmiri s bratom...* (Mt 5, 23-24).

Radikalnost - potpunost

Još je očitija radikalnost Isusova poziva u zahtjevu za potpunim nasljedovanjem njega. To nam zorno pokazuje primjer iz Matejeva evanđelja (Mt 10, 17-22). Riječ je tu o bogatom mladiću koji traži od Isusa savjet - što treba činiti da bi stekao život vječni. Isus ga najprije upućuje na SZ-ne zapovijedi, a zatim stavlja preda nj ključni zahtjev - sve prodati i dati siromasima, a onda slijediti njega, Isusa.

Isus je radikalan - traži da sve ostavimo radi njega. On zapravo ističe potrebu da stavimo njega u središte svoga života. Psiholozi govore o potrebi stvaranja ljestvice vrednota u životu čovjeka. Treba znati što je najvažnije u životu, koji su ciljevi najvrjedniji. Isus traži da ta najvažnija vrednota u našem životu bude on. Čak na jednom mjestu zahtijeva da se čovjek potpuno odrekne samoga sebe i ide za njim. Isusov se učenik treba isprazniti, stvoriti u sebi mjesto, središnje mjesto, za Boga. Na neki se način lišava sebe, posebno svoje

volje da bi mogao vršiti volju Očevu. Isus pruža primjer za to u Getsemaniju: *Ali ne moja volja, nego tvoja neka bude* (Lk 22, 42).

Podsjetimo se na već spomenuti odlomak iz Matejeva evanđelja o providnosti. Isus kaže: *Tražite najprije Božje kraljevstvo* (Mt 6, 33). Kraljevstvo je Božje zajedništvo, život s Bogom. Vršeci volju Božju dolazim u zajedništvo s njim.

Jedino Bog može dati život. Stoga ovaj Gospodinov poziv nije iracionalan, nije besmislen, nije neutemeljen. On traži sve od čovjeka, ali mu daje mnogo više zauzvrat. Daje mu smisao, daje mu život u pravom smislu riječi.

Sav ovaj govor ostaje na razini teorije, na razini spoznaje. Znamo što treba učiniti, ali naš život i dalje ostaje na razini prosječnosti. Naš Učitelj ne želi da ostanemo u prosječnosti poput bogatog mladića, koji se tužan udaljio od njega jer nije imao snage sve ostaviti. I njegova je volja bila troma, nepokretna.

Isusov poziv ostaje kakav i jest - radikalan. Radikalan odgovor jedini je ispravan odgovor na Kristov poziv. Radikalnost koju Isus traži izazov je našoj prosječnosti, našem reduciranju, minimaliziranju, našem samozadovoljstvu...

Treba odgovoriti odmah, još danas. Inače će naš odnos prema Bogu ostati razapet između danas i sutra, mogućnosti i djelovanja, odluke i čina. Također valja odgovoriti u potpunosti, ništa ne ostavljajući za sebe, ništa ne umanjujući.

Svjesni smo, a i Gospodin je svjestan naše ograničenosti. S druge strane, uočavamo i svoje mogućnosti. Isus također u nama vidi ljude koji mogu, koji su kadri poći za njim. Zato nas i poziva. Odmah ne možemo u potpunosti ostvariti zaokret, obratiti se do kraja. Potrebno nam je obraćenje i obraćanje. Naime, najprije se trebamo odlučiti za Krista, obratiti se njemu, odvažiti se na odgovor danas. No, onda tu odluku treba svaki dan potvrđivati, svaki se dan iznova obraćati, rasti prema punini zajedništva s njim. Potreban je zaokret prema Kristu i rast u ostvarivanju toga zaokreta.

Kristov je radikalni poziv - poziv na rast, na svakodnevni susret sa sobom i s njim. Tek tada možemo iz prosječnosti života ući u puninu života - zajedništvo s Bogom.

Fra Kristian Stipanović

OPROSTITI BLIŽNJEMU

Jedan od vidova Kristove prisutnosti danas u svijetu, nevjerojatno minoriziran, jest *oprost*. Oprost i opraštanje svedeni su danas na trgovinu: uvredu opraštam ako mi se šteta nadoknadi, a naravno - kamate su itekako poželjne. Razmišljajući tako nismo se odmakli previše od starozavjetnog "oko za oko, zub za zub", nego se čak "unazadili", jer je starozavjetni zakon bio veliki napredak u međuljudskim odnosima. Često se, naime, u stara vremena krađa kažnjavala čak i smrću!

Novi zavjet je novost: Krist donosi zakon *ljubavi*. Stari zavjet treba nadići i "nadograditi".¹

Što je praštanje s psihološkog aspekta? Redovito se ono shvaća kao dar žrtve počinitelju zla. U romanskim i germanskim jezicima vidljiv je u riječi *oprostiti* korijen *dar* (par-don, per-dono, for-give-ness...). Na hrvatskom oprost znači biti oslobođen (od praslavenskog prost – slobodan). Znači oslobađanje počinitelja. A je li baš tako?

Praštanje ne znači samo oslobađanje počinitelja, znači i oslobađanje onoga tko trpi, tko je uvrijeđen. Izgleda posve paradoksalno, ali zanimljivo je da se potreba za opraštanjem javlja najprije iz dubine duše povrijeđenog, rijetko od onoga tko je uvrijedio. Isto tako ta se potreba u žrtvi pojavljuje u negativnom obliku: "To nikad neću oprostiti!" No praštanje je pobjeda nad samim sobom. Kad čovjek oprosti, pobijedio je sebe, svoju oholost, svoj *ego*, a to je najteže. Pobjeđujući sebe, čovjek pobjeđuje i onoga tko nanosi uvredu. Jer zlo dalje može roditi samo zlo! Naravno, ni u kom slučaju to nije lako, ali katkad i "upali" i tada smo u najmanju ruku, ako već nismo oprostili, na najboljem putu da oprostimo.²

Uz praštanje se često povezuje zaborav. Međutim, ako se uvreda zaboravi što onda oprostiti? Kako oprostiti? Jer nema materije za oprost, nema duga za otpustiti. Promatrano u ovom kontekstu oprostiti onda znači ne uznemirivati se i ne srditi se pri spomenu na uvredu. Kad čovjeka sjećanje na nanesenu uvredu više ne žalosti i razjaruje, onda je ili oprostio ili je u fazi oprosta.³ Tada je osnovna uloga i značenje praštanja u tom što se onaj tko je uvrijeđen, pošto je oprostio, ne želi osvetiti svome počinitelju.

¹ M. Ghandi je jednom rekao: "Kad bi se držali zakona oko za oko – čitav bi svijet oslijepio!"

² Usp. B. Vuleta / R. Anić, *Na putu mira*; Franjevački institut za kulturu mira i Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Split, 1999., str. 62-65.

³ Usp. isto; A. Grbeš, *Ja ti vjerujem*, Teovizija, Zagreb, 1997.

Oprostem se može osloboditi i odgovornoga za uvredu, iako to ne ovisi samo o "žrtvi", nego i o počinitelju. Npr. netko mi oprost i ja mu ponudim pomirenje bez kajanja. To ne ide! Tada se nismo makli od trgovine.

Znači li oprost da se učinjeno ne treba ispraviti i nadoknaditi? Odnosno, je li se oprostem *ipso facto* postaje slobodan od odgovornosti? Praštanjem se oprašta zloća samog čina, ali osloboditi odgovornosti onoga tko je nanio zlo u najmanju je ruku neozbiljno i nerazborito. Uvrijeđeni ima pravo na nadoknadu za pretrpljenu bol.

Istinsko praštanje, praćeno postupnim procesom zaborava, umanjuje bol pamćenja,⁴ odnosno, oprost je potpun kada sjećanje na uvredu više ne boli. Zaboravljeno se ne može oprostiti. Pamćenje je neophodno za oprost kako bismo znali od čega ozdraviti, odnosno što treba oprostiti.

Što ako netko ne može oprostiti? Zato ga ne treba odmah osuditi i napadati. Praštanje i mogućnost da se oprost nadilazi ljudsku volju. Htjeti i moći oprostiti dvije su posve različite stvari. Volja sama nije dovoljna za oprost niti nužno rađa oprostem. Voljom se čovjek može otvoriti praštanju. Praštanje se ne događa automatski, preko noći. Praštanje je zapravo *proces*. Kada taj proces počinje, teško je odrediti, a još je teže odrediti koliko traje. On dolazi, naravno, iznutra, kao iscijeliteljski proces i ne može se proizvesti "od prve".

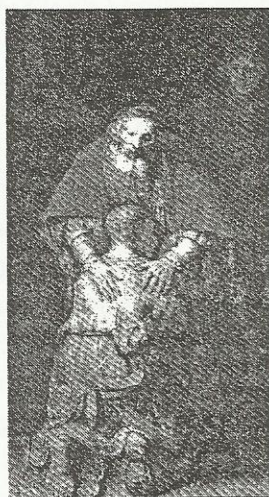
Tko je uzor oprosta i opraštanja? Bez većeg razmišljanja svatko (tko je vjernik) bi na to odgovorio: "Krist Gospodin". I to je točno, mada možemo navesti i druge primjere, recimo svece... ali On je povrh svih! On je i došao donijeti mir na zemlju, i oprostiti grijeha te tako pridobiti ljude za svoje kraljevstvo. Pa i nije pretjerano reći da je cijeli njegov život praštanje. Vrhunac je oprosta: "*Oče oprost im, jer ne znaju što čine!*" Oprostiti svojim ubojicama?! Mogli bismo pomisliti da je On Bog i da je njemu to lako. On jest Bog, ali prisjetimo se noći s Velikog četvrtka na Veliki petak: "Ako je moguće, neka me mimoide ovaj kalež.", i opet na križu: "Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?" Nalazimo se pred zidom, na prvi pogled. Isus oprašta svojim ubojicama bez ijednog očiglednog razloga. I to bez ikakva jamstva da će oni to zlo i nadoknaditi. Što sad? Spomenuli smo *ljubav*. Krist je zato i došao na svijet, donijeti ljubav. Ljubav koja je prava i istinska pobjeđuje doslovno sve. A prisjetimo se još i sv. Stjepana. Sve je to moguće "kopirati" i danas.

⁴ B. Vuleta / R. Anić, *nav. dj.*, str. 66.

I sv. Franjo je među brojnim Kristovim nasljedovateljima, među najautentičnijima. On dolazi iz društva punog sukoba, pobuna i revolucija, dolazi iz tek rađajuće buržoaske klase kojoj je dobit sve. On se izdvaja iz toga društva, ali samo zato da mu se vrati na drugačiji način. I u svojoj Oporuci svjedoči da ga je nadahnjivala želja za mirom, zato i ne čudi njegov pozdrav: "Gospodin ti dao mir!" *Kao što ustima navješćujete mir, tako ga još više morate nositi u srcu. Nitko se zbog vas ne smije srditi ili prepirati. Naprotiv vašom blagošću, vašom dobrotom i vašom slogom neka svi budu nošeni prema miru. Vi ste naime pozvani liječiti ranjene, oporavljati slomljene, a zalutale na pravi put vraćati.*"⁵

Krist je oprostio jer je ljubio. Ljubimo li mi i želimo li oprostiti? Uzvratajući zlom na zlo upada se u začarani krug zla koji uništava. Uzvrataći za zlo dobrim i nije previše isplativo, ali... Bog oprašta sve kada ga zamolimo, jasno treba se i pokajati. Oprostiti bližnjemu! Kako? Krist nam je ostavio primjer koji je zapisan u srcima našim.

Fra Domagoj Volarević

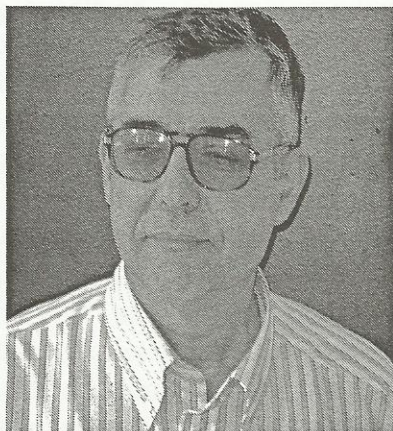

Rembrandt: *Povratak izgubljenog sina*(detalj)

⁵ Usp. T. Čelanski, *Životopis sv. Franje*, Brat Franjo, Zagreb, 1981.

O MEĐURELIGIJSKOM DIJALOGU I "EVANĐEOSKIM VRAPCIMA"

Sretni smo što smo u ovom broju "Početaka" za sugovornika imali našeg profesora, nositelja Katedre dogmatskog bogoslovlja na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Splitu, dr. **Nikolu Bižacu**. Uz dogmatiku njegovo zanimanje usmjereno je i prema drugim religijama. To dvoje itekako idu zajedno, jer je svijest vlastitog identiteta preduvjet svakog dijaloga. Njegova predavanja daju nam sigurnost da će i odgovori na postavljena pitanja biti dostojni ponovnih čitanja.

slikao: fra Marko D.L.

Počeci: *Koliko specifičnost kršćanskog monoteizma pomaže ili odnemaže međureligijskom dijalogu?*

Dr. Bižaca: Svako dijaloško suočenje koje zaslužuje to ime pretpostavlja posebnosti među sugovornicima. To vrijedi tim više za međureligijski dijalog. Bez prepoznatljivih identitetskih posebnosti dijalog bi se sveo najvjerojatnije na funkcionalnu razmjenu tehničkih informacija. Razlike pak, iako - jasno - ne uvijek, obećavaju veoma često međusobno obogaćenje. Pa tako i trojstveni monoteizam kršćana u međureligijski dijalog unosi zaista jednu teško osporivu izvornost koja svojom otajstvenom ljepotom veoma dojmljivo oslovljava sugovornike. Ulazom u prostor iskrene religiozne pažnje drugih, za očekivati je da trinitarno kršćansko iskustvo Boga može potaknuti nove teološko-iskustvene uvide u strukturu božanske stvarnosti kod vjernika drugih religija. Živimo, naime, u vremenu kada interakcija među religijama postaje sve snažnijom. U ovom svijetu, koji je svakim danom sve "manji" i sve više "zajednički", dijalog je jedan od najdjelotvornijih načina da se drugima približi ljepota iskustva vlastite religijske istine pa i da se u živote drugih unese više svjetla. Ako je npr. nesumnjiv kršćanski utjecaj na neohinduističko zauzimanje za zemaljsku dobrobit potlačenih, patnika i siromaha, zašto to ne bi bilo moguće očekivati i na razini poimanja Boga? No, pritom treba imati na umu da se u međureligijskom dijalogu ne radi o jednosmjernom utjecaju već da je tu na djelu uzajamnost međusobnog davanja i primanja. Jasno, tu nema nikakve žurbe. Riječ je o jednom dugom, strpljivom i pažljivom ljubavlju prožetom

druženju s drugima i njihovim razlikama koje, kako izgleda, postaje danas sve više jedini mogući način supostojanja religija na njihovom zajedničkom putovanju prema eshatološkoj punini istine.

Počeci: *Crkva u religioznom pluralizmu?*

Dr. Bižaca: Religijski pluralizam postoji oduvijek. Novost pak današnje situacije je dobrim dijelom u tome što religijski pluralizam, zahvaljujući našem sve umrežanijem načinu opstojanja, sve radikalnije prožimlje osobni i zajedničarski svijet kršćana. Mi živimo svoj kršćanski identitet na više ili manje posviještenom horizontu trajnog suočavanja s drugim religijskim istinama (ili neistinama!). Dok je stoljećima onaj religijski drugačiji živio daleko (geografski, kulturno, mentalitetno, interesno, nacionalno itd.) i bio a priori doživljen kao “negativac”, danas je to u mnogočemu drugačije. Posebno nakon tragičnih i duboko traumatizirajućih iskustava dvadesetog stoljeća s komunizmom i nacizmom, ideološkim sustavima u kojima je neprihvatanje i odbacivanje drugog i drugačijeg poprimilo oblike masovnih fizičkih uništenja, u čovječanstvu postupno jača uvjerenje da razlike pa i one religijskog tipa najčešće nisu prepreka skladnog suživota ljudi. Naprotiv, poštivanje drugog/različitog biva sve više doživljeno kao temeljna pretpostavka svekolikog iskrenog traganja za ljudskim zajedništvom. Kada je riječ o Crkvi, masivni upad religija u duhovni vidokrug njenih vjernika nedvojbeno nosi sa sobom određene krizne emocije i nesigurnost dok s druge strane predstavlja autentični duhovni izazov. Naime, on potiče, da ne kažem sili, vjernike na produbljenje svih pozitivnih elemenata vlastitog kršćanskog identiteta. Kršćanske istine o Bogu, čovjeku, svijetu će baš u trajnom dijaloškom suživotu s religijama, i to na svim razinama, moći iskazati svu svoju hermeneutičku svježinu u tumačenju enigmi ljudske egzistencije, kritički potencijal, ali i otvorenost za sve autentično ljudsko a time i spasenjski značajno na prostorima drugih duhovnih iskustava. Držim stoga da sveobuhvatnost i radikalnost aktualnog religijskog pluralizma smještaju taj fenomen među “znakove vremena”. Čini mi se nadalje da Bog time poziva nas kršćane, ali i druge, na što bolje međusobno upoznavanje, na bratski i sestrinski suživot djece Božje a posebice na međusobno “natjecanje” u dobru.

Počeci: *Kako komentirate protivljenje zastupnika Europske unije uvrštavanju riječi Bog u Ustav Europske zajednice?*

Dr. Bižaca: Vjerojatno mislite na nedavno izražene stavove europske ustavne komisije koja pod vodstvom Giscarda D’Estaigna priprema europski

ustav? Da, ta se komisija do sada oglušila na sve poticaje koji su dolazili ili još uvijek dolaze iz kršćanskih crkava, uključujući sv. Oca, da se u temeljnom dokumentu buduće europske državne zajednice izričito prizna sveza između aktualnog vrijednosnog kodeksa Europljana i jedne transcendentne instance, odnosno da se prizna kršćanska tradicija kao izvoriste europskog kulturnog i etičkog senzibiliteta. Čini mi se da se jedno takvo beskompromisno apstrahiranje od Boga i religije kao pozitivnih vrijednosti europske kulture najvećim dijelom hrani neprihvatljivim, radikalno ideologiziranim laicismom kakav je rasprostranjen u francuskoj političkoj kulturi. Međutim, koliko god načelo nepoistovjećenja države s određenom crkvom ili religijom predstavlja uglavnom neosporavanu vrijednost aktualne kulturno-političke svijesti zapadno-europskih društava, ono ne znači isto što i skrupulozno suzdržavanje državnih struktura od njihova bilo kakva javnog očitovanja poštovanja prema svemu što tvori vrijednosnu potku određenog društva. Društvo i država mogu opstati i skladno funkcionirati jer u političkom puku postoje određene temeljne zajedničke vrijednosno-etičke pretpostavke. Stoga državna tijela jednostavno moraju uvažavati sve one institucije i iskustva koja mjerodavno generiraju i oblikuju prihvaćenu etičku praksu i kulturu života određenog društva. Pa i kad je riječ o budućem europskom ustavu, rečeno uvažavanje, da bi bilo iskreno, treba moći naći svoj iskaz i u izričitom spominjanju Boga odnosno religiozne transcendencije u preambuli tog temeljnog dokumenta. Pritom držim da one koji do vlastitog priključka na temeljne etičke vrijednosti europskog suživota dolaze temeljem pripadnosti nekoj nekršćanskoj religijskoj tradiciji ili čak bez bilo kakvog izričitog religijskog pripadništva spominjanje Boga ne bi po sebi trebalo uznemirivati. Riječ je jednostavno o priznanju činjenice da kršćanski Bog osmišljava osobni i društveno-politički život velikog broja građana europske zajednice odnosno da je dosadašnja europska kulturna tradicija, ukoliko neizostavni dio današnjeg europskog identiteta, neshvatljiva bez kršćanske slike svijeta.

Počeci: *Reinkarnacija ili uskrsnuće? Naime, neki kršćani uz svoju vjeru u Krista vežu i reinkarnaciju. Zbog čega dolazi do tog fenomena?*

Dr. Bižaca: Znatan porast broja kršćana koji prijanjaju uz reinkarnaciju ovisi o više razloga. Jedan od razloga je zacijelo i taj da su zbog odvajanja Crkve od države te zbog religijske i ine pluralizacije društva, uključujući i medijsku svedostupnost naučavanja drugih religija, tradicionalni načini kontrole religijskog znanja na kršćanskim prostorima potpuno izgubili svoju učinkovitost

Već i sam prostor primarne religijske socijalizacije kao što je obitelj postao je danas i te kako propustan za inovjerna naučavanja. No, uz taj institucionalni moment treba svakako navesti promjene u kulturološkom ozračju koje čine da mnogi naši suvremenici rješenja za svoje egzistencijalne probleme i zagonetke pokušavaju pronaći svugdje gdje misle da ih mogu naći. Naime, suvremeno privilegiranje vlastite subjektivnosti gaji načelno nepovjerenje naspram bespogovornom izručenju osobne duhovne sudbine monolitnosti tradicije u kojoj se čovjek našao rođenjem i religijskom socijalizacijom. Zašto ne integrirati u vlastitu religioznu viziju stvarnosti pozitivne duhovne uvide koje su iznjedrile druge duhovne tradicije? Zašto ne usvojiti reinkarnaciju ako ona uspješno rješava problem golemih razlika među ljudima, problem nezaslužene patnje, pitaju se ne baš posve malobrojni kršćani. Ali, prihvaćajući reinkarnaciju, ti kršćani ili pak bivši kršćani gube iz vida da je nada u eshatološko dovršenje, koja stoji u središtu kršćanskog poimanja stvarnosti, uvijek najvećim dijelom dar Božji a ne plod ljudskih nastojanja, pa bilo ona protegnuta kroz slijed mnogobrojnih reinkarniranih egzistencija.

Zapravo gubitak ili slabljenje trinitarne povijesno-spasenjske perspektive i sve veća usredotočenost na ostvarenje potencijala zemaljske egzistencije čini da je mnogima na Zapadu, pa i određenom broju kršćana (prema nekim statistikama oko 25-30%), ideja reinkarnacije simpatična. Jer reinkarnacija navodno otvara nove prostore za ostvarenje vlastitih životnih mogućnosti koje nije lako "iživjeti" tijekom jednog, često veoma kratkog i neuspjelog ljudskog životnog vijeka. Time za razliku od istočnih religija, na našim prostorima, reinkarnacija dobiva sve u svemu pozitivni predznak određene poželjnosti. Međutim, kršćanska nada u uskrsnuće, koja iščekuje preobrazbu ljudske nemoći i fragmentarnosti, govori o konačnom identitetu i pritom se temelji na arhetipu Isusove osobne povijesti. A u toj povijesti, istinski identitet izvire u smrti kao plod susreta samo jedne zemaljske životne povijesti i Božje bezgranične ljubavi.

Počeci: *U kojoj mjeri Kongregacija za nauk vjere na čelu s kardinalom J. Ratzingerom dopušta pluralizam teoloških mišljenja?*

D. Bižaca: Dugogodišnji tajnik rečene kongregacije mons. Bertone bi zacijelo odgovorio da legitimnog teološkog pluralizma u Crkvi ima sasvim dovoljno ako ne i malo previše. Ne baš mali broj ljudi iz nekih drugih vatikanskih kongregacija, ustanova, ureda ili iz raznih crkvenih organizacija i pokreta kao što su npr. Opus Dei, Kristovi Legionari ili njima slični teološki mentaliteti

najvjerojatnije bi ustvrdili kako aktualni stupanj teološkog pluralizma opasno ugrožava tradicijski kontinuitet doktrinalnog i institucionalnog jedinstva Crkve. S druge strane bi poznati dominikanac Schillebeeckx, mnogi teolozi oko časopisa Concilium te ne baš mali broj indijskih isusovaca (da nabrojim samo neke teološke ambijente) odgovorili kako je Zbor za nauku vjere u zadnjih dvadesetak godina uporno sužavao prostor opravdanog teološkog pluralizma koji je bitna epistemološka sastavnica teološkog promišljanja nikad potpuno spoznatljivog i izrecivog Božjeg otajstva.

Počeci: *Hoće li u dogledno vrijeme biti dopušteno ređenje žena u Katoličkoj crkvi?*

Dr. Bižaca: Skoro jedno stoljeće crkveno učiteljstvo je imalo velike poteškoće s evolutivnom paradigmom. Razlog za to je bio što učiteljstvo, a i dobar dio teologije na koju se ono oslanjalo, nisu uspijevali pronaći način kako uvjerljivo govoriti o stvaranju i istočnom grijehu unutar jedne dinamično-evolutivne slike svemira. Danas je drugačije. Analogno tome, ne bi trebalo isključiti mogućnost da u ne baš tako dalekoj budućnosti učiteljstvo i središnja teološka struja ipak pronađu način kako teološki uskladiti ređenje žena sa zaista bitnim, povijesno i kulturološki neuvjetovanim odrednicama shvaćanja sakramenta ministerijalnog svećeništva.

Počeci: *Rahner je ustvrdio kako će kršćanin dvadeset i prvog stoljeća biti mistik ili ga neće biti. Kako to tumačite?*

Dr. Bižaca: Ta često navedena Rahnerova tvrdnja zvuči veoma radikalno. Jer ipak većina kršćana sebe ne doživljava kao mistike. Znači li to da Rahner daje male ili nikakve šanse preživljavanju kršćanstva u budućnosti? Međutim, tu je Rahner zapravo htio jednostavno reći da poradi svima uočljivih slabljenja pa i gubitka tradicijski uhodanih i povijesno učinkovitih prijenosnih "mehanizama" vjerskog identiteta na razini društvene socijalizacije, budućnost kršćanske vjere i Crkve ovisi pretežito o snazi i uvjerljivosti osobnog kršćanskog iskustva. Odluka za Isusov put u dvadeset i prvom stoljeću će se temeljiti u prvom redu na osobnom religioznom traganju i dosegnutom vlastitom iskustvu vjere, a ne toliko kao do sada na "strukturama društvenog plauzibiliteta" kako to voli reći američki sociolog i teolog austrijskog porijekla P. Berger. I to je, po mojem sudu, najvećim dijelom istina!

Počeci: *U kakvom su odnosu po Vama "evanđeoski vrapci" i Bog?*

Dr. Bižaca: Zacijelo mislite na odnos Boga i životinjskog svijeta koji se zrcali i u Lukinom tekstu 12, 6: "Ne prodaje li se pet vrapčića za dva novčića? Pa ipak ni jednoga od njih Bog ne zaboravlja". Kada je riječ o tom problemu, držim da je kršćanska teologija ali još prije i samo kršćansko vjersko iskustvo, odveć jednostrano i pojednostavljeno "riješilo" pitanje načina integracije životinjskog svijeta unutar "Novog neba i Nove zemlje". Životinje su jednostavno žrtvovane na oltar strogo antropocentrično shvaćene povijesti spasenja. Tako shvaćenoj povijesti je na neki način dodijeljena uloga postupnog lučenja ili još bolje "filtriranja" (na iskustvenoj i pojmovnoj razini) svega onoga što navodno nije bitno ili čak nije prikladno da bude sastavnim dijelom eshatološkog zajedništva Trojedinog Boga s uskrslim ljudima u uskrišenom svemiru. "Novo nebo i Novu zemlju" kršćanska teologija je potpuno "očistila" od svega što u konačnici nije svedivo na Boga, anđele i ljude. Pritom je "zaboravila" odgovoriti na pitanje što Božja briga oko održavanja životinjskog svijeta, a o kojoj nesumnjivo nalazimo tragove u Pismima (vidi npr. protezanje Božjeg saveza s Noom i na "sve žive stvorove na zemlji": Post 9, 9s), konkretno ima značiti za naše sadašnje ophođenje sa životinjama kao i za našu predodžbu o "Novoj zemlji". Uostalom tradicionalni način govora o "Novom nebu i Novoj zemlji" uz pomoć osobno-relacijskih slika i metafora kao što su "gledanje", "zajedništvo", "nebeska radost", "svadba-banket", "stanovanje kod Oca nebeskog" itd., ostavlja u ime preobraženog kontinuiteta dovoljno prostora za uskrснуće svekolikog života. Jer ne zaboravimo da će se "sve stvorenje" osloboditi robovanja pokvarljivosti da bi sudjelovalo u slobodi djece Božje (Rim 8, 21-22). Jednom riječju, kršćanska teologija je ostala dužna uvjerljivo odgovoriti na pitanje u kakvom su odnosu životinjski svijet i povijesni procesi izgradnje čovjekovog osobnog identiteta te koje mjesto ima životinjski svijet unutar konačnog zajedništva čovjeka i svemira u Trojedinom Bogu. Mnogi kršćani su danas, znatno više nego jučer, postali svjesni tog neodgovorenog pa i nelagodnog pitanja koje protiv sebe ima stoljeća drugačijeg načina razmišljanja.

Počeci: *Vi ste profesor i franjevačkih bogoslova. U čemu se sastoji franjevačka karizma danas i redovništva kao takvog?*

Dr. Bižaca: To nije baš jednostavno pitanje. Svaki odgovor na ovo pitanje preplaćen je na to da se ne sviđi većem ili manjem broju ljudi, da im se učini nedostatnim, jednostranim, nerealnim i tome slično. Moguće je, naime, da su nečija iščekivanja od budućeg života u redovništvu puno drugačija. Drugi

se opet, koji su proživjeli svoj redovnički život na jedan za njih sasvim smislen način, ni uz najbolju volju ne uspijevaju prepoznati u takvom govoru o redovništvu itd. Ali kada me već pitate i bez ikakve pretenzije na cjelovitost i iscrpnost, reći ću ono što mislim.

Današnje katoličko redovništvo predstavlja u svojoj srži kršćansku varijantu univerzalnog religijskog fenomena redovništva. U onim religijama koje ga poznaju, redovništvo, barem na razini životnog programa, radikalizira temeljne inspirativne silnice određene religije. Ali dok je u drugim religijama redovnički program života više opisiv kao elitni oblik osobnog bogotražnja odnosno vlastitog duhovnog samousavršavanja na putu oslobođenja/spasenja, katoličko redovništvo je smješteno u središtu crkvene zajednice kao egzemplarni instrument u korist čitave crkvene zajednice i svakog pojedinog kršćanina. Naime, redovnici su u prvom redu kršćani, svećenici ili ne to i nije ono najbitnije, čiji životni stil i način razmišljanja unosi trajni eshatološki nemir u "redoviti" život crkvenih zajednica i u njegove dnevne kompromise. Svojim neumornim traganjem za nenametljivom vjernošću Isusovu putu kao i neretoričnom evanđeoskom opuštenošću svojeg svakodnevnog življenja, molitve i rada, redovništvo je pozvano biti alternativa etabliranoj sekularnoj praksi života, ali i crkvenom načinu mišljenja i življenja kada ono klizi prema duhovnom mamurluku. Ono predstavlja trajan karizmatSKI izazov ugrađen u tkivo institucionaliziranog kršćanstva koji mu ne dozvoljava (ili mu barem ne bi trebao dopuštati!) da podleigne zemaljskim uspjesima i političkim trijumfima ili pak da se pasivno prepusti depresivnom pesimizmu navodne vlastite neaktualnosti i nedovoljne učinkovitosti u rješavanju velikih problema svijeta.

Znam da biti u prvom redu zajedništvo ižaravajuće duhovnosti koja plijeni pažnju i budi kod kršćana nostalgiju za uistinu agapičnim oblikom života nije laka i jednostavna stvar. Stoga mnogi i dalje žele gledati na redovništvo, barem na ono aktivnog života, tradicionalno "katolički" te u redovničkim zajednicama vide u prvom redu specijalizirane "službe" središnje crkvene vlasti u njenoj brizi za univerzalnu crkvu. Neki još uvijek namjenjuju redovništvu neku vrst vojničke uloge "udarnih formacija" Crkve. Međutim, danas kada je veliki dio tzv. redovničkih "karizmi" iz prošlosti, kao što su školstvo i raznovrsni specijalizirani oblici pomaganja ljudima u nevolji, postao brigom društvenih ustanova ili samih vjernika laika, kršćansko redovništvo je - po svemu sudeći - na najboljem putu da se vrati k sebi, tamo odakle je prije mnogo stoljeća i pošlo kada je u nastojanju da se stvori kršćanski kulturni i

politički poredak preuzelo ulogu institucionaliziranih kulturno-karitativnih agencija Crkve.

Osobno mislim da Franjine temeljne duhovne intuicije, oko kojih se kao oko svojeg ideala okupljaju na tisuće kršćana u franjevačkim redovima, predstavljaju i danas neupitne vrijednosti za sve kršćane, a dijelom i za one koji to nisu. Radi se zapravo o najčišćem destilatu evanđeoske logike nasljedovanja Isusa Krista. Oslobođena povijesnih natruha i institucionalnih kompromisa "Franjina karizma" bi kod njegovih franjevačkih sljedbenika na poseban način trebala (najvjerojatnije) nadahnjivati sklonost nenavezanosti na materijalne ressource, zazor od osobnog sudjelovanja u vlasti, životnu i vrijednosnu logiku sklonu malenom a nesklonu društveno-spektakularnom te traganje za ostvarenjem onoga što Pismo naziva šalom a što bismo mutatis mutandis mogli iskazati kao "ekološko" nastojanje oko postignuća skladne mesijanske integracije svega živoga u zajedništvu s Trojedinim Bogom. Jedino u izričitom i ozbiljnom nastojanju oko prakticiranja tih Franjinih nadahnuća vidim temeljno ekleziološko opravdanje franjevačke posebnosti unutar svijeta onih kršćana koji za sebe tvrde da i danas žele vršiti posebno redovničko poslanje u svijetu i Crkvi.

Počeci: *I za kraj, možete li nam reći kako Vi vidite budućnost kršćanstva i Crkve?*

Dr. Bižaca: Put Isusa Krista je otajstveno istinit i lijep. Tko tim putem ide može naći smisao, nadu, radost i snagu u hrvanju s problemima, a posebice s patnjom čiji raznovrsni oblici prožimlju naš zemni život. Tako je bilo do sada stoljećima u životima mnogih milijuna ljudskih bića i ne vidim razloga da tako i dalje ne bude. Jer ne zaboravimo da kršćanstvo uza sve puste povijesne kompromise pa i promašaje, uza svu množinu često puta upitnih i neaktualnih tradicijskih naslaga u sebi nosi put Isusa Krista te da sudbina tog puta ovisi u prvom redu o samom Isusu Kristu i njegovoj brizi i ljubavi za ljude koji tim putem idu. Ali isto tako, barem kratkoročno pa i srednjoročno, privlačnost i učinkovita budućnost Isusova puta ovise i o nama. Ovisi o našoj egzistencijalnoj uvjerenosti, o našem osobnom zadovoljstvu i iskrenoj radosti u vjeri koji mogu druge "zaraziti" i prikloniti identičnom izboru.

Današnja kulturološki uvjetovana ali često i ideološki motivirana indiferentnost pa i osporavanja istinitosti a time i važnosti Isusova puta su znatna te mi kršćani postajemo sve više i više dijasporom tamo gdje to odavna

nismo bili. Međutim, nije rečeno da vječna istina i ljepota kršćanskog puta, ako se kršćani ne budu plašili daljnjih reformi crkvenog života i načina navještaja, neće ponovno zasjati i pred zadivljenim očima onih naših suvremenika i subesjednika koji drže da je kršćanska vjera sasvim nevažna za jedan normalan ljudski život. No, kada je o budućnosti riječ, tada možemo baratati samo nadom da je Božja providnost ipak u stanju otvoriti oči ljudske slobode kako bi mogla prepoznati unutarnju vezu između Isusova puta i konačnog ostvarenja ljudskog života.

*Razgovor vodio:
Fra Goran Kalašević*

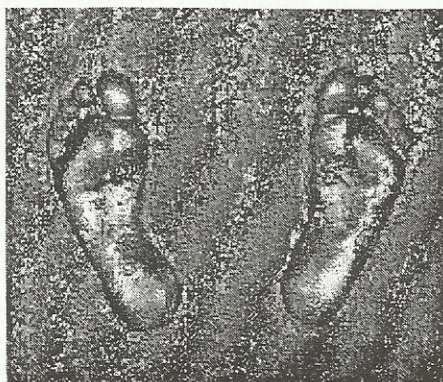

Ivan Lacković Croata: *Bratstvo stvorenja*

Cilj

Što bih ti sve mogao reći
o neostvarenim ciljevima
u svom životu

Sigurno bih Ti rekao
da svi moji ciljevi
počinju s Tobom

Jadran Adamović: *Trag*, 1990.

Bio bih sretan
kad bi Tvoj cilj
bio ujedno moj cilj

Tebi, prijatelju

M. H.

Dani, godine, stoljeća prolaze i daruju zaboravu
sve ono što nije vrijedno spomena.

Kao kule od karata ruše se i nestaju
veličine ljudskih srca i očiju.

O, bolesnih li srca! O, kratkovidnih li očiju!

Nama, prijatelju, neka ostane jedina i vječna Ljubav
koja je svojim nitima satkala naše prijateljstvo.

O, kako li je čudna, kako neshvatljiva našim poimanjima!?

Ispreplela je naše putove snagom
kojom bršljan ljubi tijela gordih hrastova
i dovest će ih k istom cilju.

Stoga, ne žalosti se, dragi moj prijatelju
što godine prolaze – one nisu djeca vječne Ljubavi.

Fra Goran Kalašević

Svetac na kiši

Ako vidiš čovjeka
Koji dolazi u noći
I u ruci drži zvijezde
Znaj da je to svetac
Što putuje zemljom
I sabire porez
Od grešnih ljudi.
Ništa se ne boj!
Uzmi kišobran
I izađi na kišu,
Pođi mu u susret
Jer to je život.
Nemoj stajati,
Nemoj odvracati pogled,
Nemoj požurivati
Hodaj kao danas - blistaj,
Ne rasiplji.
Kada prođeš pored njega
Pozdravi ga pogledom.
Pričati ne smiješ!
Uzmi jednu zvijezdu
I pođi natrag kući.
Stavi zvijezdu na stol
I pomoli se Bogu.

Fra Mijo Šabić

AVE MARIA

Fra Domagoj Volarević

505

Andante

T.1
T.2
B.1
B.2

mp A - ve Ma - ri - a, gra - ti - a ple - na, *f* Do - mi - nus

te - cum. *p* Be - ne - di - cta, be - ne - di - cta tu in

mu - li - e - ri - bus, *f* et be - ne - di - ctus fru - ctus ven - tris

mf Be - ne - di -

tu - i, *p* be - ne - di - ctus, be - ne -

ctus,

- di - ctus Je - sus!

Pjevajte Gospodinu pjesmu novu

Moderato

Fra Domagoj Volarević

Pje - vaj - te Go - spo - di - nu pje - smu no - vu,

jer u - či - ni dje - la ču - de - sna.

1. Pobjedu mu pribavi de - sni-ca nje-go - va i sveta mi - ši-ca nje-go - va.
Spomenu se dobro - te i vjer-no - sti prema domu I - zra - e - lo - vu.

2. Zapjevajte Gosподи - nu uz ci - tru, uz citru i zvuke glaz ba - la.

3. Neka huči more i što je u nje - mu, kličite Gosпо - di nu kra - lju!
Sva zemljo, pokli - kni Gosпо - di - nu, raduj se klič i nje - go - vi!
raduj se klič i pje - vaj!

SASVIM OBIČAN ČOVJEK

Bio je to sasvim običan čovjek, sa svim onim čovjeku svojstvenim manama i vrlinama.

Marljiv i radišan, ali znao je i za odmor i zabavu.

Izučio je zanat i u znoju lica svojega zarađivao kruh svagdašnji. Često je radio noću, a zorom bi ubirao plodove svojega rada koji su nerijetko bili skromni... Zatim bi odlazio kući na odmor, zajednički ručak, rješavao brojne svakodnevne obiteljske probleme.

Pratio je on i zbivanja u društvu, bio je upućen u politička kretanja, kulturna i ekonomska zbivanja.

Kao ni u čemu tako ni u odijevanju nije bio sklon ekstravaganciji. Oblačio se udobno i komforno u skladu s vremenom i onim, uvijek postojećim, nepisanim pravilima doličnog odijevanja.

Bio je uredan i bez obzira je li na njemu odjeća bila radna ili svečana, stara ili nova, bila je uvijek čista i uredna.

Kad bi prolazio pokraj znanca, javio bi mu se uz smiješak.

Bio je jedan od onih ljudi kojima je korak otkrivao sigurnost, iz njegova hoda vidjelo se da zna kamo ide, da ima cilj. Hodao je uspravno, odmjereno i ne prebrzo, pri tom mu je lice bilo blago namršteno, ne od zlovolje, već od razmišljanja.

Taj je čovjek znao za svoje pretke i podrijetlo, volio je svoju domovinu, poznao i poštivao tradiciju. I unatoč tome bio je otvoren novim idejama.

Imao je za sobom iskustvo od gotovo pola ljudskoga vijeka, mnogo je toga vidio i čuo, mnogo je toga prošao i mnogo je toga znao.

Uvijek je pokušavao realno sagledavati stvari i situaciju oko sebe i na temelju toga donositi odluke.

Jednoga dana začuo je Kristov glas, njegov poziv. Pristupio mu je iskreno, otvorena srca i pun povjerenja. Ispravno je shvatio onu Kristovu da ostavi sve i to učinio - ostavio je sve i krenuo za njim.

Slušao je Riječ i razmatrao o njoj, ali često je to bio pretvrd govor. S druge strane, još uvijek je u njemu snažno tuklo ovozemaljsko bilo, svjetovna krv kolala u njegovim žilama. Te dvije strane njegove osobe često su dolazile u sukob. Bilo je tu mnogo nesanica i glavobolja. Razum i srce bijahu mu podvojeni.

Znao je što je o Mesiji pisano, što se govorilo i naučavalo - znao je i što Krist govori, ali nije mu polazilo za rukom posložiti sve dijelove u jednu skladnu cjelinu.

Nakon brojnih dvojbi i razmišljanja prišao je Kristu i nazvao ga Učiteljem.

Zatim ga poljubio i otišao po svoju nagradu od trideset srebrnjaka, dok su vojnici užurbano izvršavali zadani im nalog.

Taj se čovjek zvao Juda.

O, Bože, koliko li sličnosti između mene i njega!? Koliko sam Te samo puta izdao! Svakim grijehom Te prodajem i izdajem, svakim grijehom predajem Te novim krvnicima. Iako Ti to znaš, reći ću Ti da Te često prodam i za manje od trideset srebrnjaka. Molim Te, oprosti mi! I molim Te, ako sam već slab, ako sam već izdajica i kukavica - daj mi snage da budem izdajica poput Petra te se mognem kajati i ispravljati svoje greške. Daj mi snage da budem kukavica poput Ivana te se nakon bijega mognem vratiti pod Tvoj križ, u Tvoje krilo. Amen!

Fra Ljubo Ladan

Auguste Rodin: *Mislilac*

Fra Damir Ćiro Ćikara

SVETI FRANJO I RADOST

O Franji Asiškom često se veli da je svetac radosti, vedrine i životnog veselja. Ali ako pozorno promotrimo njegov život, opažamo da on nije bio pošteđen od boli i bolesti, razočarenja i razdoblja velike unutarnje tame. Franjini spisi pokazuju da put do radosti srca nije bio nimalo lagan. Premda je bio po prirodi vesele naravi, morao je ući u 'školu Božju' koja ga je na koncu dovela do duboke radosti i usklika na La Verni: 'Ti si Radost!' Poučno je stoga za duhovni život vidjeti odakle dolazi Franjina radost.

'Veseli svetac'

Ima jedna zgodna srednjovjekovna priča o Mariji koja jednoga dana s djetetom Isusom u naručju dolazi u posjet nekom samostanu. Redovnici koji su živjeli u samostanu pohrliše jedan za drugim iskazati svoje poštovanje i poklonstvo Mariji i djetetu Isusu. Učinili su to na različite načine. Neki od njih pokazaše Mariji i djetetu Isusu dragocjene samostanske rukopise im u čast, drugi počеше recitirati pobožne pjesme, drugi se opet potrudīše objasniti im sve teološke dokaze o Božjoj opstojnosti. Za to vrijeme Marija i dijete Isus uljudno su sve to slušali i promatrali. Na koncu, dođe na red i najmlađi redovnik iz samostana da iskaže svoje poštovanje ali se našao u velikoj neprilici jer, za razliku od svoje braće, nije znao što bi mogao pokazati gostima jer je bio neuk. Tada se dosjeti da je, dok je još bio u svijetu, naučio žonglirati u putujućem cirkusu koji su imali njegovi roditelji.

Brže-bolje iz svoje torbe izvadi par mandarina i počе, pun predanosti, žonglirati pred Marijom i djetetom Isusom dok su ostali redovnici sve to promatrali s velikim negodovanjem i zgražanjem. Ali na njihovo veliko čuđenje, dijete Isus se veoma obradova tom prizoru te se počе smijati i oduševljeno pljeskati svojim malim ručicama. Nato Marija sva razdragana položi dijete Isusa upravo u krilo tog mladog redovnika.

Redovnik iz priče podsjeća nas na sv. Franju kojega su katkada znali nazivati 'igrač Gospodnji' (*ioculator domini*). Slika o 'veselom Franji' najvjerojatnije je nastala na temelju predaja i anegdota koje imaju svoje uporište u istinitim zgodama. U mladenačkim danima Franjo je bio voditelj jedne

kazališne družine. I u kasnijim godinama života, nakon svoga obraćenja, znao je pokazati svoj glumački talent.

Činjenica je također da je Franjo često, rado i lijepo pjevao. Najradije je pjevao na francuskom, ali i na umbrijskom dijalektu, kao i na latinskom jeziku. Često je pjevao duhovne pjesme za koje je tekst katkada sam pisao. Često je znao sam komponirati i melodiju naslanjajući se na gregorijanski koral koji je čuo u crkvi. Znao je često i improvizirati, osobito u trenucima posebnih nadahnuća. I naravno, nije pjevao zbog aplauza ljudi, nego radi Gospodina, 'ne pazeći toliko na glas koliko na sklad duha, da bi se glas slagao s duhom, a duh s Bogom, a ne da raspuštenim glasom draškaju uši narodu', kao što to izričito savjetuje i svojoj braći (usp. *Pismo čitavom Redu*).

Toma Čelanski o tome izvješćuje kada kaže da bi se znalo često dogoditi da Franju Duh božji obuzme i tada bi iz njega provrela neka 'slatka melodija'. Često bi se ta ushićenost pretvorila u plakanje čim bi pomislio na Kristove patnje. Nadahnuto pjevanje rađalo bi u njegovom srcu suosjećanje, a ono bi ga ponovno vodilo do istinske radosti. Katkada bi ekstaza poprimila i drugi oblik, pretvarala bi se u ples. Osim pjevanja i plesanja, ekstatična radost je znala proizvesti i vizije koje su imale proročansko značenje. Dok su još bili malobrojni te podnosili mnoge protivštine i nerazumijevanje od strane ljudi, Franjo je jednom poslije molitve izašao vani i svima obznanio da je imao viziju u kojoj mu je bilo dano vidjeti ogromno mnoštvo braće po čitavom svijetu.

Moguće je prepoznati 'dionizijski aspekt' u Franjinoj osobnosti. Dioniz, grčki bog koji se u starini mnogo štovao, predstavlja ono iracionalno, nesvjesno, ekstatično, prirodu i njezinu plodnost; njega se povezuje i s pjevanjem, igrom, kazalištem, s vizionarskim darovima i svim onim što izlazi iz čovjekove nutrine. Rimljani su grčkog boga Dioniza degradirali na kult boga vina Bakha, boga pijanstva, raskalašenosti i razuzdanosti, a na njegovo mjesto postavili Apolona, starogrčko božanstvo sunca i simbol trijeznosti, skladnosti, umjerenosti, zakona, intelekta i samogospodstva.

Franjo je imao u sebi certu dionizijske predanosti, zahvaćenosti, ekstaze, pretjeranosti i bliskosti prirodi. Razmišljao je u slikama, snovima i vizijama. Možemo jedva zamisliti koliku je bol i pritisak osjetio u svojoj duši kada mu je Rim sve više nametao apolonski način života po pravilu, unutar krutih crkvenih pravnih okvira. Njegova radost je tada bila na velikom iskušenju. Postupno su mu oduzeli ono što mu je bilo najdragocjenije: primat Duha koji puše gdje hoće, Duha koji po definiciji ne dopušta da bude zatvoren u pravila i organizacije.

‘Božji skitnica’ je naposljetku morao popustiti i tako je njegovo bratstvo postalo ‘Red’. U tom porazu svojih izvornih nadahnuća i ideala morao je i sam sudjelovati zato što su ga natjerali da piše Pravilo koje su kasnije ispravljali po tuđim direktivama. Stoga je potrebno ukloniti uvriježeni nesporazum s obzirom na sv. Franju, kao da bi on bio nekakav ‘veseljak’ i ‘romantik’. Takve površne predodžbe ne odgovaraju povijesnim činjenicama.

Gorko pretvoreno u slatko

Franjo ne bijaše nikakav putnik koji veselo kroči umbrijskim krajolicima igrajući se bezbrižno sa životinjama i tješeći sve koje je putem susretao. Njegov život je obilježen ozbiljnim borbama sa sobom i sa svojom okolinom. Nisu mu bila nepoznata ni depresivna stanja. Pogrešno se shvaća Franjina radost ako bi je se htjelo spustiti na razinu osjetilnih zadovoljstava. Radost je u Franjinu životu plod posvemašnje ispražnjenosti, oslobođanja od svega i potpunog siromaštva.

O rađanju drugačije radosti snažno svjedoči Franjin susret s gubavcima koje je inače izdaleka zaobilazio. No jednog dana je prisilio ‘starog čovjeka’ u sebi da se zaustavi i svlada prirođenu odbojnost prema njima. Poljubac gubavca proizveo je u njemu silnu duhovnu promjenu: ono što mu je dotada bilo odurno i gorko, pretvorilo se ‘u duševnu i tjelesnu strast’. Osjetio je da se ta promjena u njemu treba učvrstiti. I tako ga je Bog odveo među gubavce i njima je iskazao milosrđe, kao što piše u svojoj *Oporuci*. Ono što su ga naučili gubavci, nije više nikada izdao. Nije ostao samo bogati prijatelj siromašnih, već je i sam postao siromašan. Vrijeme provedeno među gubavcima bijaše i vrijeme susreta s vlastitom ‘duševnom gubom’. Bog ga je poučio da treba prihvatiti i poljubiti vlastitu ‘gubu’. Zato Toma Čelanski piše da je bio ispunjen ‘neopisivom radošću i najuzvišenijim uživanjem’ zbog sigurnosti da su mu oprošteni grijesi. Iskustveno je doživio da pred Bogom ne treba ništa skrivati, da Bog iscjeljuje naše životne povijesti i daje nam mogućnost novog početka. Slobodan od tereta prošlosti i osjećaja krivnje mogao je dalje kročiti životnim putem. Radost praštajuće ljubavi osvijetlila je najtamnije zakutke njegova srca i osobne životne povijesti.

Sveti Franjo je bio duboko svjestan ništavnosti svih prolaznih 'sreća'. Zato sve 'zemaljsko' na što su najčešće usmjerena naša osjetila i težnje nema ništa zajedničko s istinskom srećom. Što bi dakle bila prava sreća?

Na to pitanje Franjo odgovara jednoga zimskog dana dok je s bratom Leonom iz Peruđe išao prema Svetoj Mariji Anđeoskoj (Porcijunkuli). Obojica su se od velike hladnoće tresla. Franjo je putem tumačio bratu Leonu u čemu se sastoji savršeno veselje. I ova zgoda svjedoči o crti 'dionizijske pretjeranosti' u Franjinoj osobnosti. Najprije Franjo nabraja što za njega ne bi bio razlog savršena veselja: 'kada bi manja braća posvuda po svijetu bila uzori svetosti, to ipak – zapiši i dobro zapamti! – ne bi bilo savršeno veselje.' Hodajući dalje sa svojim drugom, sveti Franjo reče po drugi put: 'kada bi braća vraćala slijepcima vid, ozdravljala uzete, istjerivala đavle, vraćala gluhima sluh, hromima hod, nijemima glas, te kad bi uskrisivala i mrtve, zapamti, ni to ne bi bilo savršeno veselje.'

Idući tako dalje nastavlja Franjo svoj monolog, prekidan kratkim stankama, dok je brat Leon sve čeznutljivije iščekivao konačan odgovor. Savršeno veselje ne bi bilo ni kada bi braća posjedovala veliko znanje i kada bi poznavala tajne znanosti, srca i duše, anđeoski jezik, kretanje zvijezda, ljekovitost biljaka i sve vlastitosti ljudi i životinja, zapamti, ni to ne bi bilo savršeno veselje. Tako su išli neko vrijeme, a sveti Franjo, gotovo vičući reče: 'Brate Leone, kad bi manji brat znao tako dobro propovijedati da bi obratio sve nevjernike na vjeru Kristovu, zapamti, ni u tome ne bi bilo savršeno veselje.'

Dok su tako razgovarali i prevalili tri kilometra, upita brat Leon svetog Franju s velikim čuđenjem: 'U čemu se sastoji savršeno veselje?' Sveti Franjo mu konačno dade odgovor: 'Kada bismo došli k Mariji Anđeoskoj mokri od kiše, promrzli od zime, uprljani blatom i skršeni glađu, te pokucali na samostanska vrata, i kad bi došao rasrđen vratar te upitao: 'Tko ste vi?', a mi rekli: 'Dvojica vaše braće', a on nam odvratio: 'Vi ne govorite istinu, vi ste lopovi i skitnice, odlazite, neću vam otvoriti vrata.'

I ostavi nas da vani i dalje stojimo u noći, snijegu, hladnoći, kiši i gladi. Ako bismo bili kadri svu tu grdnju i okrutnost strpljivo podnijeti, i ako bismo bez uzrujavanja, smetenosti i prigovaranja ponizno i ljubazno mislili da nas onaj brat dobro pozna i da mu je Bog dao da nam tako govori, o brate Leone, zapamti, to bi bilo savršeno veselje. I kad bismo ponovno kucali na vrata, a on rasrđen izašao s velikim kvrgavim štapom, uhvatio nas za kapucu, bacio nas na zemlju i tukao batinom. Kad bismo mi to podnijeli strpljivo i s ljubavlju i

pri tom mislili na muku blagoslovljenoga Krista, u tome je savršeno veselje. Sada, dragi brate, zapamti zaključak: najveći je dar i milost Duha Svetoga koju daje Krist svojim prijateljima, da možemo sami sebe obuzdati i iz ljubavi prema Kristu dragovoljno podnositi nevolje, uvrede, pogrde te duševne i tjelesne neugodnosti' (usp. *Cvjetići svetog Franje*).

Iz ove zgode možemo zaključiti da savršena radost stoji u potpunom oslobođanju od ega tako da čovjek apsolutno ništa sebi ne prisvaja i ne očekuje za sebe nikakvo pravo, čak niti ono na malo suosjećanja i poštovanja. Kod 'normalnog' čovjeka čitanje takvog teksta izaziva protest njegova ega koji kaže: 'Znači li to da moram dopustiti drugima da me pregaze?'

Franjo bi na temelju duboke mistične intuicije, koja se skriva između redaka ove zgode, najvjerojatnije odgovorio: 'Nema se tu više što 'pregaziti' zato što više ne postoji neki ego koji je povrijeđen. Preostalo je samo istinsko, pravo 'ja', stvoreno od Boga u svojoj iskonskoj nepovredivosti.'

Mi bismo danas rekli da se dogodila 'de-identifikacija'. Franjo se 'ispraznio od svega' i poistovjetio s nečim beskrajno uzvišenijim: Kristom i njegovom patnjom koja simbolizira patnju čitavog čovječanstva. Franjo pokazuje da je moguće takvo radikalno nadilaženje ega poistovjećujući se s nečim višim, da je moguće transcendirati zamke ljudskoga ega koji je najveći neprijatelj čovjeka zato što je izvor samozavaravanja. Ljudi s egom se nikada ne razvijaju, ma koliko ih svijet častio. I uzaludne su im sve veleumne rasprave i citati svetih tekstova. Bog ne može ispuniti radošću ljudsko srce dokle god čovjek prethodno ne ispusti svoje veliko ja.

To je Franjin put do istinske radosti: radosti što nismo više robovi svoga 'ja' i njegove hirovitosti, radosti što smo 'prazni' i slobodni, što nismo grčevito usmjereni na svoju 'sreću', što se ne moramo truditi da budemo trajno 'naoružani' za razne situacije koje nas mogu zadesiti u životu.

Božji trubadur

Tko posjeduje pravu radost, želi je podijeliti sa drugima. Franjo je to činio svojim primjerom, propovijedanjem i pjevanjem. Znao bi reći da braća trebaju biti poput trubadura Božjih koji imaju zadaću taknuti srce ljudi i probuditi ih za duhovnu radost. Franjina muza bijaše 'Gospođa Siromaština'. Poslužio se slikom svoga vremena kada je trubadur imao važnu ulogu u životu, ali ne

samo kao zabavljač za vrijeme dugih zimskih noći, nego i kao onaj koji posjeduje neku poruku. Osim što su opjevali razne povijesne događaje, svaki je trubadur pjevao pohvale u čast kreposti kao što su viteštvo, umjerenost, strpljivost, poniznost, i sl. Franjin *Pozdrav krepostima* i *Pohvale stvorova* (*Pjesma brata Sunca*) svjedoče o njegovoj pripadnosti tradiciji trubadura. Zato je htio da njegova braća budu trubaduri Božji koji slijede svim srcem svoje poslanje: živjeti u radosti, služiti radosno, svjedočiti radost. Da pred očima nisu imali nikakvo površno veselje, jasno izlazi na vidjelo u Franjinim opomenama u kojima donosi razliku između dobrog i taštog redovnika: 'Blago onom redovniku komu je ugodnost i veselje u presvetim riječima i djelima Gospodinovim i koji po njima privodi ljude k Božjoj ljubavi u radosti i veselju. Jao onome redovniku koji uživa u beskorisnim i taštīm riječima kojima navodi ljude na smijeh' (usp. *Opomene*).

A u *Pravilu bez bule* piše: 'I neka paze braća da se ne bi pokazivala izvana žalosna i tmurna kao licemjeri, nego neka pokažu da se raduju u Gospodinu (usp. Fil 4,4), da su veseli i primjereno ljubazni.' Franjo ne bi oklijevao upozoriti brata koji bi bio tmurna lica: 'Ne dolikuje da se sluga Božji pokazuje ljudima žalostan i tužan, nego treba uvijek biti raspoložen.' Trebamo li dakle naše brige potisnuti? Nipošto. Franjo savjetuje da se vlastiti promašaji isplaću u svojoj sobici i pred svojim Bogom. A kada se brat vraća u zajednicu, neka odloži svaku žalost i bude jednak drugima (usp. Toma Čelanski, *Životopis svetog Franje*).

Možemo se naravno pitati zašto je Franjo tako osjetljivo reagirao na braću koja su tužnim izrazom lica okolo hodala i zašto je odbacivao šalu. Ako je istina da nas najviše ljuti i da se borimo protiv onoga što ne želimo vidjeti kod sebe, tada Franjina ljutnja potvrđuje da njegova tmurna raspoloženja nisu bila beznačajna i da se čovjek koji je svojevremeno bio vođa dobrostojeće mladeži u Asizu nerado prisjećao tih veselih i bezbrižnih dana.

To naravno ne znači da našu bol ne smijemo podijeliti s drugima ili da moramo na vani pokazivati veselo lice, dok se u svojoj nutрини osjećamo jadno. Pa ipak, mnogo je mudrosti sadržano u Franjinu savjetu da se najprije suočimo s bolju i odricanjem u tišini naše unutarnje sobice, sami pred otajstvom Boga stvoritelja života kojem pripada i misterij patnje, umjesto da naše brige i naše jade stalno iznosimo na vidjelo. Između potrebe da o tome uvijek iznovice pričamo i potiskivanja, stoji mnoštvo drugih mogućnosti koje smo danas izgubili iz vida živeći u kulturi u kojoj je većina postala ovisnik o pričanju i iznošenju

svojih problema drugima (razne terapije, ogovaranja i sl.). Pritom mislimo osobito na svijet ustrajnog samopromatranja, kontemplacije i molitve, kao drugačijeg načina pristupa našim problemima.

Učiti se radosti

U svijetu u kojem se jedva možemo othrvati zadovoljstvima bez duha koja nas okružuju dan i noć, u svijetu koji površnost izdiže na razinu općeg načela, osjeća se ogromna potreba za ponovnim otkrićem duboke duhovne radosti. Zato je Franjo svetac koji može našem vremenu podariti ono za čim u dubinama svoga bića čeznu: mir, nenasilje, jednostavnost, poštovanje prema stvorenom, i na osobit način, radost srca.

Da bi smo uspjeli slijediti Franjino nadahnuće moramo se najprije osloboditi, kao što smo vidjeli, čvrstog zahvata raznih oblika pohlepe koji kroz podmukle trikove modernog društva manipuliraju ljudima i raspiruju njihovu požudu. Pri tome, ne smijemo upasti u nezdravu askezu i odbacivanje svijeta. Kao što Krist veli: 'biti u svijetu, ali ne od svijeta', tj. uz uvjet da iznutra ostanemo slobodni. Riječ je o mudrosti srednjega puta koja s osmjehom gleda kako na 'zavodljivosti ovoga svijeta', tako i na pretjeranu askezu. Na tom putu učimo se odricanju od trenutnog ispunjenja raznih želja koje se u nama rađaju. Učimo se ispunjenje odgoditi ili ga se dragovoljno sasvim odreći, ako spoznamo da ne služi našoj sreći ili našim bližnjima. Učimo se također pronaći veliku radost koja – kao što nas mala djeca uče – često leži u malim stvarima, u neočekivanom, u nečemu što nam je jednostavno kao takvo darovano.

Na ovom putu naše najdublje želje ne moraju biti ispunjene. One smiju dozrijevati. Pa i kada trpimo zbog odricanja, frustracija i oskudice u bilo kojem pogledu, možemo te boli učiniti dijelom našeg puta tako što ćemo ih dragovoljno uzeti na sebe. Ne sa smrknutim izrazom lica i s osjećajem da smo žrtve, već kao slobodni ljudi koji znaju iz nevolje učiniti krepost. Naša će predanost božanskoj volji tada biti veća od samovolje našeg ega. Tako malo-pomalo postajemo ljudi koji radije tješe nego što sami žele da budu utješeni i radije pružaju ljubav nego li je očekuju od drugih. Na tom putu događa se čudo preobrazbe naše boli u ljubav, ili kako to veli Hildegarda iz Bingena, životne rane pretvaraju se u biserja. Naša radost nije više ovisna od izvanjskih okolnosti jer je sada primamo izravno s Izvorišta, od Boga. U *Tumačenju Očenaša* Franjo opisuje upravo tu vrstu radosti. Njegov komentar zaziva 'Dođi Kraljevstvo

tvoje' glasi: "Da Ti, po milosti, u nama kraljuješ i učiniš da dođemo u Tvoje kraljevstvo gdje vlada jasno gledanje Tebe, savršena ljubav prema Tebi, blaženo zajedništvo s Tobom i vječno uživanje Tebe." Ovdje je riječ o radosti ispunjenja čeznuća za izvorom, radost kraljevstva Božjega, radost usrećujućeg iskustva sjedinjenja o kojem svjedoče mistici svih vremena i kultura.

Kršćanstvo ne bi smjelo zato svoju poruku spasenja – radosnu vijest - pretvoriti u shvaćanje života kao suzne doline. Na žalost, upravo se to događalo. Razlog radi kojeg kršćani tako malo 'izgledaju otkupljeno' (F. Nietzsche) leži u tome što je kršćanska tradicija stoljećima upućivala vjernike na ljudsku pokvarenost i grešnost baštinjenu od Adama i Eve, a prijetnjama vječnom kaznom utjerivala u srca i duše vjernika strah od Boga. Međutim to se protivi samoj naravi kršćanstva. Božji plan spasenja utemeljen je u radosti. Sve je radost: stvaranje, postojanje, otkupljenje, vječnost.

Franjo je usmjerio svoj život na radost služenja, na radost jednostavnosti i predanosti. On nam pokazuje, kako Kazantzakis piše, gdje se nalazi 'kamen mudraca' koji su alkemičari uzalud tražili, kamen koji i ono najbezbvrdnije pretvara u zlato. Kamen mudraca ne bijaše za Franju nešto što čovjek treba tražiti izvan sebe. Kamen mudraca bijaše u njegovom srcu. Sveti Franjo nije bio učen, ali on je poznao jednu istinu koju je pretvorio u djelo: trebaš voljeti sva bića i služiti im. On je živio prema načelu da misao, riječ i djelo trebaju tvoriti jednu cjelinu. On je to jedinstvo ostvario u tolikoj mjeri da su čak divlje životinje osjećale njegovu ljubav i uzvraćale je.

Samo onaj tko je pronašao iskrenost, jednostavnost srca i iza sebe ostavio što 'svijet' drži važnim, tko je opet postao dijete (bez gorčine i navezanosti), može uvijek iznova urastati u Božju radost. Obrana od melankolije (potištenosti, turobnosti) oduvijek je bila sastavnica franjevačke duhovnosti. Neka stoga naše lice krasi franjevački osmjech. Našim osmjechom činimo sretnim sebe i druge oko nas. Osmjech mijenja naše krute stavove, uklanja mudrijaške misli i sumnjičave slutnje koje su otrov za naš um; osmjech pomaže da s ljubavlju promatramo sve što se nalazi u nama i oko nas. Osmjech oslobađa od unutarnje prisile i od prilagođavanja vanjskom svijetu. On nas dovodi u kontakt s našim unutarnjim znanjem i našom dubokom radošću. Zato je osmjech na našim usnama božanski dar.

Fra Anđelko Domazet

DUHOVNOST SVETOG VINKA

Mistični zanosi i viđenja?

Ako ste kod sv. Vinka očekivali takvo što uvelike ste se prevarili. Zapravo, na neki način, Vinko je doživljavao zanose, ali ne u stilu "lebdenja u zraku", on je ostajao čvrsto na zemlji, i to, rekli bismo, "s obje noge". Zanos koji je on doživljavao u molitvi tjerao ga je da ide u akciju. On nije mogao ostati u vlastitom užitku kojeg je osjećao moleći jer je u molitvi tako snažno razmatrao o Kristu koji djeluje među siromašnim narodom, o Kristu koji liječi, poučava. Sve to tjeralo ga je da i sam djeluje onako kako bi i Krist djelovao da je vidio onoliko siromaha u Parizu i okolici kao što ih je vidio Vinko.

On duboko u sebi proživljava snagu Kristovih riječi: "Što god učiniste jednomu od ove moje najmanje braće, meni ste učinili." Zato odlazi među siromahe i u njima gleda, očima vjere, samoga Krista. Taj doživljaj Krista u svakom siromahu toliko je snažan da govori svojim sestrama: "Siromasi su vaši gospodari."

Vinko je toliko razmatrao o Kristovu siromaštvu da je i sam želio biti siromašan. U tome poučava i svoje sestre: "Budući da je Krist bio siromašan, treba ga u tome nasljedovati... Predajte se Bogu da biste živjele kako je živio i vaš Zaručnik te bile u položaju u kojem je i on htio biti na zemlji... A pošto ste to učinile budite zadovoljne što posjedujete samo njega. Što još čovjek može učiniti kad posjeduje najveće dobro i izvoriste svih dobara? Nesretan je kome Bog nije dostatan. A još su nesretniji oni koji vole stvorenja ili što drugo negoli Stvoritelja!"

Isusovo djelovanje na zemlji je Vinku nadahnuće za sva njegova djelovanja. On želi Krista u svemu nasljedovati. Zadivljen je njegovom poniznošću te i sam želi biti ponizan. Kad pred sestrama glasno razmišlja o poniznom Kristu, on kaže: "Poniznost je dovela Sina Božjega na zemlju, poniznost će ga dovesti i u naše duše. Zato budimo ponizni." Sam nikada nije isticao da je učinio nešto veliko, niti je to dopuštao drugima. U svojoj molitvi za sestre Vinko naglašava upravo potrebu za poniznošću: "Moj Bože, budi blagoslovljen za milosti što si ih udijelio članovima ove zajednice. Dijeli ih i nadalje, molimo te, Gospodine, i ne dopusti da ih zloupotrebljavamo i njima sami sebe slavimo. Neka je u svemu hvaljen Bog."

Siromašni i ponizni Krist ponajviše zadivljuje Vinka u svojoj poslušnosti: "Najblistavija krepost Sina Božjega je poslušnost." Poslušni Krist treba biti nadahnuće za sva naša djelovanja: "Pošalju li vas i na kraj svijeta, poslušajte... jer živeti poslušno, živjet ćete duhom našega Gospodina... Kad budete slušale, vi ćete vazda ispunjavati volju Božju. Kad se duša posve preda Bogu, kad mu dade svoju volju, svoje želje i svoja djela, onda zaslužuje i da se Bog njoj posve daruje."

Svaka Vinkova misao, svaki vapaj koji je uputio sestrama da mu pomognu u djelima milosrđa, proizlazio je iz njegove duboke kontemplacije. On je u svakom svom djelu ljubavi, zapravo, molio. Čak se nije sustezao reći da sestra može "ostaviti Boga radi Boga". Tako on izjednačuje djela milosrđa s molitvom, pa ako sestra treba u vrijeme molitve dati lijek siromahu, to je isto kao da je bila na zajedničkoj molitvi jer služi samome Kristu.

Ipak, u svemu tome ne smijemo zaboraviti razmatranje i propuštati ga jer "ono je neophodno potrebno onima koji rade oko spasenja blišnjega. Njime raspirujemo želju za napretkom u pobožnosti i žar ljubavi Božje u sebi i u drugima."

Na kraju možemo reći da je sveti Vinko bio čovjek akcije koja je proizlazila iz njegove duboke kontemplacije. On je evanđelje shvaćao doslovno i radikalno i zbog toga drugačije nije ni mogao djelovati. Nama ostaje da ga, što je moguće više, u tome nasljedujemo.

s. Dominika Vrdoljak

TEMELJNI ASPEKTI NOVIH RELIGIOZNIH POKRETA

Posljednja tri desetljeća prošlog stoljeća obilježena su naglim buđenjem i razvojem nove religioznosti, koju zbog globalne raširenosti i raznolikosti jednostavno nazivamo neutralnim i neznakovitim imenom: novi religiozni pokreti (NRP)¹. Svakodnevno se susrećemo s osobama i imenima kao što su: Svjedoci Jehove, Mormoni, Sai Baba, New Age, Hare Krishna i dr. Po gradskim trgovima, željezničkim i autobusnim kolodvorima, lučkim pristaništima, ispred škola, stadiona, bolnica, trgovina..., uglavnom svugdje gdje se ljudi skupljaju, vidimo nepoznate osobe, uglađenog ponašanja i odjevanja, kako uporno nude brošure, kazete, programe, za različite vježbe, prosvjetljenja, postizanje sreće, smisla i sl. Neki od njih obilaze privatne kuće i stanove, dolaze kao navjestitelji «prave» istine, spasenja, novih ideja, duhovnih poruka, predstavljajući alternativu kršćanskoj poruci spasenja po Isusu Kristu. Svakim danom su sve prisutniji u medijima, preko njih se obraćaju javnosti nudeći odgovore na temeljna pitanja o smislu ljudskog života, postojanja, o patnji, smrti, sreći, itd. Postali su zanimljivi i privlačni posebno među mladima koji im pristupaju iz različitih motivacija. Neki iz znatiželje, drugi nepoznavanja vlastite vjere, treći opet zbog vjerske nesigurnosti, osjećaja duhovne praznine, nesigurnosti, odbačenosti i sl. Sve navedeno nalaže nam da nove religiozne pokrete trebamo ozbiljno shvatiti, nastojati ih bolje upoznati kako bismo se znali prema njima adekvatno postaviti. Ovim radom pokušat će se osvijetliti temeljne odrednice većine pokreta, u početku općenito, a potom i detaljnije obraditi neke od posebnih karakteristika.

1. Općenito o karakteristikama novih religioznih pokreta

Program i nauk većine NRP-a je vrlo šarolik: od grupa koje se mogu nazvati kršćanskima (Obitelj ljubavi) preko sinkretističkih (Transcendentalna meditacija), tradicionalno istočnih (Hare Krishna), pokreta političko-religioznih oznaka (Ananda Marga), pokreta s psiho-religioznim elementima (Bhagwan) pa sve do ezoterijskih, okultističkih i satanističkih, otvoreno protukršćanskih pokreta. Unatoč očitim razlikama s obzirom na ustroj, podrijetlo, brojnost članova, otvorenost prema društvu, stav prema Katoličkoj crkvi..., možemo

¹ Uбудuće umjesto Novi religiozni pokreti upotrebljavat će se skraćenica NRP.

ipak govoriti o nekim karakteristikama koje su zajedničke većini NRP-a, i koje se nalaze u samim temeljima nove religioznosti.

Kod NRP-a uglavnom je naglašena afektivnost, kojoj se daje prednost u odnosu na razum. Pokreti pokazuju tendenciju stvaranja takove religioznosti u kojoj neće biti mjesta razumu, nego će dominirati misterioznost, zanos i ushićenost. Većina ih pretendira da kroz različite religiozne putove dođu do sjedinjenja s božanstvom ili Bogom. Za njih čovjek je božansko biće i središte svega svemira, dok kršćanstvo govori kako se čovjek nalazi na putu da postane Bog kroz deifikaciju. Njihova naučavanja nisu plod racionalne analize i razmišljanja nego izraz intimnog iskustva Svega, Jednoga, koji sve sjedinjuje u Totalitet.

U velikoj mjeri njeguju fundamentalnost, tumačeći tako Bibliju doslovno, jednostrano i nekritički. Bartz govoreći o njihovoj isključivosti kaže kako oni "ne priznaju valjanost niti jednoga drugog puta k spasu osim vlastitog, jer samo taj vlastiti vodi do cilja bezuvjetno i nepogrešivo, a oni koji njime idu sebe smatraju izabranima."²

Pokreti općenito protestiraju protiv modernog doba, odbacuju tradiciju, otkrivaju novo znanje koje je holističko, globalno i koje sve obuhvaća. Stvaraju jednu sasvim novu paradigmu na svim razinama od medicine i ekonomije do umjetnosti i kulture posebno. Vrlo su uporni, ponekad i agresivni. S ljudima ostvaruju višestruke kontakte, slijede ih iz blizine zanimajući se za njihove konkretne probleme, prakticiraju kućne posjete. Raspolazu uvjerljivim argumentima koji su kratki i jasni. Na teška pitanja nude lake i jednostavne odgovore. Obilno se koristeći knjigama, brošurama, osobito masmedijima, svakodnevno proširuju svoj utjecaj predstavljajući se kao alternativa kršćanskom svjetonazoru i kao jedini jasni i odlučni odgovor na potrebe i zahtjeve suvremenog društva.

Postoje miroljubivi i tolerantni pokreti, ali ima i takvih koji uvelike predstavljaju prijetnju za slobodu ljudi i društva općenito. Crkveni dokument *Fenomen sekti* ovako ih opisuje: "Po svojoj strukturi najčešće su autoritarni, koriste se utvrđenim pranjem mozga i mentalnom kontrolom; služe se kolektivnom prisilom, pobuđuju osjećaje krivnje i straha."³

U većini slučajeva ne prihvaćaju Katoličku crkvu ni religiozni moral, jer po njihovu naučavanju čovjek ne može i ne treba imati kriterij življenja

² W. Bartz, *Sekte danas*, KS, Zagreb, 1984. str. 10

³ *Fenomen sekti*, KS, Dokumenti 82, Zagreb, 1986. str. 4.

izvan sebe. Treba sebe slijediti neovisno o izvanjskosti koja je u nama. "Sva bijeda, i sve naše nedaće dolaze od toga što živimo od iluzije da smo mi samosvojni, odsječeni od drugih, naše naravi, svemira, a mi smo božansko očitovanje", kaže na jednom mjestu Alain Watts⁴. Praktički uvijek odbijaju dijalog i svaki ekumenizam, pokazuju snažnu netrepeljivost prema dogmi, učiteljstvu i hijerarhiji. Neki se pokreti snažno opiru svim strukturama i institucijama, držeći da ih one sputavaju u njihovoj spontanosti i kreativnosti, dajući prednost karizmatičnosti u odnosu na strukture i institucije. Drugi opet prihvaćaju krute strukture u kojima se nedemokratski odlučuje, odnosno u kojima je vođa, iako karizmatik, u tolikoj mjeri autoritaran da zahtijeva od svojih sljedbenika bespogovornu, posvemašnju poslušnost.

Postoje pokreti s pretežno muškim i oni s pretežno ženskim članovima. Neki od pokreta nastoje se integrirati u društvo, drugi se potpuno izoliraju od društva. Jedni su u svojim nastupima i propagandi vrlo agresivni, drugi su gotovo pasivni.

Broj sljedbenika kreće se od nekoliko stotina do više milijuna. Po dostupnim informacijama NRP ili "nova religioznost", kako neki taj fenomen vole nazivati, obuhvatila je već oko 300 do 400 milijuna ljudi u svijetu! Od toga, ograničavajući se samo na najbrojnije skupine, preko 10 milijuna su sljedbenici japanskog Soka Gakkai, 9 milijuna su Jehovini svjedoci, 7 milijuna mormoni...⁵

2. Posebno naglašena obilježja NRP-a

2.1. Doživljaj obraćenja

U potrazi za novim nalaženjem sebe mi doživljavamo obraćenje koje predstavlja prijelaz s dosadašnjeg oblika svijesti u novi. Prihvaćanjem sasvim novih i nama do tada nepoznatih oblika svijesti u procesu konačnog pronalaženja sebe iz temelja mijenjamo svoj životni smjer. Sve tada postaje drugačije. Događaje u vlastitom životu i svijetu općenito tada gledamo i tumačimo drugčije. U nekim pokretima novopridošli član prihvaća novo ime kao izraz nutarnjeg obraćenja, novog početka što je dobro poznata praksa primijenjivana kroz

⁴ M. Jurčević, *Pojava novih religioznih pokreta*, Riječki teološki časopis. 4 (1996) br. 1. str. 14.

Navedeno prema Alain Watts, *Au-dela de l'au-dela*, Coll, Mediation, Denoel/Gonthier, Paris, 1977.

⁵ Usp. G. Dannels, *Krist ili Vodenjak*, Verbum, Split, 1998. str. 9.

povijest u različitim religijama. Obraćanje se doživljuje kao novo rođenje. Ono ponekad može biti toliko snažno da bi se čak moglo govoriti o pomaku ličnosti (prema F. Haacku), o takozvanoj “psihomutaciji”.⁶

Obraćanje kod mladih osoba koje pristupaju NRP-ima, manje je rezultat dugog procesa razmišljanja, a više posljedica doživljaja, iznenadne spoznaje. Katolička crkva uvijek je s nepovjerenjem i sumnjičavo gledala na ta nagla obraćanja, ne uzimajući ih ozbiljno. Više je taj fenomen smatrala opasnim izljevom osjećaja. Tom stavu Crkve uvelike su doprinijeli poneki formalni katolici kolebljive naravi ili posve indiferentni, koji kada najednom dožive “svoje obraćanje” tad se gotovo s fanatičnim zanosom okomljuju na sve katoličko i kršćansko što do tada uopće nisu poznavali, niti su se trudili upoznati.

Pa ipak mora se priznati kako je kod mnogih sljedbenika NRP-a nesumnjivo došlo do stvarnog obraćanja koje im je promijenilo život. Crkva je tek s karizmatiskim pokretom pomalo i s oklijevanjem priznala i uvidjela značenje duhovnog krštenja i “novog rođenja”.

2.2. Duhovnost NRP-a

Glavna karakteristika i novina koju nova duhovnost donosi je mogućnost “ovozemaljskog” spasenja, prosvjetljenja i otkupljenja. Moguće je postizanje vječnosti, spoznaja istine i ostvarenje raja ovdje na zemlji. Put do prosvjetljenja, put do “viših svjetova” ne smješta se više “post mortem”, nego kao životna mogućnost.

Religioznost NRP, odnosno nova religioznost je unutar svjetovna, u njoj se izjednačuje svjetovno i transcendentalno. Općenito govoreći novu duhovnost mogli bismo rezimirati u nekoliko točaka: 1. Bog je sila. 2. Sve religije vode k Bogu. 3. Osobe su dijelovi božanstva.⁷ Duhovnost NRP je duhovnost bez svetišta, kulta, bez Boga i milosti.

Liturgija u novoj duhovnosti poprima terapijsko značenje. Ona treba ujediniti i pomiriti dušu i tijelo, vlastito “ja” i blišnjega, Boga i cijeli svemir. Ona treba biti maštovita, oživljujuća i spontana, treba pozivati na udioništvo, biti sposobna tješiti i ozdravljati od zla.

⁶ Usp. O. Bischoberger, *Novi religiozni pokreti*, UPT, Đakovo, 1986. str. 28.

⁷ Usp. M. Jurčević, nav. dj., str. 7. Navedeno prema A. Valevičius, *Le Nouvel Age ou l'éternel retour du meme*, NRT, 117 (1995) str. 694.

Nova duhovnost nudi osjećaj opuštanja, ugodnosti, spokoja, nudi ugodna vjerska iskustva, ujedinjuje osobe i pomiruje ih s drugima. Posredstvom molitve i polaganjem ruku nude svojim sljedbenicima ozdravljenje kako duhovno tako i tjelesno.

2.3. *Traženje novog smisla života*

Donedavno je u našem životnom okruženju postojalo samo kršćanstvo koje je pružalo smisao življenja, a sada je "vjersko tržište" otvoreno, dobro opskrbljeno i nudi različite odgovore na temeljna pitanja čovjekove egzistencije. Mnogi danas umišljaju da to uspješno čine, nudeći tisuću lakih i jednostavnih načina i rješenja, gotovo se natjecajući u izmišljanju recepata kako čovjeku dati smisao življenja i kako ga učiniti sretnim.

Većina članova NRP-a priznaje da je nakon egzistencijalne praznine i frustriranosti u dosadašnjem životu pronašla novi smisao života, novi ideal za koji se isplati živjeti. To su uglavnom mladi ljudi koji se nalaze u potrazi za identitetom, za "uporištem koje je drugo ime za smisao"⁸. Tražeći odgovore ljudi često posežu za onim što je na dohvat ruke pa bilo ono površno i neutemeljeno. Novi religiozni pokreti dobro uočavaju tu potrebu kod ljudi te uskaču nudeći "svoj" smisao. Ponekad njihovi "misionari" doslovno zaskaču ljude pitanjima o smislu života nudeći im već pripremljene dobro sročene odgovore. Njihova jednostavnost i naučena dobronamjernost i susretljivost oduševljava mnoge. Neki koji su pronašli smisao unutar NRP-a, kad im i porastu sumnje u vlastiti smisao unutar zajednice nekog od pokreta, ostaju vjerni guruu jer jednostavno se ne mogu pomiriti s tim da se ponovno suoče s iskustvom besmisla, ponovnog traženja smisla.

2.4. *Naviještanje sreće na zemlji*

Po svojoj naravi čovjek čezne za srećom. Duboko u srcu nosi čežnju za izgubljenim rajem. Čovjek provede čitav život tražeći pravi put do obećane zemlje u kojoj će mu sreća biti potpuna. Većina NRP-a na tu čovjekovu nutarnju želju odgovara nudeći svoje recepte za zdrav i sretan život, ovdje i sada na zemlji.

⁸ A. Mateljan, *Tražeći uporište*, CUS, Split, 1996, br. 3, str. 275.

⁹ Usp. M. Nikić, *Novi religiozni pokreti*, Filozofski niz, Zagreb, 1997. str. 31. Navedeno prema: *Principi Divini*, ASUMC, Roma, 1976, str. 9.

Tako primjerice pokret Hare Krishna predlaže formulu za sreću: "Pjevaj sveta imena Krishne i budi sretan." Da budeš sretan potrebno je 1728 puta dnevno ponoviti njihovu mantru "Hare Krishna, Hare Rama". Transcendentalna meditacija kaže: "Traži u sebi Bitak, ocean svijesti i naučit ćeš živjeti i biti sretan." Scijentološka crkva pak ima svoj recept: "Ukloni negativne i afektivne bolne tragove prošlosti iz svog razuma i uživat ćeš zdrav i sretan život..."⁹ Prema njima, dakle, sreća se može ljudskim silama, raznim psihološkim tehnikama, znanjem i prosvjetljenjem postići ovdje na zemlji i to kad god to čovjek poželi.

Spasenje koje nude ovi pokreti u bitnome se razlikuje od spasenja koje naviješta katolička teologija. Spasenje u katoličkom poimanju je dar Božji, ponuđen čovjeku u Kristu. Tragovi i učinci spasenja moraju biti vidljivi ovdje na zemlji ali punina spasenja je u Bogu i ono će se očitovati tek poslije smrti kad Bog otre svaku suzu s naših očiju. Većina pokreta ne govori o eshatološkom spasenju, jer jednostavno nemaju vremena ni strpljivosti čekati, privlačniji im je govor o sreći koja je na dohvat ruke i koja se može uzeti kad se poželi, nego li govor o eshatološkom spasenju koji traži čisto i ponizno srce da mogne prihvatiti ponuđeni Božji dar u Isusu Kristu¹⁰.

2.5. *Težnja za malom zajednicom*

Među nekoliko glavnih karakteristika NRP-a svakako treba ubrojiti i težnju za malom zajednicom u kojoj osobito mladi ljude nalaze sigurnost, zaštićenost, oslonac u vremenima sumnje i kriza. Danas u društvu sve se više pokazuje tendencija stvaranja malih zajednica, grupe istomišljenika u kojima se svatko osjeća priznatim i poštovanim, potrebnim i voljenim. Potreba za identifikacijom s određenom grupom sve je više izraženija pojava i ne samo među mladima. Novopridošli član kad dođe u zajednicu biva obasipan ljubavlju, on je u središtu pažnje, njegovi problemi postaju i njihovi problemi, još ako je k tomu i nestabilna osoba onda joj propisi i naredbe "odozgo" nadopunjuju vlastito odlučivanje i odgovornost. U zajednici se živi osjećaj sigurnosti da žive u istini, koju nastoje i uspijevaju drugima nametnuti, odnosno da žive u pokvarenom i nepravедnom svijetu u kojem će se samo oni spasiti¹¹.

¹⁰ Usp. isto, str. 31-32

¹¹ Usp. G. Daneels, nav. dj., str. 13.

U takvim zajednicama gubi se individualnost. Ako tko od članova i pokuša izići izvan zajednice sigurno će mu reći kako on bez njih ne može ništa, kako će izgubiti dušu, kako život vani ne valja, kako će vjerojatno počiniti samoubojstvo i sl. Neki pokreti sustavnom prezaokupljenošću svojih članova upropaštavaju njihovu osobnost. Ponekad su članovi izolirani i indoktrinirani, neprekidno ih se održava aktivnima kako bi ih onemogućili u razmišljanju ili reagiranju, te kako bi pretekli njihovu neodlučnost. Grupa može člana učiniti toliko ovisnim o njoj da on postane nesposoban za obični život u društvu te takvima treba posebno "deprogramiranje" koje neki specijalisti već vrše u SAD-u.

2.6. Utjecaj antropozofije i teozofije na NRP-e

Govor o Bogu kod većine pokreta gotovo se pretvori u govor o božanskom čovjeku (teozofija). Analizirajući NRP nalazimo kako kod većine njih u temelju i dubini stoji ezoterizam. Ezoterizam možemo definirati kao: "put u nutrinu samoga sebe preko gnoze, spoznaje s ciljem da bi se došlo do iluminacije i individualnog spasenja"¹². Za njih čovjek je zapravo Bog samo on to ne zna. Čovjeku nije potrebno spasenje ni otkupljenje, kako propovijeda kršćanstvo nego samo prosvjetljenje jer čovjek ne može dobiti taj "uvid" o sebi na temelju vjerovanja nego na temelju znanja. Svi antropozofi vjeruju da posjeduju posebnu spoznaju te drugima nude put u znanje višeg reda, znanje koje je iznad svakog znanja. Naučavaju kako će ulazeći u misterij svemira, čovjeka i Boga postići i naučiti "najvišu znanost". Ezoterijska shvaćanja nadahnuta su tajnim umijećima, magijom i selekcioniranim shvaćanjem budizma, hinduizma i kršćanstva. Pokreti nadahnuti ezoterizmom i gnosticizmom nastoje pronaći univerzalni koncept spasenja i oslobođenja pojedinca i svijeta. Pokušavaju proniknuti u stara gnostička naučavanja, unoseći u njih moderne spoznaje pomiješane sa starim simbolima, mitovima, religijama, pa i starom alkemijom, astrologijom i magijom. Tragaju za starom drevnom mudrošću kako bi došli do "savršena znanja" koje će ih prosvijetliti.

¹² M. Jurčević, nav. dj., str. 11. Navedeno prema: A. Faivre, *Acces del' esoterisme accidentel*, Paris, Gallimard, 1986, str. 14.

Zaključak

Prema fenomenu novih religioznih pokreta ne možemo ostati indiferentni. Taj fenomen je znak vremena koji treba ozbiljno shvatiti. On pokazuje kako religioznost u svijetu ne slabi nego jača i stvara nove načine vjerovanja i razmišljanja o Bogu. Postoje mnoga objašnjenja o pojavi nove religioznosti, ali glavni razlog treba tražiti u čovjekovoj potrebi za sveobuhvatnim smislom svoje egzistencije kojeg ne uspijeva naći unutar raznih novovjekovnih ideologija i imanentističkih svjetonazora. Nova religioznost je stoga izraz svojevrsnog razočaranja, ali i pokazatelj da je čovjek u svojoj biti religiozno biće. Ona u sebi sadržava mnoge negativne strane, kao što su imanentizam, panteizam, gubitak osobnosti, subjektivizam, gnosticizam, ezoterizam, fideizam, magiju itd. No ona svjedoči i o nezadovoljstvu čovjeka sa svijetom u kojem živi i o njegovoj težnji za posve drugom stvarnošću i životom. Kao posljedica čovjekove osamljenosti, rastrganosti i otuđenosti u tehniciziranom svijetu svjedoči o njegovoj težnji za iskustvenom blizinom Boga i svim bićima, kao i želji za cjelovitim i skladnim svijetom. I kršćanstvo snosi svoj dio krivice za pojavu nove religioznosti. Jer ako NRP-i nalaze sve više pristaša, to je znak da u Crkvi ljudima nešto nedostaje, da u njoj nisu pronašli zadovoljavajući način života, izricanja vjere i osobnog vjerskog iskustva. Stoga je Crkvi, tj. svim vjernicima, potrebno određeno premišljanje stavova, povijesno nastalih struktura, za što se traži hrabrosti i samokritičnosti. Potrebno je također neprestano tražiti nove načine, nove mogućnosti u prenošenju i vjerodostojnom tumačenju i svjedočenju vječnih evanđeoskih istina.

Fra Ivica Jurić

TOLKIENOV SVIJET DOBRA I ZLA

Zamislite volju tako jaku da kontrolira moć stvaranja i upravljanja cijelom prirodom, živom i neživom. Zamislite volju tako jaku da gospodari voljama svih živih bića, svake vrste, svakog naroda. Zamislite da se ta volja nalazi u nekoj stvari, prstenu npr. koji može prispjeti na prst bilo kojeg bića. I zamislite da je taj prsten iskovala neka zla sila s jednom jedinom namjerom, da zavlada svima.

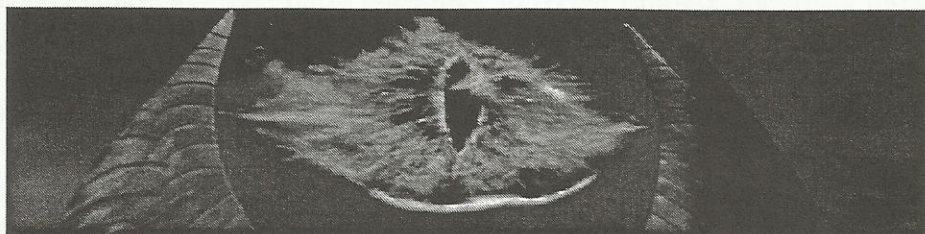
Već u samom zapletu ostavljena je široka paleta mogućnosti razrade djela bilo u junački ep, bilo u dramu ili tragediju. Mitovi mnogih naroda, a isto tako i filozofija starih Grka preuzeta i obrađena u Silmarillionu predstavljaju genijalan uvod u događaje opisane u Hobbitu i trilogiji Gospodar prstenova. J. R. R. Tolkien je, želeći svojoj djeci ispričati priče prije spavanja, stvorio maestralno djelo o ničeovskom problemu volje za moći te snazi pojedinca sposobnog pobijediti tu istu volju svojom dobrotom i jednostavnošću. Taj svijet ponovno je oživljen spektakularnom ekranizacijom, što je i bila davna želja slavnog autora.

Ukratko, radnja djela odvija se ovako: Mračni gospodar Sauron iskuje prstenove moći želeći ovladati svijetom. Nakon njegova pada Prsten Jedan koji kontrolira ostale je izgubljen. Prošle su mnoge godine i Sauronov duh se vratio u Međuzemlje tražeći svoj prsten, koji je u međuvremenu dospio u ruke mladog hobita Froda. On je, pak, dobio zadatak da uništi prsten bacivši ga u vulkansko brdo Orodruin gdje je prsten i iskovan. Na ovu priču su još nadodane pustolovine ljudi, patuljaka, vilenjaka, hobita i čarobnjaka u borbi protiv Saurona i njegovih hordi orka te izopačenih ljudi i životinja.

Već toliko puta opjevanu borbu dobra i zla Tolkien je uklopio u svoj do u detalje izmišljeni svijet unijevši u njega sva ljudska vjerovanja i vrednote na kojima se temelje današnja kultura i civilizacija. Plemenitost, hrabrost, nesebična ljubav i darivanje, odlika su svih pozitivnih karaktera dok su negativcima pripisane požuda za vlašću i moću, neumjerenost, mržnja, ... Ipak se ne radi o crno bijelom svijetu u kojem negativci imaju negativne, a pozitivci pozitivne karakteristike, već o isprepletenim odnosima jednih i drugih gdje kod pozitivnih karaktera u ključnim trenucima prevladaju pozitivne osobine i obratno.

Zlo je utjelovljeno u Morgothu, prvom mračnom gospodaru, koji je paralela kršćanskom shvaćanju Lucifera, palog anđela svjetla. On je potakao sva uništavanja i sve katastrofe, sva neprijateljstva i mržnju, sve zlo na Zemlji.

Nakon njegova pada naslijeđuje ga Sauron i nastavlja njegovu misiju. Njihovoj destrukciji Zemlje suprotstavljaju se sile nebeskih duhova, ali još više stanovnici same Zemlje koji su odlučni u uspostavljanju reda i mira.

Zlo koje nikad ne spava simbolično je prikazano Sauronovim okom bez vjeđa koje sve vidi i kojemu ništa nije sakrivo. Ipak mu se naizgled beznačajni pojedinci mogu ustrajnošću sakriti jer u svoj svojoj zloći i oholosti Sauron ne može prihvatiti da mu itko može nauditi pobijedivši vlastitu požudu i želju za vlašću. Ne može prihvatiti da itko može uništiti Prsten odrekavši se želje za upravljanjem drugima.

A upravo to se dogodilo. Frodo, iako je na kraju potpao pod vlast Prstena, uspio je izvršiti misiju. Sauron je zauvijek pobijeđen i sva njegova tvorevina je uništena. Prstenovi su izgubili svoje moći propašću Jednoga i sve što je njima postignuto, nestalo je, bilo dobro ili zlo. Vilenjaci i čarobnjaci su iselili prepustivši svijet ljudima kojima je ostavljen izbor: suživjeti se s prirodom i u prirodi ili se poput mračnih gospodara pokušati iznad nje izdići na propast i prirode i svoje vlastite.

Poruka je više nego jasna.

Fra Filip Mimica

Ljubav prema bližnjemu

Krist na istu razinu stavlja ljubav prema Bogu i prema čovjeku. Iz tog proizlazi da se ne može do Boga zanemarujući čovjeka, ne može se do neba a da se zanemari zemlja. Jedno od temeljnih pitanja koje stalno muči čovjeka jest pitanje Božjega objavljivanja i čovjekova prepoznavanja Boga. Ljubav i solidarnost su ozračje u kojem susrećemo Boga ili čovjeka. "Ljubio sam te vječnom ljubavlju" govori Bog riječima proroka Jeremije (31, 3).

Slično napisao sv. Ivan apostol: "U ovome se sastoji ljubav, nismo mi ljubili Boga nego je on ljubio nas i poslao Sina svoga kao žrtvu pomirnicu za naše grijeha" (Iv 4, 10)!

Budući da smo voljeni sposobni smo voljeti, budući da nam je Bog oprostio i mi možemo i moramo oprostiti drugima. Bog je prvi nama pružio ruku i srce, a ljubav je dar srca, Ona se ne da iznuditi. Ljubav je magnet i snaga koja nas privlači Bogu i veže uz Boga. Toga bijaše svjestan prorok Hošea (11, 4) kada zapisa: "Gospodin privlači svoje užima ljubavi!"

Kako današnji čovjek odgovara na Božju ljubav? U društvenoj džungli svijeta koju obilježava zakon konkurencije, tržišta, poliranja protivnika ljubav pomalo odumire, vlada zaleđenost, slijepilo, svjetski i kršćanski daltonizam, izoliranost, ravnodušnost i indiferentizam.

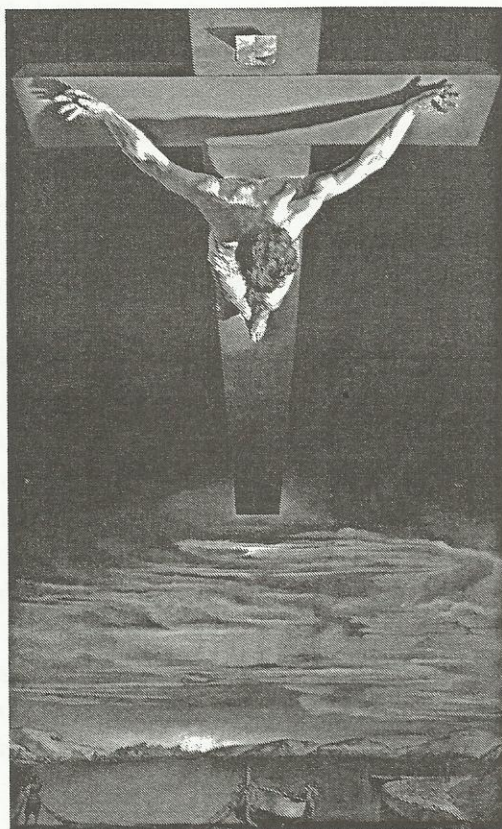
U oprostajnom govoru učenicima Isus veli: "Ako me tko ljubi zapovjedi će moje čuvati" (Iv 14,15). U ljubavi se i najteže stvari čine laganima. Ako se život živi u ljubavi onda čovjeku nije teško ljubiti Boga i bližnjega, konkretnog čovjeka, čovjeka kojega susrećemo u vlastitoj svakodnevnicu. A da bismo u tome uspjeli potrebno je u vlastitom životu utjeloviti riječi pape Pavla VI. izrečene na završetku II. vat. koncila: "Na licu svakoga čovjeka a naročito onoga kojeg su suze učinile tako prozirnim trebamo prepoznati lice Krista patnika."

Isus Krist svojim životom čovjeka pokazao nam je pravu vrijednost našega čovještva. Bog nije poslao svoga Sina da sudi svijetu nego da se svijet spasi po njemu (Iv 3,17). Toliko je ljubio čovjeka da je i vlastiti život položio za njega.

Poučeni tim primjerom, ljubav ne trebamo dokazivati riječima nego dobrim djelima i životom za drugoga, jer tko ne ljubi tako, taj i ne ljubi.

Doista, glavni začim životu jest ljubav, a voljeti se ne može ni u prošlosti, ni u budućnosti. Voljeti se može samo u sadašnjosti (Tolstoj).

Fra Ante Akrap

Salvador Dali: *Krist svetog Ivana od Križa*

Naslovnu stranicu izradio: fra A. B. Periša, akademski slikar
Slika na naslovnici: Kuzma Kovačević: "Franjevački križ" (bronza, 70 x 100 cm),
spomen kapela franjevački mučenika, u zvoniku Gospe od zdravlja, Split

PAPA MEĐU NAMA